

JAARVERSLAG 2021

Stichting Pensioenfonds Provisum

16 juni 2022

stichting pensioenfonds
Provisum

INHOUDSOPGAVE

INHOUDSOPGAVE	2
VOORWOORD	4
KERNGEGEVENS (bedragen x € 1.000)	5
KARAKTERISTIEKEN VAN HET PENSIOENFONDS	6
<i>Profiel</i>	6
<i>Missie en kernwaarden</i>	6
<i>Visie en strategie</i>	7
ORGANISATIE	9
BESTUURSVERSLAG	14
VERSLAG VAN HET BESTUUR OVER 2021	15
TOEZICHT	22
UITVOERINGSKOSTEN	23
FINANCIËEL	26
PENSIOENREGELINGEN EN PREMIE	29
<i>Pensioenregeling B</i>	29
<i>Pensioenregeling B excedent</i>	29
<i>Pensioenregeling A2006</i>	29
<i>Pensioenregeling A2001</i>	30
<i>Vrijwillig aanvullend pensioen</i>	30
BELEGGINGEN VOOR RISICO VAN HET PENSIOENFONDS	34
MAATSCHAPPELIJK VERANTWOORD BELEGGEN	40
BELEGGINGEN VOOR RISICO VAN DE DEELNEMER	45
RISICOMANAGEMENT	47
OPZET EN ORGANISATIE RISICOMANAGEMENT	48
AANDACHTSGEBIEDEN RISICOMANAGEMENT	50
RISICOMANAGEMENTCYCLUS	51
VOLWASSENHEIDSMETING RISICOMANAGEMENT	52
RISICOGEBIEDEN EN TOP RISICO'S	53
RISICOHouding EN RISICOBEREIDHEID VAN HET FONDS	57
VOORUITBLIK	59

VERKLARING COMPLIANCE OFFICER.....	61
VERSLAG EN OORDEEL VERANTWOORDINGSORGAAN EN REACTIE BESTUUR	62
SAMENVATTING RAPPORTAGE RAAD VAN TOEZICHT EN REACTIE BESTUUR.....	65
JAARREKENING.....	68
BALANS PER 31 DECEMBER 2021 NA RESULTAATBESTEMMING	69
STAAT VAN BATEN LASTEN 2021	70
KASSTROOMOVERZICHT	71
GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING EN RESULTAATBEPALING.....	72
RISICOBEBEERSING	77
TOELICHTING OP DE BALANS.....	84
NIET IN DE BALANS OPGENOMEN REGELINGEN EN VERPLICHTINGEN.....	92
VERBONDEN PARTIJEN	93
TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN.....	94
BESTEMMING VAN HET RESULTAAT	101
GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM.....	101
OVERIGE GEGEVENS	103
CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT	104
ACTUARIËLE VERKLARING	114
BIJLAGE 1: RELEVANTE NEVENFUNCTIES.....	116
BIJLAGE 2: INVENTARISATE CODE PENSIOENFONDSEN	118
BIJLAGE 3 VERKLARING GEHANTEERDE BEGRIPPEN	127

VOORWOORD

Voor u ligt het jaarverslag van Stichting Pensioenfonds Provisum (hierna: het pensioenfonds of Provisum). In dit jaarverslag gaan we in op de gebeurtenissen en ontwikkelingen in 2021.

Ook 2021 stond nog in het teken van corona. De medewerkers van het pensioenbureau hebben het gehele jaar nog volledig thuisgewerkt. Na een lockdown eind 2021, ging het begin 2022 eindelijk de goede kant op vanwege de mildere omikron-variant. Maar toen werd de wereld opgeschrikt door de Russische invasie in Oekraïne. Dit leidde tot miljoenen vluchtelingen en een humanitaire ramp. En daarnaast ook tot een groot aantal sanctiemaatregelen, dalende aandelenkoersen, hogere inflatiecijfers en onduidelijkheid over de toekomstige renteontwikkeling. De algemene verwachting was dat de rente zou stijgen in verband met de afbouw van de verruimingsacties van centrale banken, maar dat kan wellicht anders worden in deze onzekere tijden. Tot en met maart 2022 was er nog sprake van een lichte stijging van de rente, maar van volatiele aandelenkoersen. Door de stijgende rente bleef de maanddekkingsgraad met 148,4% nog op peil eind maart.

De financiële graadmeter, oftewel de beleidsdekkingsgraad, liep in 2021 fors op van 125,3% naar 142,8%. Voldoende om alle pensioenen per 1 januari 2022 te indexeren met de volledige prijsinflatie van 3,42% (periode november 2020 t/m oktober 2021) en daarnaast ook nog premiekorting te verlenen aan de aangesloten vennootschappen in 2022. De beleidsdekkingsgraad is een gemiddelde van de laatste 12 maanddekkingsgraden en zakt of stijgt minder snel dan de maanddekkingsgraad, er zit altijd een vertragend effect in.

In 2021 heeft het bestuur weer de driejaarlijkse beleggingsstudie (ALM-studie) laten uitvoeren door Ortec Finance. Met deze studie wordt onderzocht welke beleggingsmix het beste past bij de pensioenverplichtingen van het pensioenfonds. De studie heeft laten zien dat de beleggingsmix zeer robuust is en hiermee kan worden voldaan aan de gestelde risiconormen, maar dat een lichte verbetering mogelijk is. Daarom heeft het bestuur besloten tot een beperkte aanpassing van de strategische beleggingsmix. Obligaties investment grade credits en obligaties high yield komen niet meer terug in de nieuwe strategische beleggingsmix. De allocatie naar obligaties emerging markets is iets opgehoogd, en daarnaast heeft het bestuur besloten om een nieuwe beleggingscategorie toe te voegen, te weten hypotheek.

Ook in 2021 was Provisum weer genomineerd voor twee prijzen bij de Pensioen Pro Awards, de zilveren Award voor beste pensioenfonds met een belegd vermogen tot € 5 miljard en de gouden Award voor beste pensioenfonds van Nederland. Vanwege corona was de bekendmaking van de prijzen uitgesteld tot 17 maart 2022. De zilveren Award is dit jaar door een ander pensioenfonds gewonnen, maar Provisum heeft wel wederom de gouden Award in de wacht gesleept. Net als vorig jaar mag Provisum zich dit jaar weer het beste pensioenfonds van Nederland noemen. Het bestuur is er trots op dat het fonds voor de tweede keer op rij de gouden Award heeft gewonnen.

Voor wat betreft aftredende bestuursleden was 2021 een rustig jaar. Er is alleen afscheid genomen van Lilian Hagers als bestuurslid. Het bestuur wil hier graag van de gelegenheid gebruik maken om Lilian maar ook alle overige betrokkenen hartelijk te bedanken voor hun inzet voor het fonds.

Amsterdam, 16 juni 2022
Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Provisum

KERNGEGEVENS (bedragen x € 1.000)

	2021	2020	2019	2018	2017
Aantallen verzekerden per einde jaar:					
Actieve deelnemers met nog niet ingegaan pensioen	2.262	2.417	2.698	2.876	2.906
Gewezen deelnemers met premievrije aanspraken (slapers)	5.177	4.933	4.724	4.938	4.428
Pensioengerechtigden	2.901	2.853	2.768	2.741	2.687
Totaal	10.340	10.203	10.190	10.555	10.021
Indexatie					
Indexatie ingegane en premievrije pensioenen per 1-1 volgend boekjaar	3,42%	1,22%	2,72%	2,10%	1,33%
Indexatie opgebouwde aanspraken in de middelloonregeling per 1-1 volgend boekjaar	3,42%	1,22%	2,72%	2,10%	1,33%
Totale achterstand indexatie ten opzichte van de ambitie	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Pensioenuitvoering					
Feitelijke premie	11.487	9.278	5.082	9.148	9.258
Kostendeekkende premie	16.173	14.389	12.339	13.079	13.705
Premiedekkingsgraad	78%	64%	28%	72%	70%
Premiekorting	0	0	3.975	0	0
Uitvoeringskosten pensioenen	1.952	2.038	1.985	2.118	2.154
Uitvoeringskosten per deelnemer*	€ 302	€ 309	€ 291	€ 283	€ 289
Pensioenuitkeringen	42.474	42.153	40.943	41.739	40.031
Vermogenssituatie en solvabiliteit					
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds	1.146.350	1.233.632	1.175.187	1.066.892	1.105.819
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van de deelnemers	21.059	17.500	17.022	14.604	15.020
Totaal eigen vermogen	547.962	420.726	383.818	348.027	360.909
Vereist eigen vermogen	175.431	188.131	180.638	186.246	197.649
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104%	104%	104,0%	104,0%	104,0%
Vereiste dekkingsgraad volgens FTK (evenwichtswaarde)	115,0%	115,0%	115,2%	117,2%	117,6%
Dekkingsgraad	146,9%	133,6%	132,2%	132,2%	132,2%
Beleidsdekkingsgraad	142,8%	125,3%	131,3%	132,5%	128,5%
Reële dekkingsgraad**	133,5%	119,7%	125,0%	134,1%	131,3%
Beleggingen					
Beleggingen voor risico pensioenfonds***	1.684.700	1.654.800	1.558.700	1.413.200	1.465.800
Rendement (na kosten)	4,4%	8,4%	12,9%	-1,3%	4,2%
Kosten vermogensbeheer	8.573	8.023	7.944	8.588	10.901
Kosten vermogensbeheer als % van gemiddeld belegd vermogen (incl. transactiekosten)	0,52%	0,51%	0,52%	0,59%	0,75%
Gemiddeld rendement laatste vijf jaar (rekenkundig)	5,7%	6,2%	5,2%	5,6%	6,3%
Beleggingen voor risico deelnemers	21.059	17.500	17.022	14.604	15.020

* Met ingang van boekjaar 2019 worden de algemene kosten in een verhouding 80%-20% toebedeeld aan pensioenbeheer respectievelijk vermogensbeheer (daarvoor 75%-25%).

** Met ingang van 2019 worden de kasstromen die betrekking hebben op de indexatie verdisconteerd met een netto rendement op zakelijke waarden van 5,6% (tot 2019 was dit 6,75%).

*** Met ingang van 2021 is dit exclusief de overige vorderingen en schulden.

KARAKTERISTIEKEN VAN HET PENSIOENFONDS

Profiel

Stichting Pensioenfonds Provisum is een ondernemingspensioenfonds, opgericht in 1943 en gevestigd in Amsterdam. Het voert de pensioenregelingen voor C&A Nederland C.V. en voor de door C&A aangewezen vennootschappen of rechtspersonen uit. Eind 2021 waren de volgende vennootschappen en rechtspersonen bij Provisum aangesloten:

- C&A Nederland C.V.
- Anthos Fund & Asset Management B.V.
- Anthos Private Wealth management B.V.
- Sub Tecto B.V. (voorheen COFRA Amsterdam B.V.)
- COFRA Amsterdam C.V. (voorheen Anthos Amsterdam C.V.)
- Porticus Amsterdam C.V.
- Redevco B.V.
- Redevco Nederland B.V.
- Fashion for Good B.V.
- Caresco C.V.

Het bestuur is in zijn besluitvorming geheel onafhankelijk van C&A en de overige aangesloten vennootschappen en rechtspersonen.

De medewerkers van het pensioenfonds nemen eveneens deel in de door het pensioenfonds uitgevoerde pensioenregelingen.

Missie en kernwaarden

Het pensioenfonds heeft als missie het uitvoeren van de pensioenregelingen, gebaseerd op solidariteit zoals deze tussen de werkgevers en (gewezen) werknemers zijn overeengekomen.

De kernwaarden zijn:

Betrouwbaarheid

Provisum heeft een integer professioneel bestuur en beheert het vermogen zorgvuldig. De deelnemers staan voor ons centraal, maar wij wegen bij iedere beslissing de belangen van alle stakeholders evenwichtig mee.

Verantwoord

Provisum streeft ernaar om met de beleggingen -binnen de mogelijkheden- een positieve bijdrage te leveren aan de samenleving.

Transparantie

Provisum communiceert transparant over (de uitvoering van) de pensioenregelingen, de financiële positie van het fonds, de risico's en overige relevante zaken op de website, in het Pensioenbericht en in het jaarverslag.

Kostenbewust

Provisum let op de kosten en probeert zo efficiënt mogelijk te werken. We denken altijd na over verbeteringen.

Visie en strategie

Het pensioenfonds streeft naar een toekomstbestendige en betrouwbare uitvoering van de pensioenregelingen binnen de wettelijke kaders. Hierbij wordt de koopkracht van de deelnemers zowel nu als in de toekomst zo goed als mogelijk in stand gehouden tegen een verantwoorde premie. Het is belangrijk om hierover met de deelnemers en werkgever op heldere wijze te communiceren om hen te helpen om de juiste pensioenkeuzes te maken en inzicht te geven in de risico's, rechten en koopkracht.

Het fonds geeft uitvoering aan de pensioenregelingen zoals overeengekomen in de pensioenuitvoeringsovereenkomst met de werkgever. Deze uitvoering bestaat o.a. uit het beleggen van het beschikbare vermogen, het administreren van de pensioenaanspraken, het doen van uitkeringen en het informeren van belanghebbenden. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de uitvoering en houdt de regie over de werkzaamheden van het fonds. De pensioenreglementen en de uitvoeringsovereenkomst zijn beschikbaar op de website van Provisum.

In 2021 zijn de volgende strategische aandachtspunten benoemd:

1. Nieuwe Pensioen Contract
 - a. Stakeholder management
 - b. IT
 - c. Vermogensbeheer
2. Duurzaamheid
3. Bestuursvorm, successieplanning en druk vanuit (inter)nationale wetgeving
4. Vermogensbeheerder Anthos Fund & Asset Management (AFAM), groei omvang belegd vermogen en diversiteit (pensioenfondsen) klantenkring
5. IT

Ad. 1 Nieuwe Pensioen Contract (NPC)

Het fonds heeft een plan van aanpak opgesteld en een projectgroep ingesteld, bestaande uit vertegenwoordigers van sociale partners, Verantwoordingsorgaan, pensioenfonds en een adviseur. Daarnaast worden nauwgezet de ontwikkelingen gevolgd op het gebied van datavalidatie en de ontwikkelingen bij de IT-serviceprovider AxyWare B.V. inzake de aanpassing van het administratiesysteem. Inmiddels zijn de eerste besprekingen met AxyWare over het transitietraject gestart. De beleggingscommissie heeft in 2022 een aparte werkgroep ingesteld voor het vermogensbeheer onder het nieuwe pensioencontract en de communicatiecommissie bereidt zich voor om het traject van de communicatie met de deelnemers gereed te hebben wanneer de details voor de voorgestelde regeling en de daarbij behorende berekeningen gereed zijn. Begin 2022 hebben de sociale partners een voorlopig besluit genomen en hebben de voorkeur uitgesproken voor de solidaire premieregeling.

Ad 2 Duurzaamheid

Met ingang van 1 januari 2021 is op voorstel van de beleggingscommissie door het bestuur de werkgroep Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) ingesteld. De werkgroep heeft als taak de Beleggingscommissie te adviseren op het beleidsterrein van maatschappelijk verantwoord beleggen en voorstellen te formuleren om het beleid waar nodig of gewenst aan te passen. De werkgroep heeft zich in 2021 bezig gehouden met de implementatie van de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) en de vereisten vanuit het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB)-convenant. Daarnaast is in 2021 gestart met de uitwerking van een klimaatbeleid dat begin 2022 heeft geleid tot aanpassing van het MVB-beleid.

Ad. 3 Bestuursvorm, successieplanning en druk vanuit (internationale) regelgeving.

Ondanks het feit dat dit momenteel geen acuut punt is, blijft successieplanning en de noodzaak om 'bij te blijven' bij alle ontwikkelingen verhoogde aandacht hebben. In 2022 zal een onderzoek worden gedaan naar de alternatieve uitvoeringsvormen en bestuursmodellen.

Ad 4. AFAM, omvang belegd vermogen en diversiteit klantenkring

Met het vertrek van een grote klant bij AFAM heeft het bestuur zijn zorgen geuit over de continuïteit van de dienstverlening. Met AFAM is afgesproken dat het de beleggingscommissie op regelmatige basis informeert over de ontwikkeling van het belegd vermogen en de uitbreiding van de klantenkring.

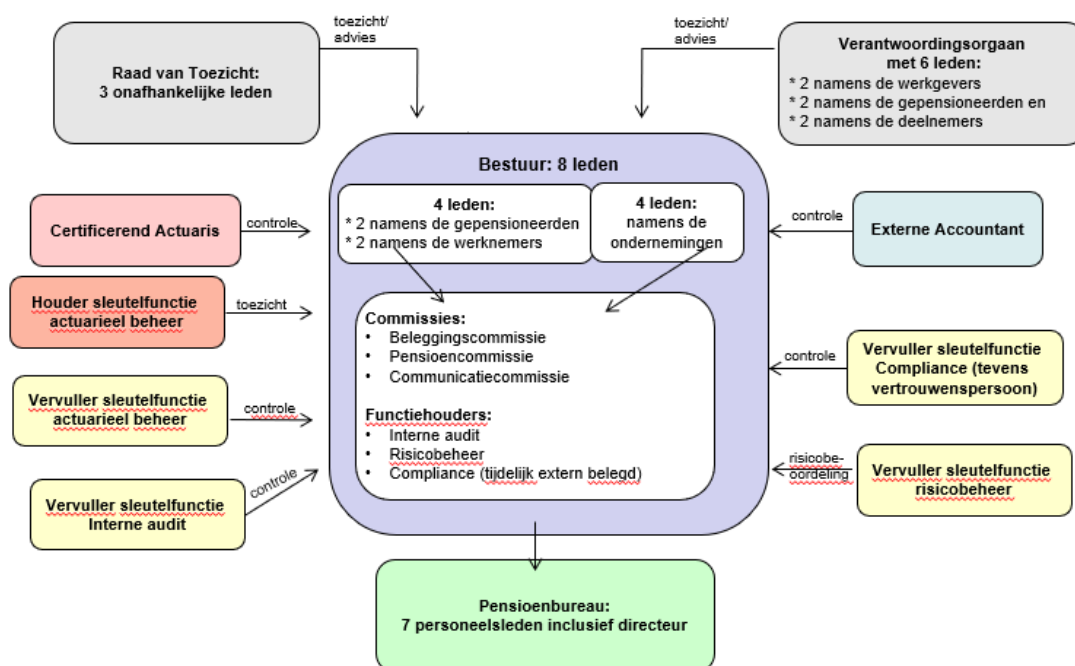
Ad 5. IT

De IT werkgroep besteedt extra aandacht aan (ontwikkelingen binnen) IT en het vergroten van de kennis op het gebied van IT bij het bestuur. In 2021 is een audit op cybersecurity gedaan bij de leverancier van de kantoorautomatisering, COFRA IT. De bevindingen zijn in september 2021 gepresenteerd tezamen met een bewustzijn sessie inzake cybersecurity. Eind 2021 is een IT volwassenheidsonderzoek uitgevoerd door Probability & partners. De resultaten zijn begin 2022 in het bestuur besproken. Zie ook de paragraaf inzake risicomanagement.

De strategische aandachtspunten en de (voortgang van de) risico-mitigerende maatregelen komen periodiek tijdens de bestuursvergaderingen aan bod.

ORGANISATIE

Organigram eind 2021

Bestuur

Het bestuur is belast met het besturen van het pensioenfonds en is paritair samengesteld, Het bestaat uit vier leden namens de vennootschappen en vier leden namens deelnemers en gepensioneerden.

De samenstelling van het bestuur per 31 december 2021 is als volgt:

	M / V	Geb. jaar	Vertegenwoordiging	Lid van bestuur sinds	Einde zittingstermijn
Lidy Beute	V	1967	namens vennootschappen	09-04-2020	09-04-2024*
Jan Bezemer	M	1959	namens gepensioneerden	16-09-2016	16-09-2024
Marnix Braber	M	1986	namens vennootschappen	12-02-2021	12-02-2025*
Linda ten Broeke	V	1974	namens vennootschappen	16-02-2018	16-02-2022**
Makkie Konijn	M	1962	namens deelnemers	06-11-2020	06-11-2024*
Gert Jan Pieters (voorzitter)	M	1951	namens vennootschappen	13-12-2013	14-12-2022***
Ric v.d. Woude	M	1959	namens gepensioneerden	26-06-2020	26-06-2024*
Vacature			namens deelnemers		

* Nog herbenoembaar voor een bestuurstermijn van 4 jaar.

** Inmiddels herbenoemd voor een nieuwe bestuurstermijn van 4 jaar.

*** Inmiddels herbenoemd voor de verlenging van de bestuurstermijn en het voorzitterschap met nog eens 2 jaar.

Op 31 december 2021 loopt Leon Dijkstra nog mee als aspirant bestuurslid. Inmiddels is

Leon Dijkstra formeel benoemd als bestuurslid. In 2021 is Lilian Hagers afgetreden als bestuurslid.

Dagelijks Bestuur

Het dagelijks bestuur (DB) is belast met de dagelijkse leiding van het pensioenfonds en wordt gevormd door de voorzitter, de directeur, de adjunct-directeur en een tweede bestuurslid. De taken en werkwijze van het Dagelijks Bestuur zijn vastgelegd in het Reglement Dagelijks Bestuur.

Bestuurscommissies

Het bestuur laat zich ondersteunen door het Dagelijks Bestuur (DB) en drie permanente commissies, te weten: de beleggingscommissie, de pensioencommissie en de communicatiecommissie.

De commissies bestaan uit ten minste twee bestuursleden en een externe adviseur en worden ondersteund door minimaal één vertegenwoordiger van het pensioenbureau. De taak van de commissies is om de besluitvorming binnen het bestuur voor te bereiden, de voorstellen binnen het bestuur toe te lichten en toe te zien op de aan de commissies toegewezen deel terreinen. De taken en werkwijze van de commissies zijn vastgelegd in het Reglement Commissies Bestuur.

De personele invulling van het dagelijks bestuur en de commissies is per ultimo 2021 als volgt:

Dagelijks Bestuur	Pensioen-commissie	Beleggings-commissie	Communicatie-Commissie
Gert Jan Pieters	Ric van der Woude	Jan Bezemer	Ric van der Woude
Lidy Beute	vacature	Marnix Braber	Gert Jan Pieters

Sleutelfuncties

Het bestuur heeft vier sleutelfuncties ingericht, te weten op de gebieden van interne audit, risicobeheer, compliance en actuariële beheer. De sleutelfuncties hebben een controlerende en in voorkomende gevallen adviserende rol en moeten onafhankelijk functioneren van de uitvoerende werkzaamheden, waarop zij toezien resp. die zij controleren.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen een houder van een sleutelfunctie en een vervuller van een sleutelfunctie. De houder is een natuurlijk persoon die eindverantwoordelijk is voor de uitoefening van de taken die vallen onder de desbetreffende sleutelfunctie. De vervuller is een organisatie die betrokken is bij de uitvoering van de taken die vallen onder de sleutelfunctie.

Het fonds heeft de sleutelfuncties eind 2021 als volgt ingericht:

Sleutelfunctie	Houder	Vervuller
Risicobeheer	Linda ten Broeke (bestuurslid)	Deloitte
Interne audit	Gert Jan Pieters (bestuurslid)	Baker Tilly

Compliance	Harmen Pullen (Trivu), dit betreft een tijdelijke opvulling	TriVu
Actuarieel beheer	Joris Dankers (tevens certificerend actuaaris)	Aon

Verantwoordingsorgaan

Het bestuur legt verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan over het door het bestuur gevoerde beleid en de beleidskeuzes voor de toekomst. Jaarlijks stelt het Verantwoordingsorgaan een oordeel op over het handelen van het bestuur. Dit oordeel over 2021 is verderop in dit jaarverslag opgenomen.

De taken en verantwoordelijkheden van het Verantwoordingsorgaan zijn vastgelegd in het Reglement van het Verantwoordingsorgaan. Daarin is eveneens geregeld dat het Verantwoordingsorgaan het recht heeft om advies uit te brengen aan het bestuur over onderwerpen die in de Pensioenwet zijn vastgelegd. In 2021 heeft het Verantwoordingsorgaan onder meer advies uitgebracht over de volgende onderwerpen:

- Het Beloningsbeleid;
- Uitstel betaling premies;
- De uitvoeringsovereenkomst.

De samenstelling van het Verantwoordingsorgaan is per ultimo 2021 als volgt:

	M / V	Geb. jaar	Vertegenwoordiging	Lid van VO sinds	Einde zittingstermijn
Madelon Flint	V	1964	namens vennootschappen	dec. 2017	dec. 2025
Remco Gerlof	M	1970	namens vennootschappen	jan. 2017	jan. 2025
Ricardo Scholman	M	1962	namens gepensioneerden	sept. 2019	sept. 2023*
Francoise Schoordijk	V	1966	namens deelnemers	jan. 2020	jan. 2024*
Esther Pennings	V	1981	namens deelnemers	april 2021	april 2025*
Dick van der Windt (voorzitter)	M	1946	namens gepensioneerden	maart 2014	maart 2023

* Nog herbenoembaar voor een termijn van 4 jaar.

Raad van Toezicht

Het interne toezicht wordt bij Provisum uitgevoerd door een Raad van Toezicht. Deze heeft als taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De Raad van Toezicht staat het bestuur ook met raad terzijde. De taken en bevoegdheden van de Raad van Toezicht zijn vastgelegd in een Reglement Raad van Toezicht en in afzonderlijke opdrachtbevestigingen. De Raad van Toezicht legt verantwoording af over de uitvoering van haar taken aan het Verantwoordingsorgaan. De bevindingen van de Raad van Toezicht zijn verderop in dit jaarverslag opgenomen.

In de Raad van Toezicht zitten de volgende personen per ultimo 2021:

	Lid van Raad van Toezicht sinds	Benoemd tot
Roland de Greef	juli 2018	juli 2023
Marjolein Sol	juli 2018	juli 2022

Cor van der Sluis (voorzitter)	juni 2019	juli 2022
--------------------------------	-----------	-----------

Leden van de Raad van Toezicht worden voor een periode van drie jaar benoemd met een jaarlijkse verlengingsmogelijkheid tot maximaal nog eens drie jaar. Voor Marjolein Sol en Roland de Greef loopt het contract af per juli 2022. Inmiddels is Roland de Greef benoemd voor nog een jaar, tot juli 2023. Cor van der Sluis en Marjolein Sol hebben aangegeven hun contracten niet meer te willen verlengen na juni 2022. Cor van der Sluis wordt opgevolgd door Anneke van de Meer (proces goedkeuring bij De Nederlandsche Bank loopt). Met de opvolging van Marjolein Sol is het bestuur nog bezig.

Pensioenbureau

Aan het pensioenfonds is een pensioenbureau verbonden. De medewerkers van het pensioenbureau zijn in dienst van het fonds en belast met de uitvoering van de pensioenregeling(en) en ondersteunende werkzaamheden ten behoeve van het bestuur en de bestuurscommissies. Het pensioenbureau staat onder leiding van de directeur die benoemd wordt door het bestuur. De directeur rapporteert op kwartaalbasis over de werkzaamheden aan het bestuur.

De bezetting van het pensioenbureau ziet er eind 2021 als volgt uit:

Marry Dijkstra	Diana Roodt
Natascha Endema (adj. directeur)	Henk Spitteler
Joost van Engers (directeur)	Henri van Unen
Melinda Onrust	

Vermogensbeheerder

Het bestuur laat het beheer van de beleggingen van het fonds door de vermogensbeheerder Anthos Fund & Asset Management BV (AFAM) uitvoeren. AFAM beschikt over een uitgebreide beleggingsdeskundigheid en over goede contacten met tal van beleggingsprofessionals. Met ingang van 2021 heeft AFAM de back office uitbesteed aan Caceis. De premies en kapitalen in de beschikbare premieregelingen worden belegd door ABN AMRO Pension Services volgens het zogenaamde life cycle principe. Robeco Institutional Asset Management BV adviseert het pensioenfonds over het vaststellen van de life cycle mixen.

Privacy Officer

Als privacy officer is TriVu, in de persoon van Harmen Pullen, benoemd. De privacy officer ondersteunt het bestuur bij de naleving van de Algemene Verordening Gegevensbescherming. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de naleving.

Compliance Officer (vervuller sleutelfunctie compliance)

De compliance officer heeft als hoofdtaak het controleren van en dienen als vraagbaak ten aanzien van de naleving van wet- en regelgeving en de gedragscode van het pensioenfonds. Als compliance officer van het pensioenfonds is TriVu, in de persoon van Harmen Pullen, benoemd.

Riskmanager (vervuller sleutelfunctie risicobeheer)

Op het gebied van risicobeheer wordt beoogd dat Provisum een totaalbeeld heeft van de verschillende risico's waaraan het pensioenfonds wordt blootgesteld. De vervuller van de sleutelfunctie risicobeheer heeft hierin een ondersteunende rol. Het bestuur heeft Deloitte, in de persoon van Evert van der Steen, als vervuller van de sleutelfunctie risicobeheer benoemd. De ondersteuning van Deloitte bestaat o.a. uit de volgende activiteiten:

- Uitkijkpostfunctie: ontwikkelingen in de externe omgeving van pensioenfonds worden gemonitord, onderzocht op relevantie (en wanneer relevant wordt voorzien van voorzienbare impact) en proactief richting de betreffende commissie en/of het bestuur gecommuniceerd.
- Halfjaarlijkse aanwezigheid in bestuur: wordt meestal gecombineerd met uitkijkpostfunctie;
- Ondersteunen bij 2^e lijn opinie: geven van een risico-oordeel bij belangrijke beleidsvoorstellen.

Interne auditor (vervuller sleutelfunctie interne audit)

De vervuller van de sleutelfunctie interne audit maakt gebruik van interne audits bij het beoordelen, monitoren en rapporteren over de opzet, het bestaan en de werking (adequaatheid en doeltreffendheid) van de interne controlemechanismen en andere procedures en maatregelen ter waarborging van de beheerste en integere bedrijfsvoering van het pensioenfonds. Als vervuller van de interne auditfunctie heeft het pensioenfonds Baker Tilly benoemd.

Certificerend Actuaris (tevens houder en vervuller sleutelfunctie actuariële beheer)

De certificerend actuaris beoordeelt de financiële positie van het fonds en beschrijft zijn bevindingen in het rapport van de certificerend actuaris. Als houder en vervuller van de sleutelfunctie actuariële beheer wordt er tevens op kwartaalbasis gerapporteerd. Voor het verslagjaar 2021 is Joris Dankers van Aon Nederland CV aangesteld als certificerend actuaris. Hij is tevens houder en vervuller van de sleutelfunctie actuariële beheer.

Adviserend Actuaris

De adviserend actuaris adviseert het pensioenfonds in pensioen-technische aangelegenheden en stelt het actuariële rapport op. Als adviserend actuaris is Mark van de Velde aangewezen. Hij is werkzaam bij Aon Nederland CV.

Externe accountant

De accountant controleert jaarlijks de administratie van het pensioenfonds, waaronder de jaarrekening en de staten voor De Nederlandsche Bank N.V. (DNB). Voor het jaarverslag 2021 is Steven Spiessens van Ernst & Young Accountants LLP de certificerend accountant.

BESTUURSVERSLAG

VERSLAG VAN HET BESTUUR OVER 2021

Het bestuur heeft in 2021 negen keren vergaderd waarvan een keer met het Verantwoordingsorgaan en Raad van Toezicht gezamenlijk en een keer afzonderlijk met het Verantwoordingsorgaan en een keer afzonderlijk met de Raad van Toezicht. De gebruikelijke tweedaagse bijeenkomst was verdeeld over twee losse dagen, één in juni en één in september.

In de bestuursvergaderingen zijn onder andere de volgende besluiten genomen:

- Wijzigen van de missie van het fonds en het benoemen van de nieuwe strategische aandachtspunten voor de komende jaren;
- Wijzigen van de strategische beleggingsmix die vervolgens vastgelegd is in het Beleggingsbeleid 2022;
- Het vaststellen van het jaarverslag;
- Wijzigingen in verschillende documenten zoals o.a. de Eigen Risicobeoordeling inclusief risicobeheersingsplan, het Uitbestedingsbeleid, de Incidentenregeling, de Klokkenluidersregeling, de Abtn;
- De herbenoeming van twee bestuursleden;
- Een verhoging van de pensioenen met 3,42% per 1-1-2022;
- Het verlenen van een premiekorting aan de werkgevers in 2022.

Bij belangrijke besluiten zoals de aanpassing van de strategische beleggingsmix, de verhoging van de pensioenen en het verlenen van premiekorting zijn de verschillende belangen evenwichtig afgewogen.

Gedurende het jaar is er aandacht besteed aan de hiernavolgende onderwerpen.

Wet toekomst pensioenen (Wtp)

In 2020 was besloten tot het instellen van een projectgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van sociale partners, Verantwoordingsorgaan, pensioenfonds en een adviseur om de aankomende wetgeving rondom pensioenen (tijdig) in te voeren. De projectgroep is in 2021 twee maal bij elkaar gekomen. Deze twee bijeenkomsten zijn met name gebruikt om informatie uit te wisselen en sociale partners voor te bereiden op de keuze voor de solidaire of flexibele pensioenregeling. Ook zijn de mogelijkheden van invaren besproken, in het bijzonder met betrekking tot de pensioenaanspraken waar nog een indexatiegarantie op rust.

Inmiddels hebben sociale partners begin 2022 een voorlopige keuze gemaakt voor de solidaire pensioenregeling en voor Provisum als uitvoerder. Er zal een onderzoek komen naar het invaren van de bestaande pensioenaanspraken. Met de IT-serviceprovider, AxyWare B.V., is gestart met een traject inzake een 'digital twin'. Dit is een tweede database, zijnde een afslag van de huidige gegevens in het systeem, die de effecten van de solidaire premierregeling voor het pensioenfonds en op deelnemersniveau kan doorrekenen. Zo kan een vergelijking worden gemaakt tussen de huidige pensioenaanspraken en de pensioenaanspraken onder de Wet toekomst pensioenen.

De beleggingscommissie heeft in 2022 een aparte werkgroep ingesteld voor het vermogensbeheer onder het nieuwe pensioencontract. De communicatiecommissie bereidt zich voor om het traject van de communicatie met de deelnemers gereed te hebben wanneer de details voor de voorgestelde regeling en de daarbij behorende berekeningen

gereed zijn. Ook zal in aanloop naar de nieuwe pensioenregeling de risicopreferentie uitgevraagd worden bij de deelnemers.

Wet toekomst bestuur en toezicht rechtspersonen

Op 1 juli 2021 is de Wet toekomst bestuur en toezicht rechtspersonen (verder: de Wet) in werking getreden. Deze Wet dient aspecten van het bestuur van onder andere stichtingen te verduidelijken. In het kader van het zeker stellen van de continuïteit van de besturing van het fonds tijdens de covid-periode en in aanloop naar de inwerkingtreding van de Wet heeft het bestuur in 2020 reeds de statuten aangepast met onder andere een versoepeling van het vergaderquorum bij significante uitval van bestuursleden en leden van de RvT. Begin 2022 heeft het bestuur wederom besloten tot aanpassing van de statuten. Hier zijn onder andere de laatste punten van de Wet verwerkt zoals een tegenstrijdige belangenregeling.

Uitbesteding

Van uitbesteding is sprake indien het pensioenfonds op structurele basis kerndiensten of faciliteiten, welke deel uitmaken van het met de uitvoering van de pensioenregeling samenhangende of daaraan ondersteuning verlenende bedrijfsprocessen, door een derde laat uitvoeren. Processen kunnen worden uitbesteed, maar de eindverantwoordelijkheid blijft bij het bestuur liggen. Het beleid voor uitbesteding is vastgelegd in het Uitbestedingsbeleid dat in 2021 nog is aangepast.

Met de belangrijkste uitbestedingspartners, waaronder Anthos Fund & Asset Management BV, zijn de afspraken vastgelegd in contracten en Service Level Agreements. De deelnemers- en pensioenadministratie van de uitkeringsregelingen wordt in eigen beheer uitgevoerd. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het pensioenadministratiesysteem AxyLife van de onderneming AxyWare. Voor de uitbetaling van de pensioenen wordt gebruik gemaakt van de excassomodule van AxyLife. Ook met AxyWare zijn de afspraken vastgelegd in contracten en Service Level Agreements.

Van de belangrijkste uitbestedingspartners is een ISAE3402 type II verklaring ontvangen. Met deze verklaring toont de desbetreffende organisatie aan dat de interne processen, die vermeld worden in de verklaring, beheerst worden. De verklaringen worden door het fonds geanalyseerd en er wordt, indien nodig, nader in overleg getreden met de uitbestedingspartner.

Informatiebeveiliging en IT

Het bestuur ziet informatiebeveiliging en IT als een (groeïende) dominante factor voor succes en heeft in 2021 IT opnieuw benoemd als strategisch aandachtspunt. De in 2020 gestarte werkgroep heeft zijn werkzaamheden vervolgd. Naast het verder vergroten van de kennis van het bestuur op het gebied van IT heeft de werkgroep een cyberaudit laten uitvoeren bij COFRA IT, de leverancier van de kantoorautomatisering, en een audit uit laten voeren bij Provisum, AxyWare en COFRA naar de IT- volwassenheid. Verderop in het onderdeel over de risico's wordt hier verder op ingegaan.

Compliance en Integriteit

Het bestuur hecht grote waarde aan een integere bedrijfsvoering. Een integere bedrijfsvoering gaat verder dan het alleen voldoen aan de externe en interne wet- en

regelgeving. Het gaat ook om het hebben van een cultuur waarin het vanzelfsprekend is dat de betrokkenen bij het pensioenfonds handelen in overeenstemming met de geldende maatschappelijke normen en interne regelgeving. Het bestuur laat zich hierbij ondersteunen door de sleutelfunctie compliance. Voor het invullen van de sleutelfunctie vervuller compliance (compliance officer) is daarom gekozen voor een externe en onafhankelijke partij, TriVu in de persoon van Harmen Pullen. Deze ziet toe op de naleving van wet- en regelgeving op het gebied van compliance en integriteit en op naleving van de gedragscode van het pensioenfonds. Een verklaring van de vervuller van de sleutelfunctie is verderop in dit bestuursverslag opgenomen. Vanwege het vertrek van Lilian Hagers als bestuurslid en tevens functiehouder compliance heeft het bestuur deze rol ook tijdelijk bij Harmen Pullen belegd. Het is de bedoeling deze functie zo spoedig mogelijk weer bij een bestuurslid te beleggen.

De risico's op het gebied van integriteit inclusief een overzicht van de beheersmaatregelen zijn opgenomen in een Systematische Integriteitsrisicoanalyse (SIRA). Indien het bestuur van mening is dat een risico niet voldoende beheerst wordt, zal het onderzoek doen naar verbetering of uitbreiding van beheersmaatregelen.

De ontwikkelingen in wet- en regelgeving worden door het bestuur nauwgezet gevolgd. Voor het fonds relevante wijzigingen worden geanalyseerd en de opvolging ervan wordt besproken in de bestuursvergaderingen. Het bestuur is niet bekend met overtredingen van wet- en regelgeving door het fonds.

Gedragscode

Alle aan Provisum verbonden personen hebben verklaard dat zij zich in 2021 aan de regels in de gedragscode hebben gehouden.

Beloningsbeleid

Het bestuur voert een beheerst en transparant beloningsbeleid dat te vinden is op de website van Provisum.

De beloning van de leden van het bestuur en het Verantwoordingsorgaan van het fonds is gerelateerd aan de taken en verantwoordelijkheden alsmede de tijdsbesteding. Een bestuurslid wordt geacht een dag per week (= 0,2 FTE) te besteden aan het besturen van het pensioenfonds. Als beloning voor deze bestuurswerkzaamheden is een normbedrag vastgesteld van € 16.000 per jaar (op basis van 0,2 FTE). Er is sprake van een hogere vergoeding indien de functie van het bestuurslid meer tijd vergt, zoals bijvoorbeeld voor de voorzitter van een commissie (= 0,3 FTE).

Voor de leden van het Verantwoordingsorgaan is hetzelfde normbedrag van toepassing, maar is een beperktere tijdsbesteding van toepassing. Daarom wordt er een correctiefactor toegepast van 0,35 (0,45 voor de voorzitter).

Indien het normbedrag hoger is dan het salaris uit hoofde van het dienstverband met een van de aangesloten werkgevers (op basis van 0,2 FTE), ontvangt het desbetreffende lid een vergoeding van het verschil vanuit het pensioenfonds. Pensioengerechtigde leden en leden van het bestuur en Verantwoordingsorgaan die niet in loondienst zijn bij een van de aangesloten werkgevers ontvangen het normbedrag.

Een lid van de Raad van Toezicht ontvangt een bedrag van € 12.500 per jaar en de voorzitter een bedrag van € 16.000 per jaar.

De totale beloning voor het gehele bestuur en het Verantwoordingsorgaan over 2021 bedroeg € 73.652 (2020: € 85.331). De kosten zijn lager dan 2020. Dit komt door het aftreden van een bestuurslid, waardoor de normvergoeding die in 2020 nog werd betaald, in 2021 niet meer uitgekeerd hoefde te worden. In 2021 is er aan de RvT- leden een vergoeding betaald van in totaal € 35.495 (2020: € 43.949). Dit bedrag is lager dan vorig jaar omdat er enkele facturen waren ingediend na sluiting van de boekhouding. Deze facturen worden in 2022 meegenomen.

Naleving Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen

Provisum leeft de Gedragslijn verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen (hierna: Gedragslijn) uit 2019 na. Deze Gedragslijn beschrijft hoe de pensioensector persoonsgegevens verwerkt en maakt aan alle deelnemers duidelijk hoe er omgegaan wordt met hun gegevens. Dit betekent o.a. dat het fonds:

- Alleen persoonsgegevens verzamelt voor welbepaalde en uitdrukkelijk omschreven doeleinden en deze heeft vastgelegd in een verwerkingsregister;
- Alleen verwerkingen van persoonsgegevens doet die noodzakelijk zijn (minimale gegevensverwerking);
- Een functionaris gegevensbescherming heeft;
- De rechten respecteert van betrokkenen (inzage, correctie, gegevenswissing, beperking en overdraagbaarheid);
- Een beleid inzake bewaartermijnen heeft;
- Een privacyverklaring op de website heeft gepubliceerd waarin o.a. de rechten van betrokkenen zijn vermeld;
- Verwerkersovereenkomsten heeft met partijen met wie de persoonsgegevens worden gedeeld;
- Geen persoonsgegevens doorgeeft aan organisaties in landen buiten de Europese Economische Ruimte (EER);
- Passende technische en organisatorische maatregelen heeft getroffen om datalekken te voorkomen;
- Een proces in het geval van eventuele datalekken.

Wat betreft het invullen van het beleid van de bewaartermijnen is Provisum nog in gesprek met de IT-serviceprovider, AxyWare. Momenteel is het namelijk niet mogelijk om een deelnemer te verwijderen uit het systeem. De verwachting was dat er in 2021 de gewenste aanpassing doorgevoerd zou worden in het administratiesysteem, maar dit is nog niet gerealiseerd vanwege andere prioriteiten bij AxyWare. AxyWare streeft ernaar om dit in de eerste helft van 2022 door te voeren.

Eind 2021 heeft de Privacy Officer een steekproef uitgevoerd op naleving van de AVG. De aanbevelingen zijn verwerkt in de processen en in de documenten.

Goed pensioenfondsbestuur

Door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid zijn normen voor 'goed pensioenfondsbestuur' geformuleerd. Deze normen zijn vastgelegd in de Code pensioenfondsen (hierna: de Code). Pensioenfondsen moeten zich aan deze Code houden of uitleggen waarom zij niet voldoen. Een overzicht met de normen van de Code is opgenomen als bijlage bij dit jaarverslag.

Het bestuur van Provisum past de normen volledig toe met uitzondering van norm 33 inzake de diversiteit in het Verantwoordingsorgaan. Er zat eind 2021 namelijk geen

persoon jonger dan 40 jaar in het Verantwoordingsorgaan.

Diversiteit

Het is de uitdrukkelijke wens van het bestuur om de Code na te leven. Er is in voorgaande jaren veel aandacht geweest voor diversiteit. Dit heeft ertoe geleid dat het bestuur aan de doelstellingen voldoet, maar het Verantwoordingsorgaan niet meer. De persoon die de Ondernemingsraad in 2021 heeft benoemd was op het moment van aantreden jonger dan 40 jaar, maar ultimo 2021 had deze persoon de leeftijd van 40 bereikt en werd er niet meer voldaan aan de diversiteitseis. De eerstvolgende mogelijkheid om een jonger iemand in het Verantwoordingsorgaan te benoemen dient zich pas weer in 2023 aan.

Evaluatie van het functioneren van het bestuur

In de Code is opgenomen dat het eigen functioneren voor het bestuur een continu aandachtspunt is en dat het bestuur jaarlijks het functioneren van het bestuur als geheel en van de individuele bestuursleden evalueert. In 2021 is dit op verschillende manieren gebeurd, namelijk:

- Individuele einde jaargesprekken tussen de voorzitter en de bestuursleden afzonderlijk (februari/maart 2021)
- Evaluatie bestuursvergaderingen (februari 2021)
- Onderzoek naar de groepsdynamiek (boardroom dynamics) en meting van de deskundigheid op niveau B (maart 2021);
- Evaluatie van de commissies en DB (maart/april 2021);
- Evaluatie van de governance, toegespitst op de sleutelfuncties (maart/april 2021).

In grote lijnen kan het volgende worden geconcludeerd uit de evaluaties:

- Het bestuur is voldoende geschikt (deskundig, competent en professioneel) en daarnaast wordt er gezorgd voor continuïteit binnen het bestuur.
- Het bestuur heeft een sterke inhoudelijke taakfocus met een vrij zakelijke en functionele wijze van samenwerken. Er wordt minder aandacht geschonken aan de onderlinge relaties en het interpersoonlijke contact. Binnen het bestuur wordt dit niet als storend ervaren. Het is wel belangrijk om hiermee in contacten met externe partijen en stakeholders rekening te houden en te investeren in de relatie alvorens naar de inhoud van de materie overgegaan wordt.
- Over het algemeen zijn de bestuursleden tevreden over de vergaderingen, de voorbereiding en de sfeer tijdens de vergaderingen. In 2021 zijn nog enkele verbeteringen aangebracht.
- De commissies en DB zijn zeer positief over hun functioneren.
- De bestuursleden en functiehouders zijn positief over de huidige governance en 3-lines-of-defense structuur.

Deskundigheidbevordering

In de Code is opgenomen dat het bestuur zorgt voor permanente educatie van de bestuursleden. Het bestuur toetst de geschiktheid van de bestuursleden bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap. Hiertoe is per bestuursfunctie een profielschets opgesteld. Het beleid rondom permanente educatie van bestuursleden is opgenomen in het plan van aanpak geschiktheid en waarborgt dat de geschiktheid van bestuursleden op peil blijft en waar nodig wordt verbreed of ontwikkeld. Meerdere malen per jaar worden er interne kennissessies gehouden tijdens of voorafgaand aan een bestuursvergadering en/of tijdens de tweedaagse bijeenkomst. In 2021 is er tijdens de tweedaagse bijeenkomst bijvoorbeeld een uitgebreide sessie geweest over cybersecurity en verantwoord beleggen. In de einde jaargesprekken met elk individueel bestuurslid neemt de voorzitter de wens voor ontwikkeling of verdere verbreding op een bepaald gebied mee.

Jaarlijks wordt voor ieder bestuurslid de aanwezige deskundigheid per aandachtsgebied vastgelegd in een matrix. De deskundigheid wordt periodiek getoetst. In 2021 is er door SPO een meting gedaan van de deskundigheid op niveau B. Tijdens deze meting zijn de verschillende aandachtsgebieden van DNB aan bod gekomen, toegespitst op het pensioenfonds zelf. SPO heeft geconcludeerd dat de collectieve kennis van het bestuur een duidelijk B-niveau heeft: kennis in combinatie met inzicht, het zien van verbanden, oordeelsvorming, een onderbouwde visie en countervailing power.

Klachten- en geschillen

Provisum heeft een klachten- en geschillenregeling. Hierin is opgenomen dat klachten door belanghebbenden kunnen worden gemeld aan het Dagelijks Bestuur van het pensioenfonds. De klachten- en geschillenregeling is beschikbaar op de website van het fonds.

In 2021 zijn er geen klachten of geschillen geweest.

Communicatie

De communicatiecommissie van het pensioenfonds adviseert het bestuur over het te voeren communicatiebeleid en is verantwoordelijk voor de implementatie hiervan. De commissie wordt hierbij ondersteund door een externe adviseur die gespecialiseerd is in pensioencommunicatie. Met de communicatie van het fonds wordt beoogd om het pensioenbewustzijn en het handelingsperspectief van de deelnemer te vergroten, te bouwen aan vertrouwen in het pensioenfonds en in de pensioensector als geheel.

De communicatiecommissie gebruikt hier onder andere de volgende middelen voor:

- Pensioenberichten; in 2021 zijn er zes reguliere Pensioenberichten verzonden, een extra bericht over de Pensioen3daagse en een extra bericht over de nominatie voor de gouden Pensioen Pro Award voor beste pensioenfonds van het jaar. De Pensioenberichten zijn er om deelnemers te informeren over pensioen in het algemeen en over (het pensioen bij) Provisum in het bijzonder.
- In 2021 is gestart met digitale voorlichtingsbijeenkomsten. Er zijn twee bijeenkomsten geweest voor aankomende gepensioneerden die zeer goed bezocht zijn. Daarnaast zijn er tijdens de Pensioen3daagse in november twee digitale bijeenkomsten gehouden over beleggen en verantwoord beleggen. Voor deze bijeenkomsten was de opkomst teleurstellend laag.
- Website; deze biedt onder andere gelaagde informatie over de pensioenregeling, informatie over (verantwoord) beleggen en foto's van de leden van de verschillende fondsorganen.
- In 2021 zijn de voorbereidingen getroffen voor een nieuwe actie: het overhandigen van een cadeau aan medewerkers die 58 jaar worden. Vanaf januari 2022 worden leidinggevendenden gevraagd om namens Provisum dit cadeau te overhandigen in het bijzijn van zo veel mogelijk collega's om de jarige deelnemer, maar ook de andere aanwezigen, alvast te motiveren na te denken over zijn of haar pensioen.
- Uniform pensioenoverzicht (UPO); in 2021 hebben alle deelnemers een UPO ontvangen.
- Individuele uitleg of toelichting via e-mail, telefoon, Teams/ beeldbellen of een afspraak met een van de medewerkers van het pensioenbureau.
- Pensioenregister; het pensioenfonds levert maandelijks de pensioenen in drie scenario's aan het pensioenregister aan.

De pensioencommunicatie moet effect hebben. Daarom wordt gemeten hoe onze communicatie bij de deelnemers overkomt. Dit wordt gedaan door onder andere het analyseren van de statistieken van de website en het Pensioenbericht en door eens in de drie jaar een uitgebreid tevredenheidsonderzoek onder deelnemers te doen. Dit onderzoek zal in 2022 weer plaatsvinden.

In 2021 is samen met de werkgroep maatschappelijk verantwoord beleggen een enquête gehouden onder alle deelnemers over verantwoord beleggen. Hierin gaf 72% van de respondenten aan het belangrijk te vinden dat Provisum maatschappelijk verantwoord belegt en 80% van de respondenten vindt het niet erg als daar hogere kosten aan zijn verbonden. Ook is er informatie opgehaald over sectoren/bedrijven waar deelnemers liever niet in beleggen. De uitkomsten dienden voor de werkgroep en de beleggingscommissie als input voor de verdere ontwikkeling van het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid.

Provisum werd in 2021 wederom genomineerd voor de zilveren en gouden Pensioen Pro Award voor beste pensioenfonds met een belegd vermogen tot € 5 mld. respectievelijk beste pensioenfonds van Nederland. Op 17 maart 2022 is bekend geworden dat de zilveren Award naar een ander pensioenfonds is gegaan, maar dat Provisum wel de gouden Award heeft gewonnen voor de tweede keer op rij. Een mooie prestatie.

Uitvoering van de pensioenregeling

De pensioenuitvoeringsovereenkomst wordt jaarlijks geactualiseerd. In het verslagjaar is tussen het bestuur en de werkgever weer een nieuwe pensioenuitvoeringsovereenkomst voor 2022 overeengekomen. De belangrijkste aanpassingen in de pensioenuitvoeringsovereenkomst voor 2022 waren:

- De reële rendementscurve is aangepast als gevolg van de nieuwe strategische beleggingsmix per 2022.
- Het voorbehoud van de ALM-studie voor de vermindering van de jaarlijkse uitvoeringskosten is verwijderd. Uit de ALM-studie is gebleken dat de verlaging van de jaarlijkse uitvoeringskosten een zeer beperkt effect heeft op de ontwikkeling van de dekkingsgraad.
- Er is op sommige punten een verduidelijking aangebracht.

TOEZICHT

Naast het interne toezicht door de Raad van Toezicht houden ook externe partijen toezicht op pensioenfondsen, namelijk De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten. Daarnaast kunnen deelnemers klachten melden bij de Autoriteit Persoonsgegevens en geldt er een meldplicht aan deze instantie voor datalekken.

Toezicht door De Nederlandsche Bank N.V. (DNB)

DNB is belast met het materieel en het prudentieel toezicht. Er is in 2021 meerdere keren contact geweest met DNB, o.a. inzake de beoordeling van de inrichting van de sleutelfuncties. Daarnaast is in 2021 een uitvraag geweest van DNB inzake de niet-financiële risico's.

De kosten van het toezicht door DNB van het fonds voor het jaar 2021 waren € 57.253 (2020: € 63.052).

In het verslagjaar zijn door DNB geen boetes of dwangsommen opgelegd. Evenmin is een aanwijzing gegeven als bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet of een bewindvoerder aangesteld als bedoeld in artikel 173 van de Pensioenwet.

Toezicht door de Autoriteit Financiële Markten (AFM)

AFM is belast met het gedragstoezicht. Dit betreft het toezicht op de naleving van normen ten aanzien van de voorlichting aan deelnemers en het begrenzen van hun beleggingsvrijheid bij eigen beleggingskeuzes. In het kader van dit toezicht heeft de AFM in 2021 een rapportageverzoek gedaan van de geadmistreerde pensioenen.

Daarnaast is AFM belast met het effecten-typisch gedragstoezicht. Dit betreft met name het toezicht op koersgevoelige informatie. In het verslagjaar heeft het pensioenfonds geen overtredingen van normen en/of wetgeving hoeven melden aan de AFM.

Er is geen sprake geweest van boetes, dwangsommen of andere sancties van AFM. De kosten van het toezicht door AFM worden door de pensioenfondsen gedragen. Voor het jaar 2021 is € 7.041 inzake het toezicht door AFM aan het pensioenfonds in rekening gebracht (2020: € 6.563).

Autoriteit Persoonsgegevens

In 2021 zijn er geen klachten gemeld door deelnemers bij de Autoriteit Persoonsgegevens en was er ook geen sprake van een datalek.

UITVOERINGSKOSTEN

Het pensioenfonds maakt kosten om de pensioenregelingen uit te voeren.

	2021	2020
Kosten bestuur, RvT, Verantwoordingsorgaan en commissies	164.000	185.000
Kosten externe controle en adviseurs	483.000	427.000
Kosten externe toezichthouders (DNB AFM en Pensioenregister)	66.000	72.000
Kosten pensioenbureau (incl. bestuurlijke ondersteuning)	1.210.000	1.323.000
Overige kosten	29.000	31.000
Totale kosten	1.952.000	2.038.000

Alle kosten komen ten laste van het pensioenfonds. De enige kosten die niet in bovenvermeld overzicht meegenomen worden, zijn de uren die bestuursleden en leden van het Verantwoordingsorgaan die bij een van de aangesloten vennootschappen werken, besteden aan activiteiten voor het pensioenfonds. Deze uren komen ten laste van de werkgever en worden niet in rekening gebracht bij het pensioenfonds.

De algemene kosten dienen volgens de 'Aanbevelingen uitvoeringskosten' van de Pensioenfederatie verdeeld te worden tussen de kosten pensioenbeheer en vermogensbeheer. Op basis van tijdsbesteding e.a. wordt 80% gealloceerd naar pensioenbeheer en 20% naar vermogensbeheer. In 2023 wordt deze verdeling herijkt.

Kosten pensioenbeheer

De kosten pensioenbeheer bestaan uit de kosten die samenhangen met de pensioenbeheeractiviteiten en bedragen € 1.561.600 (80% van de hierboven vermelde totale kosten). De kosten per deelnemer (actieve deelnemers en gepensioneerden) bedragen in 2021 € 302 (2020: € 309). Ondanks dat het aantal actieve deelnemers en gepensioneerden is gedaald, zijn de kosten per deelnemers ook iets gedaald. Dit is te danken aan de lagere uitvoeringskosten in 2021.

De hierboven vermelde kosten zijn bruto kosten. Met ingang van 2021 worden bij de werkgever de netto kosten in rekening gebracht. Dit zijn de kosten waarbij, onder bepaalde voorwaarden, de vrijval vanuit de voorziening voor toekomstige uitvoeringskosten vanuit de pensioenuitkeringen in mindering is gebracht. Daarnaast dient de werkgever een opslag te betalen op de premie voor toekomstige uitvoeringskosten. Het saldo van deze vrijval was in 2021 € 1.215.000. De netto uitvoeringskosten komen hiermee op € 737.000 (€ 1.952.000 – € 1.215.000) in 2021. De netto kosten die samenhangen met de pensioenbeheerkosten bedragen dan € 589.600 (80%) en de kosten per deelnemer € 114.

Het bestuur is van mening dat de kosten per deelnemer in verhouding staan tot de geleverde service en diensten, het complexiteitsniveau van de vijf pensioenregelingen die worden uitgevoerd en de aard van het fonds.

Omdat Provisum een relatief groot aantal gewezen deelnemers (zogenaamde slapers) heeft in verhouding tot het aantal actieve deelnemers en gepensioneerden, geeft dit een opwaartse druk op de kosten per deelnemer. Indien de gewezen deelnemers meegeteld worden, bedragen de pensioenuitvoeringskosten per deelnemer € 151 (2020: € 160). Indien we uitgaan van de netto kosten (dus nadat het saldo van de vrijval inzake de toekomstige uitvoeringskosten in mindering is gebracht) bedragen de kosten per deelnemer € 57.

Vermogensbeheer- en transactiekosten

Naast de kosten pensioenbeheer zijn ook de vermogensbeheerkosten onderdeel van de uitvoeringskosten. De vermogensbeheerkosten worden door de beleggingsfondsen verrekend met de behaalde resultaten resp. door AFAM separaat in rekening gebracht. In 2021 is er € 8,6 miljoen (2020 € 8,0 mln.) uitgegeven voor het vermogensbeheer inclusief transactiekosten, 0,52% van het gemiddeld belegd vermogen (2020 0,51%). Bij het onderdeel 'Beleggingen' in dit jaarverslag, wordt uitgebreid ingegaan op de vermogensbeheerkosten.

Kostenvergelijking met andere pensioenfondsen

Het bestuur heeft in 2021 geen extern benchmarkonderzoek uit laten voeren. Vanwege de beperkte nieuwe inzichten die een dergelijk onderzoek geeft in relatie tot de kosten, is besloten om een dergelijk onderzoek niet te herhalen. Wel is er gekeken naar de resultaten van het algemene onderzoek van Lane Clark & Peacock en heeft Provisum zelf een benchmarkonderzoek geïnitieerd onder de leden van Kring de Wit. Kring de Wit is een vanuit de Pensioenfederatie ontstane groep pensioenfondsen die ervaringen met elkaar deelt op verschillende pensioengerelateerde onderwerpen. Hieronder worden de resultaten van beide onderzoeken vermeld. Alle cijfers hebben betrekking op 2020.

Onderzoek Kring de Wit

De uitnodiging om te participeren aan dit benchmarkonderzoek is aan de 25 fondsen van de Kring de Wit gestuurd. Uiteindelijk hebben er 22 pensioenfondsen deelgenomen. Alle fondsen zijn ondernemingspensioenfondsen waarvan er twee gesloten zijn. Het belegde vermogen loopt uiteen van € 301 mln. tot € 30,6 mld. Het aantal deelnemers loopt uiteen van 4.100 tot 96.900.

De vergelijking van de pensioenbeheerkosten ziet er als volgt uit:

Kosten per deelnemer	Gemiddeld totaal	Gemiddeld grootste 4	Gemiddeld ex grootste 4	Provisum
Actieven gepensioneerden +	286	167	313	309
Inclusief slapers	172	92	190	160

De pensioenbeheerkosten van Provisum liggen boven het gemiddelde van de 22 fondsen. Als we de grootste vier fondsen buiten beschouwing laten dan liggen de pensioenbeheerkosten onder het gemiddelde.

De gemiddelde vermogensbeheerkosten van de 22 fondsen bedroegen 45 bps. Dit zijn de kosten exclusief transactiekosten. De vermogensbeheerkosten van Provisum bedragen 40 bps. en liggen hiermee onder het gemiddelde.

Onderzoek Lane Clark & Peacock

Uit het onderzoek van Lane Clark & Peacock (LCP) blijkt dat de gemiddelde pensioenbeheerkosten per deelnemer in 2020 € 107,- bedragen voor de gehele pensioensector. De kosten per deelnemer zijn lager naarmate pensioenfondsen meer deelnemers hebben. Daarom heeft LCP ook de gemiddelde pensioenbeheerkosten per omvang fonds getoond. De gemiddelde uitvoeringskosten per deelnemer van vergelijkbare fondsen (1.000 – 10.000 deelnemers) bedragen in 2020 € 358. Provisum blijft hier met de kosten per deelnemer (€ 309 in 2020) ruim onder.

De gemiddelde vermogensbeheerkosten van alle pensioenfondsen (inclusief transactiekosten) bedragen volgens het onderzoek van LCP in 2020 0,57% van het belegd vermogen en voor vergelijkbare fondsen (€1 - € 10 miljard) 0,47% van het belegd vermogen. De vermogensbeheerkosten van Provisum (0,51% in 2020) liggen onder het gemiddelde van alle pensioenfondsen, en boven die van vergelijkbare fondsen.

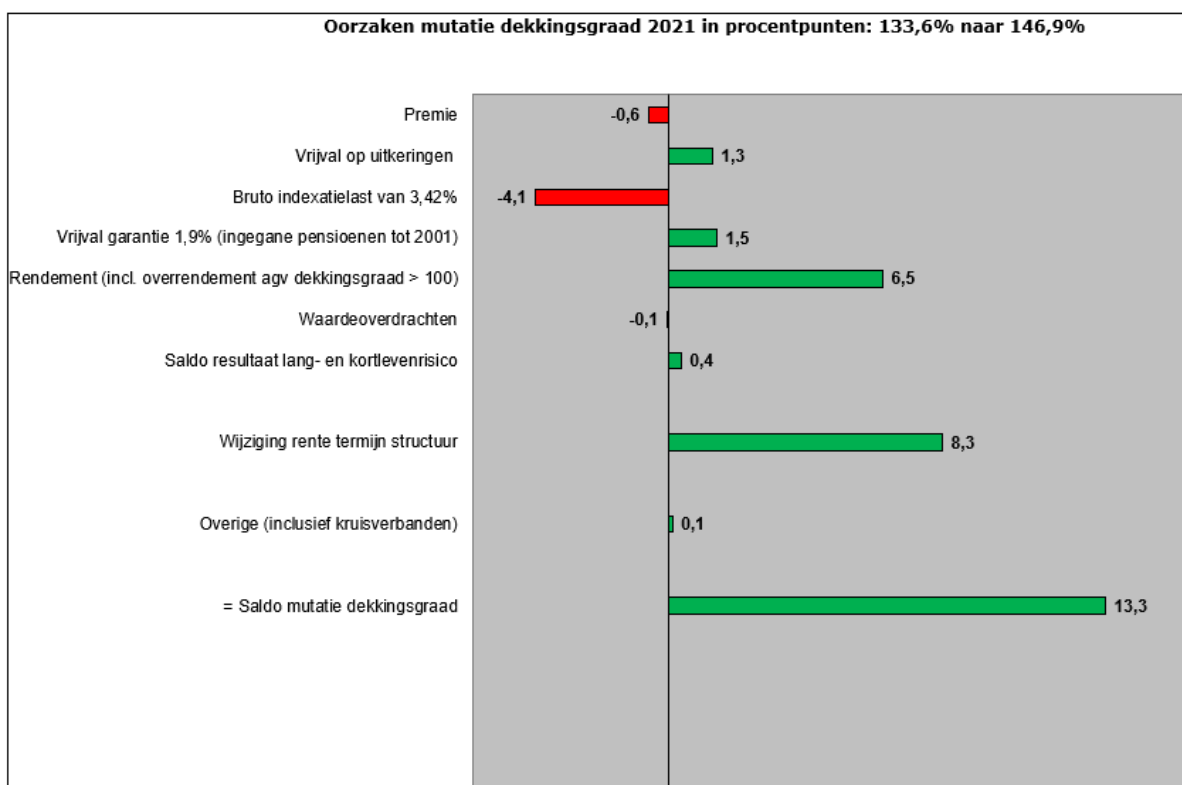
FINANCIËEL

De graadmeter voor de financiële gezondheid van het pensioenfonds is de beleidsdekkingsgraad. Hieronder lichten wij de door het fonds gehanteerde dekkingsgraden toe.

Maanddekkingsgraad

Iedere maand berekent Provisum de dekkingsgraad door het totale vermogen te delen door de pensioenverplichtingen. De pensioenverplichtingen worden berekend op basis van de door De Nederlandsche Bank gepubliceerde rentes (de rentetermijnstructuur inclusief Ultimate Forward Rate). Begin 2021 startte Provisum met een dekkingsgraad van 133,6%. Ultimo 2021 ligt de dekkingsgraad op 146,9%.

De stijging kan als volgt worden verklaard

Toelichting op de belangrijkste mutaties in de dekkingsgraad:

Premie

Provisum houdt bij de premievaststelling rekening met een verwacht rendement. Deze wijze van bepalen van de gedempte kostendeekkende premie had een verlagend effect op de dekkingsgraad van 0,6%punt.

Vrijval op uitkeringen

De betaalde pensioenuitkeringen in 2021 hebben een positief effect op de dekkingsgraad. Dit wordt veroorzaakt door een vrijval van de reserve als de dekkingsgraad van het pensioenfonds boven de 100% ligt. Het effect op de dekkingsgraad was 1,3%punt.

Indexatie

Op 1 januari 2022 zijn de uitkeringen en (premiëvrije) aanspraken verhoogd met 3,42%. Deze indexatie zorgde voor een verlaging van de dekkinggraad met 4,1%punt. De vrijval van de gegarandeerde indexatie zorgde voor een verhoging van de dekkinggraad met 1,5%punt. Per saldo had de indexatie een verlagend effect op de dekkinggraad van 2,6%punt.

Rendement

Het totale rendement op de beleggingen bedroeg in 2021 4,4% (zie onder 'Beleggingen'). Omdat het vermogen hoger is dan de verplichtingen (ongeveer 40%) zorgde het rendement op de beleggingen voor een nog positiever effect op de dekkinggraad, namelijk van 6,5%punt.

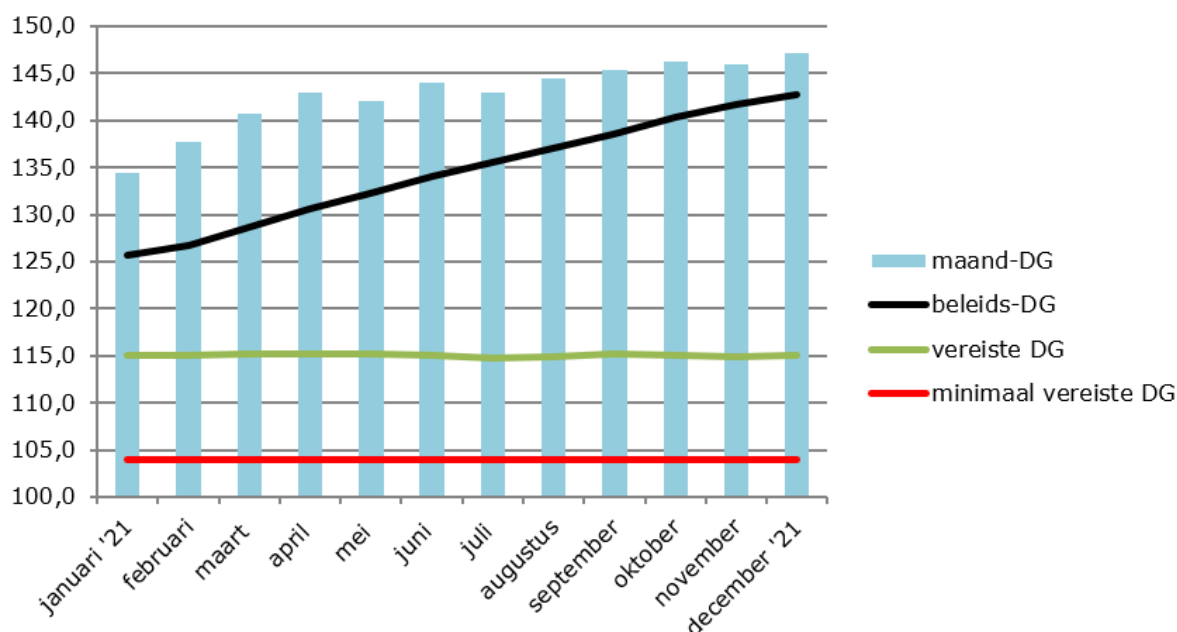
Wijziging rente termijn structuur

De verplichtingen worden vastgesteld op basis van een wettelijk voorgeschreven rekenrente inclusief Ultimate Forward Rate (UFR) die maandelijks wordt gepubliceerd door De Nederlandsche Bank. Uit hoofde van het advies van de commissie Parameters is per 1 januari 2021 de eerste stap van de vier gelijke jaarlijkse stappen in de UFR doorgevoerd. Dit had een verlagend effect op de dekkinggraad. Uiteindelijk heeft de wijziging van de rente in 2021 geresulteerd in een verhogend effect van de dekkinggraad van 8,3%punt.

Beleidsdekkinggraad

De beleidsdekkinggraad is het gemiddelde van de laatste twaalf maanddekkinggraden en is leidend voor alle beleidsmaatregelen. Eind 2020 bedroeg de beleidsdekkinggraad 125,3%. Door een stijging van de maanddekkinggraden in 2021 is de beleidsdekkinggraad gestegen naar 142,8% ultimo 2021, en ligt hiermee ruim boven het vereiste niveau van 115,0%. Er is dus geen sprake van een reservetekort ultimo 2021.

De volgende grafiek geeft de maanddekkinggraden, de ontwikkeling van de beleidsdekkinggraad en de dekkinggraden behorende bij het vereist en minimaal vereist eigen vermogen in 2021 weer.

(Minimaal) Vereiste dekkingsgraad

Het vereist eigen vermogen is de omvang van het eigen vermogen waarover een pensioenfonds ten minste zou moeten beschikken. De vereiste dekkingsgraad bedroeg 115,0% per ultimo 2021.

Bij de bepaling van het vereist eigen vermogen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix voor de lange termijn en een financiële positie die juist voldoet aan de eisen van de Pensioenwet (evenwichtssituatie). Indien de vereiste dekkingsgraad ultimo 2021 berekend wordt op basis van de feitelijke beleggingsmix, lag deze 0,6%-punt hoger, namelijk op 115,6%. Het verschil tussen beide berekeningen wordt onder andere veroorzaakt doordat de vermogensbeheerder eind 2021 overwogen was in aandelen en licht overwogen in obligaties high income en investment grade.

De minimaal vereiste dekkingsgraad (de ondergrens van het vereist eigen vermogen) bedraagt eind 2021, net als eind 2020, 104,0%.

Reële dekkingsgraad

De reële dekkingsgraad ultimo 2021 was 133,5% (ultimo 2020 119,7%). Deze reële dekkingsgraad is berekend volgens artikel 7 van de Regeling Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling.

In de reële dekkingsgraad wordt de verwachte stijging van de prijzen meegenomen alsof het een pensioenverplichting is. Een reële dekkingsgraad van 100% wil zeggen dat het fonds voldoende vermogen heeft om aan de pensioenverplichtingen te voldoen én om de pensioenen in de toekomst volledig te verhogen met de verwachte stijging van de prijzen. Deze verwachte stijging is gebaseerd op een minimale verwachtingswaarde voor de groeivoet van het prijsindexcijfer van 1,9%. Vanwege de huidige hoge prijsinflatie is het niet ondenkbaar dat deze minimale verwachtingswaarde voor de groeivoet van het prijsindexcijfer in 2022 of 2023 aangepast wordt. Een hogere groeivoet zal een verlagend effect op de reële dekkingsgraad hebben.

PENSIOENREGELINGEN EN PREMIE

Pensioenregelingen

In 2021 voerde Provisum vijf pensioenregelingen uit. Hieronder volgt per regeling een korte samenvatting:

Pensioenregeling B

De meeste werknemers zitten in 'Pensioenregeling B' en ook nieuwe werknemers worden in deze pensioenregeling opgenomen. De 'Pensioenregeling B' is een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling met een pensioenleeftijd van 67 jaar. Het opbouwpercentage bedraagt 1,679% per jaar. De toetredingsleeftijd is 20 jaar. Naast ouderdomspensioen wordt ook een nabestaandenpensioen op opbouwbasis opgebouwd (70% van het ouderdomspensioen). De pensioenregeling kent een premievrije pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid.

Deze regeling biedt een pensioenopbouw over een pensioengevend jaarsalaris tot het maximum loon voor de sociale verzekeringen (€ 58.311 in 2021). Door de deelnemer is een eigen bijdrage verschuldigd van maximaal 2% van de pensioengrondslag.

Pensioenregeling B excedent

De B excedent regeling is een beschikbare premieregeling die geldt voor deelnemers in de B regeling die een hoger pensioengevend jaarsalaris hebben dan het maximum loon voor de sociale verzekeringen (€ 58.311 in 2021). De regeling is wettelijk gemaximeerd op € 112.189. De premie voor de excedent regeling wordt betaald door de werkgever. Het percentage van de grondslag is afhankelijk van de leeftijd van de deelnemer.

De excedent regeling kent een nabestaandenpensioen op risicobasis. Tevens is een WIA (Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen) excedent pensioen en premievrije pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid verzekerd. De werkgever betaalt hiervoor separaat de premies en de uitvoeringskosten aan Provisum. De bedragen van de beschikbare premiestaffel komen daarmee volledig ten goede aan het beleggingstegoed van de deelnemer (een zogenaamde 'netto staffel').

De beschikbare premie wordt belegd. De administratie van de beleggingen is ondergebracht bij ABN AMRO Pension Services. De deelnemer draagt het volledige beleggingsrisico. Het bestuur heeft in het kader van zijn zorgplicht een life cycle systematiek vastgelegd, maar de deelnemer kan hiervan afwijken en heeft bij de beleggingen een mogelijkheid van 'eigen beheer'. De deelnemer kan op pensioendatum met het kapitaal een stabiele pensioenuitkering aankopen in de B regeling bij Provisum ('de basisregeling') of een stabiele of variabele pensioenuitkering bij een verzekeraar naar keuze.

Pensioenregeling A2006

De 'Pensioenregeling A2006' is een eindloonregeling met een pensioenleeftijd van 67 jaar. Het opbouwpercentage bedraagt 1,556% per jaar. Het pensioengevend jaarsalaris waar pensioen over opgebouwd wordt, is in 2021 wettelijk gemaximeerd op € 112.189. De regeling omvat een nabestaandenpensioen op opbouwbasis. De pensioenregeling kent voorts een WIA excedent pensioen en premievrije pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid. Tot deze regeling treden geen nieuwe deelnemers meer toe. Door de deelnemers wordt niet bijgedragen in de premie.

Pensioenregeling A2001

Deze pensioenregeling heeft een pensioenleeftijd van 60 jaar en kent uitsluitend gepensioneerden en premievrije deelnemers (slapers).

Vrijwillig aanvullend pensioen

In het B en het A2006 reglement is de mogelijkheid opgenomen om te sparen voor aanvullend pensioen. Deze vrijwillige regeling is net als de excedent regeling een premieovereenkomst. De beleggingen zijn ook ondergebracht bij ABN AMRO Pension Services, waarbij ook een life cycle systematiek wordt gehanteerd. De deelnemer moet op pensioendatum of bij eerder ontslag met het kapitaal pensioen aankopen bij Provisum. Hier geldt niet de mogelijkheid tot 'shoppen' bij andere pensioenverzekeraars, zoals die bij de B excedent regeling wel geldt. Dit verschil met de excedent regeling bestaat vanwege de voorwaarden voor vrijwillige regelingen in het kader van wettelijke regels rondom de afbakening van de werkingssfeer van pensioenfondsen en verzekeraars.

Indexatie

Pensioenregeling B, A2006 en A2001 kennen eind december 2021:

- Een onvoorwaardelijke indexatie ter grootte van de prijsontwikkeling met een maximum van 3% voor alle aanspraken/rechten die zijn opgebouwd tot het jaar 2001. Voor de onvoorwaardelijke indexatie is een voorziening getroffen.
- Een voorwaardelijke indexatie ter grootte van de prijsontwikkeling voor alle aanspraken/rechten die zijn opgebouwd na het jaar 2000. En een voorwaardelijke indexatie ter grootte van de prijsindexatie boven 3% voor alle aanspraken/rechten opgebouwd tot 2001.

Voor de prijsontwikkeling geldt de prijsindex voor consumenten, niet afgeleid, als bepaald door het CBS over de maanden november tot en met oktober van het voorafgaande jaar.

Indexatie pensioenaanspraken en pensioenrechten per 1 januari 2022

Het bestuur heeft op basis van de beleidsdekkingsgraad op de peildatum (31 oktober 2021) besloten om alle pensioenen met ingang van 1 januari 2022 te verhogen met de prijsontwikkeling van 3,42%. Deze verhoging is toegekend voor zowel de voorwaardelijke als de onvoorwaardelijke rechten en aanspraken. Deelnemers en gepensioneerden van Provisum kennen geen indexatieachterstand ten opzichte van de indexatieambitie.

Kleine en hele kleine pensioenen

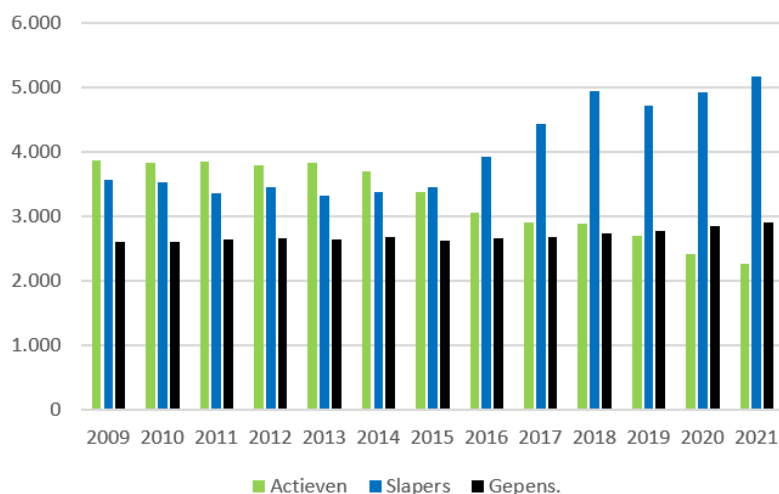
Het pensioenfonds laat hele kleine pensioenen (<€ 2) die van rechtswege vervallen, terugvloeien in de gezamenlijke pot van het pensioenfonds. In 2021 zijn 39 (31 in 2020) hele kleine pensioenen komen te vervallen en is er een bedrag van € 172 (€ 140 in 2020) teruggevloeid in het fonds. Kleine pensioenen (grens in 2021: € 503,24) mogen niet meer afgekocht worden. Provisum maakt gebruik van het recht om deze kleine pensioenen automatisch over te dragen naar de pensioenuitvoerder van een nieuwe werkgever. In 2021 zijn 287 (301 in 2020) kleine pensioenen automatisch overgedragen.

Bestanden en bestandsontwikkeling

De verdeling van de deelnemers over de regelingen is als volgt:

Regeling	Actieven		Slapers		Pensioen-gerechtigden		Totaal	
	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020
A2001	-	-	871	939	2.012	2.058	2.883	2.997
A2006	139	151	186	190	152	139	477	480
B	2.123	2.266	4.120	3.804	737	656	6.980	6.726
Totaal	2.262	2.417	5.177	4.933	2.901	2.853	10.340	10.203
waarvan tevens in:								
B excedent	276	258	212	182			488	440
Vrijwillige regeling	318	343	-	-			318	343

Het verloop van het deelnemersbestand is als volgt:

Leeftijdsopbouw bestand:

Leeftijd	Actieven	Slapers	Pensioen-gerechtigden*
<30 jr.	451	1.548	8
30-40 jr.	340	1.034	0
40-50 jr.	352	807	4
50-60 jr.	739	1.489	29
60-70 jr.	380	296	863
70-80 jr.	0	3**	1.147
>80 jr.	0	0	850
Totaal	2.262	5.177	2.901

* Onder pensioengerechtigden vallen ook de gerechtigden die een wezen- of partnerpensioen ontvangen.

** Dit betreft een (latent) partnerpensioen van gepensioneerden met een ouderdompensioen van nihil.

Premie 2021

Voor de premievaststelling hanteert Provisum een gedempte kostendekkende premie op basis van het verwachte rendement, waarbij uitgegaan wordt van de reële rendementscurve. De gedempte kostendekkende premie bedroeg in 2021 € 11,5 miljoen (2020: € 9,3 miljoen).

De kostendekkende premie is samengesteld uit de volgende onderdelen:

Bestanddelen premie (in € 1.000)	2021		2020	
	op basis van RTS	op basis van gedempte premie	op basis van RTS	op basis van gedempte premie
a. koopsommen en risicopremies	12.410	5.999	9.875	4.112
b. opslag toekomstige uitvoeringskosten	0	0	0	0
c.1. solvabiliteitsopslag	1.899	918	1.521	633
c.2. opslag voor toekomstbestendige toeslagverlening (indien deze bij de gedempte premie hoger is dan de solvabiliteitsopslag)		2.706		1.540
d. uitvoeringskosten*	<u>736</u>	<u>736</u>	<u>2.038</u>	<u>2.038</u>
Totaal kostendekkende premie voor risico pensioenfonds	15.045	10.359	13.434	8.323
e. beschikbare premie (voor risico deelnemer)	<u>1.128</u>	<u>1.128</u>	<u>955</u>	<u>955</u>
Totaal kostendekkende premie	16.173	11.487	14.389	9.278
Premiekorting		<u>0</u>		<u>0</u>
Feitelijke premie		11.487		9.278

* in 2021 wordt de vrijval van de voorziening voor toekomstige uitvoeringskosten direct in mindering gebracht op de uitvoeringskosten.

Omdat het verwachte rendement waarmee gerekend wordt bij de kostendekkende premie hoger is dan de werkelijke rente, is de gedempte premie lager dan de actuariael benodigde premie.

De premie die beschikbaar is voor de inkoop van de onvoorwaardelijke onderdelen bedraagt € 9.623 (5.999+918+2.706). De premiedekkingsgraad bedraagt 78%, namelijk:

$$\frac{\text{premie beschikbaar voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen risico fonds}}{\text{actuariael benodigde premie voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen risico fonds}} = \frac{€ 9.623}{€ 12.410} \times 100\% = 78\%.$$

Deze lage premiedekkingsgraad heeft echter een beperkt effect op de dekkingsgraad, namelijk 0,6% punt.

Toelichting

- De koopsommen en risicopremies dekken de pensioenopbouw en het nabestaanden- en arbeidsongeschiktheidsrisico, inclusief de pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid, voor zover nog niet opgebouwd.

- b. De opslag voor toekomstige uitvoeringskosten bedraagt in 2021 3,3% van de koopsommen en dient om de uitvoering van de regeling te kunnen continueren als de werkgever zou wegvallen. Deze opslag wordt alleen tot de kostendekkende premie gerekend voor zover de opslag hoger is dan de vrijval van uitvoeringskosten op de uitkeringen.
- c. Opslagen:
 - 1. De solvabiliteitsopslag (opslag voor het vereist eigen vermogen van 15,3%) dient voor het in stand houden van het vereist eigen vermogen.
 - 2. Bij de gedempte premie dient rekening te worden gehouden met een opslag voor de toekomstbestendige toeslagverlening ter hoogte van minimaal 1,9%.
- d. De uitvoeringskosten betreffen de algemene kosten; niet de kosten die in mindering komen van het (beleggings)resultaat. In 2021 is de vrijval van de voorziening voor toekomstige uitvoeringskosten direct in mindering gebracht op de uitvoeringskosten.
- e. De beschikbare premie betreft de premie van de excedent regeling en de vrijwillige aanvullende pensioenregeling; de risico-elementen daarin voor nabestaanden- en arbeidsongeschiktheidspensioen zijn opgenomen onder a.

De eigen bijdrage van de deelnemers aan de door de werkgever betaalde premie bedroeg € 0,4 miljoen (2020: € 0,4 miljoen).

Premiekorting 2022

Er kan door het bestuur besloten worden tot een premiekorting als de beleidsdekkingsgraad boven een door het bestuur bepaalde grens ligt. Deze grens ligt bij de dekkingsgraad die nodig is om volledig te kunnen indexeren zoals aangegeven door de bovenzijde van de indexatiestafel (120,0%) vermeerderd met het vereist eigen vermogen op basis van de strategische beleggingsmix (15,0%). De beleidsdekkingsgraad lag eind 2021 boven deze grens van 135,0%, waarop het bestuur heeft besloten een premiekorting in 2022 toe te kennen.

BELEGGINGEN VOOR RISICO VAN HET PENSIOENFONDS

Het pensioenfonds belegt de pensioenpremies en het pensioenvermogen om een zo goed mogelijk rendement te behalen. Dat rendement is nodig om de pensioenafspraken na te komen tegen een verantwoorde premie. Ook is het rendement nodig om de pensioenen jaarlijks te kunnen indexeren met de prijsinflatie. Beleggen is echter niet zonder risico's. De risico's moeten altijd verantwoord zijn en afgestemd zijn op ons pensioenfonds. Een van de belangrijkste instrumenten is spreiding: er wordt belegd in verschillende beleggingscategorieën, in verschillende sectoren en in verschillende landen.

Bij het beleggingsbeleid staat de '*prudent person*' regel (artikel 135 Pensioenwet) centraal. Het fonds heeft bij de '*prudent person*' regel de volgende uitgangspunten:

1. het deskundig (laten) beleggen van het vermogen;
2. het vermogen wordt belegd in het belang van de (gewezen) deelnemers;
3. beleggen gebeurt zodanig dat veiligheid, kwaliteit, liquiditeit en het rendement van de portefeuille als geheel worden gewaarborgd. Dit betekent dat het risico- en rendementsprofiel van de totale portefeuille steeds voldoende afgestemd is op de verplichtingenstructuur van het fonds. Risico's dienen altijd bewust genomen te worden en gebaseerd te zijn op de verwachting dat risico's worden beloond;
4. het fonds houdt bij het beleggingsbeleid rekening met corporate governance, milieu, klimaat en sociale verhoudingen;
5. beleggingen in de bijdragende onderneming worden gemeden.

Het bestuur laat het beheer van de beleggingen van het fonds op basis van het geformuleerde beleid door een deskundige vermogensbeheerder uitvoeren. Sinds vele jaren heeft het fonds Anthos Fund & Asset Management B.V. (verder aangeduid als AFAM) hiervoor ingeschakeld. AFAM beschikt over een uitgebreide beleggingsdeskundigheid en over goede contacten met tal van beleggingsprofessionals.

Nieuwe beleggingsmix met ingang van 2022

Eens in de drie jaar wordt onderzocht welke beleggingsmix het beste past bij de pensioenverplichtingen en het pensioenfonds. Dit doet het fonds door middel van een Asset Liability Management (ALM)-studie. In 2021 heeft het bestuur weer een ALM-studie laten uitvoeren door Ortec Finance. De ALM-studie heeft laten zien dat met de beleggingsmix wordt voldaan aan de gestelde risiconormen (o.a. behoud koopkracht, zie ook het hoofdstuk over risicohouding) maar dat een kleine verbetering mogelijk is door aanpassing van de strategische beleggingsmix. Het bestuur heeft besloten om in 2022 afscheid te nemen van obligaties investment grade credits en high yield. De allocatie naar obligaties emerging markets wordt opgehoogd naar 5% en er wordt een nieuwe beleggingscategorie in 2022 geïntroduceerd, hypotheek. De strategische beleggingsmix ziet er vanaf 1 januari 2022 als volgt uit:

Matching portefeuille

Staatsobligaties	50%
------------------	-----

Return portefeuille

Aandelen	30%
Onroerend Goed	10%
Hypotheek	5%
Obligaties emerging markets	5%

De matching portefeuille is uitsluitend gericht op het beheersen van het renterisico van de verplichtingen van het pensioenfonds. Het doel van de return portefeuille is om extra rendement te behalen ten opzichte van de verplichtingen zodat voldaan kan worden aan de indexatie-ambitie(s) van het pensioenfonds.

Ontwikkeling beleggingsportefeuille Provisum

In onderstaande tabel zijn de samenstelling van de beleggingsportefeuille (inclusief liquiditeiten), de actuele gewingen en de strategische bandbreedte ultimo boekjaar weergegeven:

Beleggingscategorieën	31-12-2021*		31-12-2020		Strategische bandbreedte		
	Markt-waarde (mln. €)	Weging %	Markt-waarde (mln. €)	Weging %	minimum %	neutraal %	maximum %
Obligaties return	0,0	0,0	381,7	23,1	0,0	0,0	0,0
Obligaties matching	819,5	48,6	413,6	25,0	45,0	50,0	55,0
Obligaties investment grade credits	55,6	3,3	56,5	3,4	2,0	3,0	4,0
Obligaties high yield	66,4	3,9	60,0	3,6	2,5	3,5	4,5
Obligaties emerging markets	60,4	3,6	62,4	3,8	2,5	3,5	4,5
Aandelen**	505,4	30,0	550,1	33,2	26,0	30,0	34,0
Onroerend goed**	138,5	8,2	117,2	7,1	9,0	10,0	11,0
Hedgefondsen	0,1	0,0	0,2	0,0	-	-	-
Private placements***	0,0	0,0	0,7	0,0	-	-	-
Liquiditeiten en overig**	38,8	2,3	12,2	0,7	0,0	0,0	5,0
Totaal	1.684,7	100,0	1.654,8	100,0			

* De bedragen eind 2021 zijn exclusief de overige vorderingen en schulden.

** In de tabel voor het jaar 2020 worden de beleggingen van het afgegeven mandaat aan State Street niet op look through basis getoond.

*** Dit betreffen deelnemingen in gronden in de omgeving van Schiphol die nog niet verkocht zijn vanwege het illiquide karakter van deze beleggingen.

Als gevolg van de positieve beleggingsresultaten (€ 72,7 miljoen) verminderd met de onttrekkingen aan het belegd vermogen voor onder meer de pensioenuitkeringen, steeg het belegd vermogen in 2021 van € 1.654,8 miljoen naar € 1.684,7 miljoen.

Resultaten 2021

De beleggingsrendementen per beleggingscategorie waren als volgt (in %):

	Rendement Provisum 2021	Bijdrage aan Rendement Provisum	Rendement Benchmark 2021	Bijdrage aan Rendement Benchmark
Aandelen	26,6	8,1	27,8	7,6
Obligaties return	-3,0	-0,7	-2,9	-0,7
Obligaties investment grade credits	-0,6	0,0	-1,0	0,0
Obligaties high yield	10,3	0,4	10,9	0,4
Obligaties emerging markets	-2,7	-0,1	-1,8	-0,1
Onroerend goed	6,9	0,5	6,9	0,6
Hedgefondsen	19,0	0,0	-	-

Liquiditeit en overig	-2,0	<u>-0,2</u>	-	-
Resultaat voor matching en valuta-afdekking		8,0		7,7
<i>Bijdragen uit strategische risico afdekking</i>				
Obligaties matching ¹⁾	-8,4	-2,1	-8,4	-2,1
Strategische valuta-afdekking ¹⁾		<u>-1,3</u>		<u>-1,3</u>
Resultaat o.b.v. strategisch beleid		-3,4		-3,4
Bruto rendement ²⁾				
Kosten vermogensbeheerder AFAM		<u>-0,2</u>		-
Netto rendement, na aftrek van alle kosten		4,4		4,3

¹⁾ Voor onroerend goed, obligaties matching en strategische valuta-afdekking is geen benchmark beschikbaar en is de benchmark voor berekeningsdoeleinden gelijkgesteld aan het werkelijke rendement.

²⁾ Op het totaal bruto rendement zijn de vermogensbeheerkosten reeds in aftrek gebracht.

Het rendement over 2021 na aftrek van alle kosten van de totale portefeuille van Provisum is uitgekomen op 4,4%. De kosten worden verderop in dit jaarverslag in detail toegelicht. De totale portefeuille haalde in 2021 een iets hoger rendement dan de benchmark, namelijk 0,1% punt.

Het hogere rendement ten opzichte van de benchmark is met name te verklaren door een hogere allocatie in aandelen ten opzichte van de strategische allocatie. De passieve aandelenportefeuille van Provisum (strategisch 50% van de portefeuille) behaalde over 2021 een rendement van 28,1%. Over het actieve gedeelte werd een resultaat van 25,1% behaald, 2,7% onder de benchmark.

Het rendement op de onroerend goed portefeuille was dit jaar met name gedreven door de indirecte onroerend goed portefeuille (15,8%). De direct onroerend goed portefeuille behaalde een rendement van -3,0% dat te wijten is aan een negatieve herwaardering op de panden van -7,4%. De weging van de indirecte portefeuille is in 2021 verhoogd, met de investeringen van € 14 mln. in het BouwInvest Residential fonds, en is per jaareinde overwogen ten opzichte van het directe deel van de portefeuille.

Het rendement van de obligaties matching portefeuille was in 2021 -8,4%. De matchingportefeuille heeft uitsluitend als doel de beweeglijkheid van de dekkingsgraad als gevolg van renteschommelingen te verminderen. Provisum maakt hierbij gebruik van beleggingen in langlopende staatsobligaties van o.a. Duitsland en Nederland. De rentestijging in 2021 heeft een daling van de waarde van de obligaties tot gevolg, maar ook een daling van de pensioenverplichtingen. Hierdoor is het effect op de dekkingsgraad beperkt. Strategisch heeft Provisum als doel om 60% van het renterisico af te dekken.

De strategische valuta-afdekking is gericht op het beperken van valutarisico en derhalve niet op het behalen van valutaresultaten. Voor de afdekking wordt gebruik gemaakt van derivaten in de vorm van valutatermijncontracten. Strategisch wordt 75% van de posities in US-dollar (USD), de Japanse Yen (JPY) en het Britse Pond (GBP) afgedekt. Het negatieve resultaat van -1,3% is grotendeels het gevolg van de stijging van de USD ten opzichte van de euro.

Vermogensbeheerkosten

Provisum wil zo transparant mogelijk zijn over de kosten die gepaard gaan met de beleggingen. Waar van toepassing en uitvoerbaar, is aansluiting gezocht met enerzijds de 'Aanbevelingen uitvoeringskosten' van de Pensioenfederatie, de overkoepelende belangenbehartiger van de Nederlandse pensioenfondsen, en anderzijds de ontwikkelingen ten aanzien van kosten transparantie (nadere toelichtingen vanuit de toezichthouder, de brancheorganisaties, de deelnemers en het "maatschappelijk verkeer").

Provisum onderscheidt de volgende relevante kostencategorieën:

- Kosten vermogensbeheerder AFAM (advies- en beheer);
- Externe vaste managementvergoedingen;
- Externe resultaatafhankelijke vergoedingen;
- Kosten bewaarinstelling (JP Morgan);
- Exploitatiekosten onroerend goed;
- Transactiekosten.

Hieronder zijn de kosten van het jaar 2021 afgezet tegen 2020:

	2021		2020	
	x € 1.000	% gem. belegd vermogen	x € 1.000	% gem. belegd vermogen
Kosten vermogensbeheerder AFAM (advies- en beheer)	2.973	0,18	3.152	0,20
Externe vaste managementvergoedingen	3.556	0,21	2.754	0,18
Externe resultaatafhankelijke vergoedingen	349	0,02	234	0,01
Kosten bewaarinstelling (JP Morgan)	17	0,00	68	0,01
Taxatie- en juridische kosten onroerend goed	<u>13</u>	<u>0,00</u>	<u>13</u>	<u>0,00</u>
Subtotaal vermogensbeheerkosten excl. Transactiekosten	6.908	0,42	6.221	0,40
Transactiekosten	<u>1.665</u>	<u>0,10</u>	<u>1.802</u>	<u>0,11</u>
Totaal vermogensbeheerkosten	<u>8.573</u>	<u>0,52</u>	<u>8.023</u>	<u>0,51</u>

De totale vermogensbeheerkosten (exclusief de transactiekosten) zijn iets hoger dan vorig jaar en komen in 2021 uit op 0,42%. De verhoging is toe te wijzen aan de hogere externe vaste management vergoedingen. De kosten worden berekend als een percentage van het gemiddeld belegd vermogen. Hieronder worden de kostensoorten toegelicht.

- *Kosten vermogensbeheerder AFAM (advies- en beheer)*

De kosten van de vermogensbeheerder zijn, zowel in absolute bedragen als uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld beheerd vermogen, in 2021 licht gedaald ten opzichte van 2020.

- *Externe vaste managementvergoedingen*

De externe vaste managementvergoedingen zijn in 2021 ten opzichte van 2020 met 3 basispunten toegenomen. Dit komt deels door de toename van het belegd vermogen in indirect vastgoed en obligatie fondsen (high yield).

- *Externe resultaatafhankelijke vergoedingen*

Resultaatafhankelijke vergoedingen zijn vergoedingen aan externe managers voor een resultaat boven het rendement van de afgesproken benchmark (ingeval van aandelen en indirect onroerend goed). In 2021 bedroegen deze 2 basispunten. De resultaatafhankelijke vergoedingen werden grotendeels in rekening gebracht door de managers van de

aandelen. Door resultaatafhankelijke afspraken te maken met externe managers wordt een 'gezamenlijk voordeel' gecreëerd. De kosten moeten gezien worden in relatie tot het (extra) rendement dat is gerealiseerd.

- *Taxatie en juridische kosten onroerend goed*

Op basis van aanbevelingen van de Pensioenfederatie zijn hier alleen de taxatiekosten en de externe juridische kosten van het direct onroerend goed als exploitatiekosten meegenomen als onderdeel van de vermogensbeheerkosten. Het niet meenemen van de objectbeheerkosten ad € 0,6 miljoen (zoals onderhoud en verzekeringen) zorgt voor een discrepantie met de jaarrekening. Daarin worden de objectbeheerkosten wel opgenomen als kosten.

- *Transactiekosten*

Transactiekosten zijn de kosten die Provisum moet maken om een (beleggings)transactie tot stand te brengen en uit te voeren. Dit zijn niet de kosten die aan de beleggingsmanagers worden betaald, maar aan bijvoorbeeld de beurs of aan een broker. Ook zijn de transactiekosten in de beleggingsfondsen opgenomen en de kosten die gepaard gaan met valutacontracten. De transactiekosten zijn gedaald van 11 naar 10 basispunten.

Transactiekosten (bedragen x € 1.000)	2021	Basispunten van het belegd vermogen	2020	Basispunten van het belegd vermogen
Aan- en verkoopkosten beleggingstitels	260		462	
Aan- en verkoopkosten in beleggingsfondsen	1.275		1.202	
Kosten currency forwards	130		139	
Acquisitiekosten	0		0	
In- en uitstapvergoedingen	0		0	
Totaal	1.665	10	1.802	11

Bij de bepaling van de transactiekosten voor obligaties (matching en return) is gebruik gemaakt van aannames. Bij de spreads (tussen de bied- en laatprijzen) is rekening gehouden met de landen waarin gehandeld is, de volumes bij aan- en verkoop en ook de looptijden waarin verhandeld is. De gehanteerde spreads voor de obligaties matching portefeuille en obligaties return portefeuille zijn de actuele spreads op de dag van handelen.

De vermogensbeheerkosten per beleggingscategorie zijn als volgt:

Bedragen x € 1.000	Manage- ment fees	Perfor- mance fees	Taxatie en juridische kosten og	Kosten bewaar- instelling	Transactie kosten	Beheer kosten AFAM	Totaal	%
Onroerend goed	579		13		0	245	837	9,8
Obligaties	1.091				662	1.815	3.567	41,6
Aandelen	1.870	349			873	914	4.006	46,7
Hedgefondsen	4						4	0,1
Private equity	12						12	0,1
Currency Forwards					130		130	1,5
Kosten bewaarin- stelling				17			17	0,2
Totaal	3.556	349	13	17	1.665	2.973	8.573	100,0

Verantwoording vermogensbeheerkosten

De beleggingsmix bepaalt voor een groot deel de hoogte van de totale kosten van het vermogensbeheer. Daarnaast worden de vermogensbeheerkosten mede gedreven door de beleggingsstijl. Het bestuur voerde voor een groot deel een actieve beleggingsstijl om meer rendement dan de benchmark te behalen. Deze stijl die door middel van beleggingsfondsen wordt uitgevoerd, brengt hogere kosten met zich mee dan een passieve stijl. Bij passief beleggen wordt over het algemeen de benchmark gevolgd en wordt meestal een rendement behaald dat lager is dan de benchmark vanwege de beleggingskosten. Bij actief beleggen betaalt het pensioenfonds weliswaar hogere kosten maar hier staan naar verwachting ook hogere opbrengsten tegenover. In 2021 heeft de gehele portefeuille na aftrek van de kosten van vermogensbeheer 0,1% meer rendement behaald dan de benchmark.

Over de afgelopen 5 jaar heeft Provisum een gemiddeld netto rendement (meetkundig) behaald van 5,6% per jaar en heeft hiermee beter gepresteerd dan het rendement van de benchmark van 5,4%.

MAATSCHAPPELIJK VERANTWOORD BELEGGEN

Het fonds belegt om een zo hoog mogelijk rendement te behalen met een verantwoord risico. Maar tegelijkertijd is het bestuur zich ervan bewust dat Provisum een maatschappelijke verantwoordelijkheid heeft. In 2021 heeft het bestuur besloten om 'Verantwoord' als kernwaarde op te nemen in de missie. Het fonds streeft ernaar om met de beleggingen – binnen de mogelijkheden – een positieve bijdrage te leveren aan de samenleving. Door verantwoord te beleggen helpt het pensioenfonds mee aan een leefbare en duurzame wereld. Daarbij is de voorwaarde dat dit niet ten koste mag gaan van het verwachte risico-rendementsprofiel van de beleggingen van het pensioenfonds.

Om verdere stappen te zetten op het gebied van verantwoord beleggen heeft het bestuur eind 2020 besloten tot het inrichten van een aparte werkgroep voor maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB). Deze werkgroep heeft zich bezig gehouden met de implementatie van de SFDR, de verdere implementatie van het IMVB convenant en de uitwerking van het klimaatbeleid. Dit heeft geleid tot aanpassingen in het verantwoord beleggingsbeleid. Ook heeft het een enquête gehouden onder de deelnemers van het fonds waaruit is gebleken dat deze positief tegenover verantwoord beleggen staan.

Hoe Provisum bij beleggen rekening houdt met milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen, en goed ondernemingsbestuur (ESG) is vastgelegd in het Maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid. In dit document wordt een beschrijving gegeven van de verschillende ESG-due diligence stappen conform de OESO-richtlijnen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP's). Het beleid is terug te vinden op de website van het pensioenfonds. Een uitgebreide rapportage over 2021 wordt nog gepubliceerd. Daarom wordt hier volstaan met een beperkte weergave van de wijze waarop het fonds uitvoering heeft gegeven aan het verantwoord beleggingsbeleid.

Negatieve impact

Het fonds screent periodiek de aandelen- en obligatieportefeuille op (potentiële) negatieve impact en op ESG risico's/ financieel-materiele duurzaamheidsfactoren die impact hebben op de beleggingsportefeuille. Vervolgens gebruikt het fonds haar invloed om de negatieve impact te voorkomen en/of te beperken en evt. herstel en/of verhaal mogelijk te maken. De instrumenten die hiervoor worden gebruikt, zijn de volgende.

Uitsluiten van beleggingen

Het fonds wenst in een aantal ondernemingen en landen niet te beleggen, namelijk:

- ondernemingen die betrokken zijn bij controversiële wapens;
- onderneming die betrokken zijn bij tabak, pornografie, gokken, palmolie, verkoop van wapens aan burgers;
- ondernemingen die betrokken zijn bij arctic olie, olie uit teerzand en steenkool (vanaf april 2022);
- ondernemingen die de principes van de Global Compact van de Verenigde Naties overtreden;
- ondernemingen waarmee geen voortgang wordt geboekt in een engagementtraject;
- staatsobligaties van landen die onderwerp zijn van sancties van de EU.

Elk half jaar ontvangt de beleggingsmanager van het directe mandaat, State Street, een uitsluitingslijst waarna State Street de portefeuille in lijn brengt met de vereisten van het

fonds.

Bij de indirecte portefeuille waarbij in beleggingsfondsen is belegd, zijn de uitsluitingen moeilijker of in het geheel niet toe te passen. Elk jaar wordt in kaart gebracht in hoeverre de beleggingsfondsen zijn belegd in ondernemingen/landen die zijn uitgesloten, zo ook per eind 2021. De screening geeft geen aanleiding om met de aandelenmanagers in overleg te treden. De allocatie van de obligatiemanagers naar uitgesloten landen (5,27% in de emerging markets obligatieportefeuille) zijn vooral investeringen in Russische staatsobligaties. Inmiddels is de allocatie teruggebracht vanwege de invasie in Oekraïne door Rusland.

Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen

Het uitoefenen van stemrecht is een belangrijk onderdeel van een goed functionerende governance structuur voor bedrijven. Daarom stelt het fonds als criterium dat een aandelenmanager een stembeleid moet hebben.

Door de beheerder van het directe mandaat, State Street, is mede namens het fonds op 1.549 meetings gestemd.

State Street Global Advisors	2021
Aantal meetings waarin gestemd is	1.549
Aantal landen	31
Voorstellen van het management	19.295 keer gestemd (20.880 ingediende voorstellen)
Gestemd tegen het management	1.794 (9%)
Voorstellen van de aandeelhouders	516 keer gestemd (546 ingediende voorstellen)
Gestemd tegen het management	111 (20%)

Het pensioenfonds rapporteert elk kwartaal op de website over het stemgedrag van State Street.

Voor de indirecte portefeuille is het lastiger om te rapporteren over het aantal meetings waarop gestemd is. Een aantal fondsen had nog geen recente cijfers paraat en een aantal managers rapporteren op bedrijfsniveau en niet specifiek op fondsniveau. Een voorlopige inschatting is dat er in totaal ongeveer op 6.500 vergaderingen is gestemd door de externe managers.

Engagement

Bij engagement worden bedrijven aangespoord om aanpassingen in de strategie of governance door te voeren teneinde meer maatschappelijk verantwoord te opereren. Het hebben van een engagementbeleid is een criterium bij de selectie van een beleggingsmanager. Het fonds sluit aan bij het engagementbeleid van de beleggingsmanagers.

In 2021 is State Street met 637 bedrijven uit de portefeuille van Provisum het gesprek aangegaan over meer dan 1.000 ESG-kwesties. De belangrijkste thema's waren klimaatverandering, de beloningen van bestuurders en het beheer van menselijk kapitaal.

State Street rapporteert op kwartaalbasis d.m.v. de Asset Stewardship Activity-verslagen die op de website van het fonds worden gepubliceerd.

Bij de beleggingsmanagers in de indirecte portefeuille is het lastig om de precieze aantallen van engagement samen te voegen. Een ruwe inschatting geeft aan dat er in totaal ongeveer 6.000 gesprekken plaatsgevonden hebben met ondernemingen (specifiek voor Provisum) o.a. over milieu, maatschappelijke kwesties en governance.

Het fonds maakt vanaf medio 2021 gebruik van engagementprovider Sustainalytics om de engagement activiteiten meer kracht bij te zetten en specifieker te kunnen richten op thema's die het fonds belangrijk acht. Op kwartaalbasis rapporteert Sustainalytics over de voortgang van de engagementtrajecten met de ondernemingen waarin het pensioenfonds is belegd. Twee keer per jaar wordt er gerapporteerd over de thematische engagement waar het fonds zich bij aangesloten heeft. Dit zijn thema's op de gebieden klimaat, sociale verhoudingen en governance.

ESG-integratie

Selectie en monitoring beleggingsmanagers

Bij de selectie van de beleggingsmanagers past AFAM ESG-integratie toe. Dit gebeurt op de volgende manieren:

- de aandelenmanagers dienen te voldoen aan de door het pensioenfonds opgestelde 6 criteria (vanaf april 2022: 7) en de obligatiemanagers aan 4 criteria. In 2021 voldeden 13 van de 14 aandelenmanagers en 7 van de 13 obligatiemanagers aan de criteria.
- Door het opvragen en monitoren van de UN Principles for Responsible Investment (PRI)-assessment score. De resultaten van deze assessment zijn over 2021 niet bekend als gevolg van problemen met het rapportageplatform van PRI. De resultaten over 2020 worden pas medio 2022 ontvangen.
- Door de beleggingsmanagers te scoren aan de hand van een door AFAM ontwikkelde ESG-scorecard die vier niveaus kent, te weten 'Laggards', 'Novices', 'Professionals' en 'Leaders'. In 2021 is 70% van de beleggingsmanagers een Leader en 24% een Professional.
- Door het meten van de (potentiële) impact van de beleggingsfondsen waarin belegd wordt. Het ABC-raamwerk van het Impact Management Project (IMP) wordt hiervoor gebruikt en brengt alle beleggingen in kaart. Dit raamwerk geeft aan welke belegging schade veroorzaakt, schade voorkomt, positief bijdraagt aan de maatschappij of bijdraagt aan oplossingen. Bijna alle beleggingen (90,1% excl. Matching) vallen in de categorie 'voorkomt schade' van de IMP.

Met de PRI-score, de ESG-scorecard en het ABC-raamwerk wordt op continue basis beoogd om alleen die fondsen te selecteren die wat betreft ESG goed presteren en om de managers te stimuleren zich verder te verbeteren.

Groene obligaties

Een andere manier van ESG-integratie is het beleggen in groene obligaties. Dit zijn leningen waarbij het geleende geld geïnvesteerd wordt in projecten die bijdragen aan een beter klimaat. De matching-portefeuille bevat drie groene obligaties, die 15% van de matchingportefeuille vormen.

Onroerend Goed

Direct onroerend goed

In de herfst van 2021 heeft het bestuur besloten om het resterende deel van de directe onroerend goed portefeuille af te stoten en te herinvesteren in indirecte vastgoed fondsen. De verkoop van het directe vastgoed zal vermoedelijk 2 jaar in beslag nemen. Eind 2021 was Provisum nog in het bezit van 15 panden in Nederland. Alle panden zijn voorzien van een BREEAM-certificaat.

Indirect onroerend goed

Bij vastgoedfondsen heeft het pensioenfonds toetsingscriteria vastgesteld die afwijkend zijn van die van de aandelen- en obligatiemanagers. Het belangrijkste criterium is de GRESB-rating. De vastgoedfondsen hebben in de GRESB-beoordeling van 2021 goede scores behaald. De score van de portefeuille was 90 (van de 100), vijf punten hoger dan de score van het jaar ervoor, waarmee het de 'Green Star'-erkenning verkreeg.

De vastgoedfondsen zijn ook meegenomen in de eerder vermelde ESG-scorecard. Twee fondsen kwamen als 'Leader' uit de bus en de andere als 'Professional'.

Klimaat en CO2-reductie

Vermogensbeheerder AFAM heeft het Klimaatakkoord ondertekend en heeft ervoor gekozen om, namens zijn klanten, een actieve rol op te pakken in de integratie en het beheer van de risico's en de impact van klimaatverandering. Hierdoor is het fonds indirect verbonden aan het Klimaatakkoord.

Het fonds heeft begin 2022 beleid geformuleerd om de CO2-uitstoot in de portefeuille te verminderen. Er zijn geen expliciete doelstellingen bepaald, maar het fonds streeft naar een jaarlijkse vermindering van de CO2-uitstoot. Dit doet het door het uitsluiten van een aantal fossiele sectoren en door middel van engagement via Sustainalytics. Een en ander is in april 2022 in het MVB-beleid van het fonds verwerkt.

Eind 2021 is er een inventarisatie gedaan van de CO2-voetprint van de portefeuille van Provisum. Uit deze inventarisatie kan geconcludeerd worden dat de CO2-bijdrage over het algemeen lager is dan die van de benchmark en lager dan in 2020.

Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)

Op 10 maart 2021 is de SFDR in werking getreden. Deze Europese Verordening verplicht financiële marktdeelnemers, waaronder pensioenfondsen, informatie te verschaffen over het duurzaamheidsbeleid en transparant te zijn over de uitvoering daarvan. Pensioenfondsen dienen aan te geven of zij ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren meenemen.

Gezien de omvang van het fonds en de onduidelijkheid over de mogelijke kosten die met rapportages gepaard gaan, heeft het pensioenfonds vooralsnog besloten om voor de opt out te kiezen en neemt het ongunstige effecten niet mee in beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren. Daarnaast is besloten om het pensioenproduct voorlopig te positioneren als "overig product". Het positioneren van de pensioenregeling als een "overig product" houdt in het kader van de SFDR in dat de investeringen die ten grondslag liggen aan dit financiële product geen rekening houden met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten. De reden voor de opt out en het positioneren van de pensioenregeling als "overig product" is dat het pensioenfonds momenteel geen

beschikking heeft over gegevens die hier inzicht in kunnen bieden en dat de rapportageverplichtingen tot hogere kosten (kunnen) leiden. Het fonds zal dit heroverwegen zodra de nadere uitwerking van de SFDR (de Regulatory Technical Standards, RTS) officieel gepubliceerd is en het fonds tegen aanvaardbare kosten aan de voorwaarden van de RTS kan voldoen.

In het Beloningsbeleid is vastgelegd dat de beloning onafhankelijk is van het rendement van de beleggingsportefeuille. De afwegingen van eventuele duurzaamheidsrisico's worden daardoor niet beïnvloed door het beloningsbeleid van bestuurders of medewerkers.

Begin 2021 heeft Provisum een zogenaamde SFDR-verklaring opgesteld en gepubliceerd op de website.

BELEGGINGEN VOOR RISICO VAN DE DEELNEMER

Algemeen

Het fonds heeft twee beschikbare premieregelingen, de B-excedent regeling en de vrijwillige aanvullende pensioenregeling. Deze pensioenregelingen zijn verzekerd bij Provisum. ABN AMRO Pension Services voert de administratie van deze regelingen uit. Robeco geeft beleggingsadvies over de fondsen waarin wordt belegd en de invulling van de lifecycles.

De gestorte bedragen uit hoofde van de premieregelingen worden belegd volgens het zogenaamde lifecycle beleggen. Er wordt belegd in een mix van een geldmarktfonds en twee portefeuilles, een risicovolle returnportefeuille en een minder risicovolle matchingportefeuille. De samenstelling van de beleggingen wijzigt naarmate iemand ouder wordt. In het begin van de loopbaan wordt er meer in risicovolle beleggingscategorieën belegd. Naarmate een deelnemer richting de pensioendatum gaat, wordt de beleggingsportefeuille minder risicovol ingevuld. Er is door het pensioenfonds een neutrale beleggingsmix vastgesteld (de default). Door middel van een periodieke inventarisatie bij de deelnemer wordt het risicoprofiel uitgevraagd en kan er afgeweken worden van deze neutrale beleggingsmix. Er kan gekozen worden voor offensief, defensief of variabel (een beleggingsmix die voorsorteert op doorbeleggen). Als de deelnemer geen voorkeur heeft of deze niet aangeeft, wordt er belegd volgens de neutrale beleggingsmix.

In 2021 heeft het bestuur besloten tot aanpassing van de lifecycles; er wordt een jaar later gestart met de risico-afbouw en de matching en returnportefeuille zijn ingericht met andere fondsen.

Categorie	Fonds	Benchmark	Gewicht
Return	NT World Custom ESG Index FGR	MSCI World Custom ESG Index	54.9%
Return	Robeco QI Global Multi-Factor High Yield IH EUR	Bloomberg Global High Yield Corporate ex Financials Index (hedged into EUR)	9.8%
Return	Robeco Sustainable Property Equity	S&P Developed Property Index (Net Return)	19.6%
Return	Robeco Emerging Markets Equities	MSCI EM NR	15.7%
Matching	Sustainable Pension Control	Bloomberg Euro Treasury AAA and AA	60.2%
Matching	Sustainable Pension Protection	Custom Benchmark (internal)	39.8%

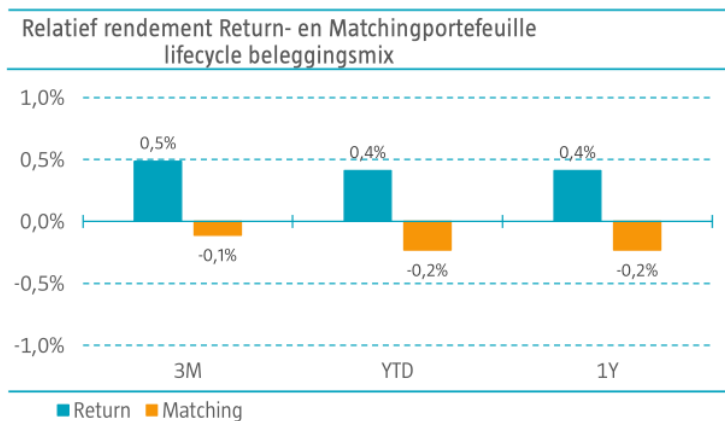
Een deelnemer kan er ook voor kiezen om zelf te beleggen en af te wijken van de standaard keuzes. De deelnemer stelt dan zelf een beleggingsportefeuille samen door een keuze te maken uit de verschillende beleggingsfondsen die beschikbaar zijn.

Het pensioenfonds kent een zorgplicht ten aanzien van de beleggingen voor risico van de deelnemers. Het bestuur vult deze zorgplicht onder meer in door:

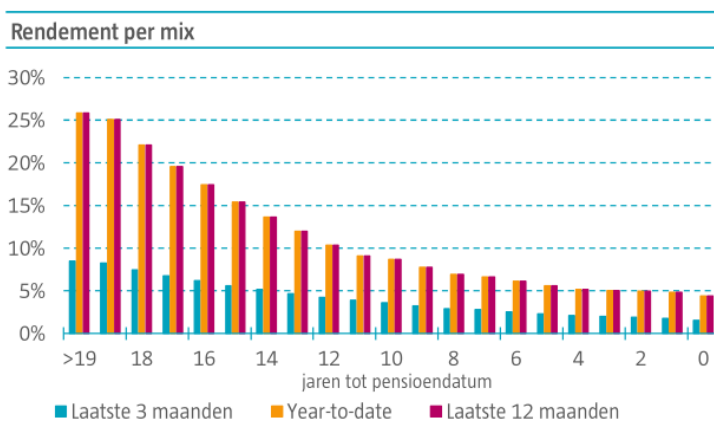
- toe te zien op de selectie en evaluatie van de mixen en de fondsen die daarvan deel uitmaken;
- vorm te geven aan de mogelijkheden om af te wijken van de neutrale beleggingsmix;
- toe te zien op de navolging van de procedures bij afwijken van de neutrale beleggingsmix;
- toe te zien op het nakomen van de servicelevel agreement door ABN AMRO Pension Services.

Resultaten en ontwikkelingen in 2021

Het besluit om de returnportefeuille in te richten met andere fondsen heeft in 2021 goed uitgekapt. Er is een rendement behaald van 25,9%, 0,4% hoger dan de benchmark. De matchingportefeuille heeft een negatief rendement behaald van -5,6% en lag hiermee 0,2% lager dan de benchmark.

In 2021 is er door de jongste mix een rendement behaald van 25,9% tegenover de oudste mix met een rendement van 4,4%. In het overzicht hieronder zijn de rendementen opgenomen van alle mixen.

RISICOMANAGEMENT

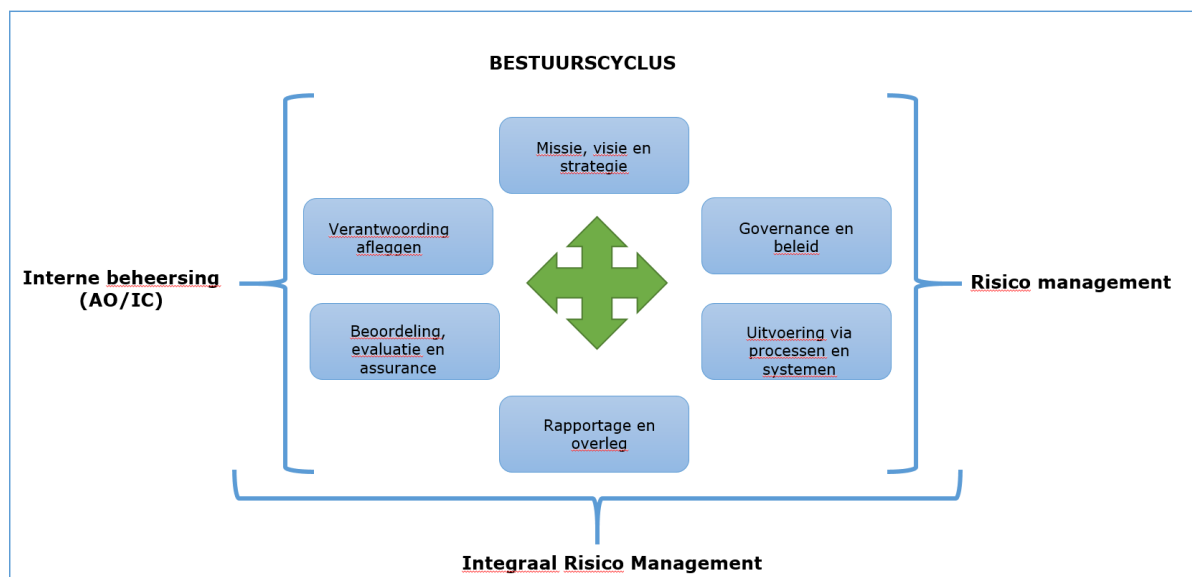
Het fonds heeft een missie en visie opgesteld waarbij onder meer rekening wordt gehouden met de ambities en risicohouding van het fonds. De invulling van de missie en visie wordt door middel van beleid in strategische plannen, fondsdocumenten en jaarplannen uitgewerkt. Het integraal risicomanagement brengt risico, rendement, maatschappelijke verantwoordelijkheid, kosten en kwaliteit samen.

In het integraal risicomanagement proces kunnen de volgende kritische kernactiviteiten worden onderscheiden:

- a) Het identificeren en adresseren van de verschillende risicobronnen en vervolgens het inschatten van de waarschijnlijkheid en mogelijke impact van de risico's;
- b) Het vaststellen, uitwerken en (laten) implementeren van risico mitigerende beheersingsmaatregelen;
- c) Bij belangrijke voorgenomen beleidswijzigingen een koppeling maken naar het gehele risico universum, waardoor inzichtelijk wordt of er nieuwe risico's ontstaan dan wel bestaande risico's toe- of afnemen c.q. verschuiven binnen het fonds;
- d) Het monitoren en evalueren van de effectiviteit van de geïmplementeerde beheersingsmaatregelen;
- e) Waar nodig het bijstellen van de risico mitigerende beheersingsmaatregelen;
- f) Het rapporteren met betrekking tot bovengenoemde activiteiten.

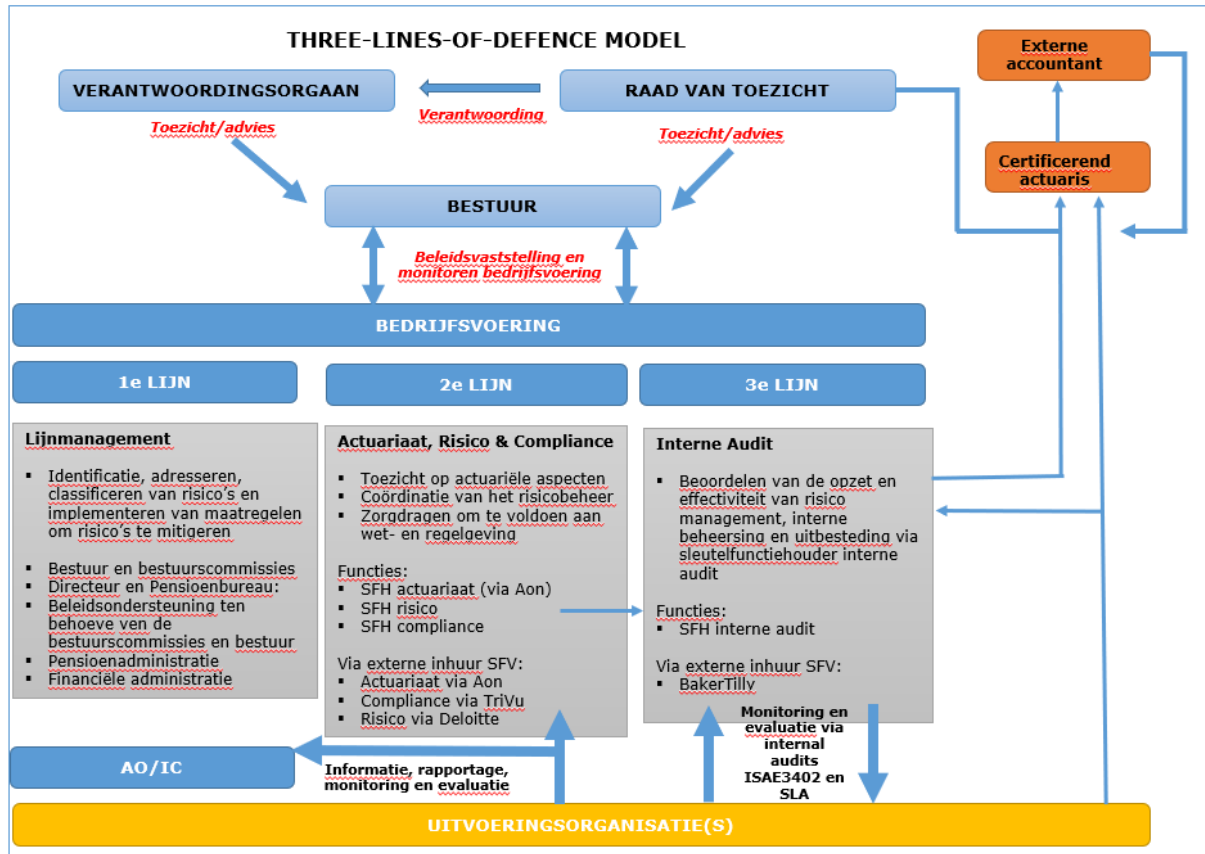
Naast de periodieke inventarisatie van de meer algemene risico's voor het pensioenfonds, wordt ook aandacht besteed aan de risico's in specifieke situaties. Zo is risicomanagement een integraal onderdeel van projecten, wordt bij beleidsvoorstellen gericht aandacht besteed aan de daaruit voortvloeiende risico's en worden gerapporteerde incidenten geanalyseerd om te bepalen wat de impact voor het pensioenfonds is. Dit alles om te bepalen of er eventueel aanvullende risicomitigerende maatregelen getroffen dienen te worden.

Onderstaande figuur geeft de essentie weer van de bestuurscyclus in deze.

OPZET EN ORGANISATIE RISICOMANAGEMENT

De inrichting van het risicomanagement is gebaseerd op het zogenaamde 'three lines of defence'-model. Onderstaand figuur toont op hoofdlijnen de governance gezien vanuit het 3 lines of defence model.

1e beheersingslijn

Het lijnmanagement is verantwoordelijk voor opzet, bestaan en werking van de processen en de bijbehorende beheersmaatregelen.

2e beheersingslijn

Sleutelfunctie actuariële beheer

De sleutelfunctiehouder beoordeelt, monitort en rapporteert over de actuariële aspecten van het pensioenfonds. Met deze functie wordt beoogd dat Provisum een totaalbeeld heeft van de verschillende actuariële aspecten waaraan het pensioenfonds wordt blootgesteld.

Sleutelfunctie compliance

Met de compliance functie beoogt het fonds de integriteit van de verbonden personen evenals de naleving van externe wet- en regelgeving te waarborgen en aan het gedragstoezicht van DNB en AFM te voldoen.

Sleutelfunctie risicobeheer

De sleutelfunctiehouder risicobeheer beoordeelt, monitort en rapporteert over het risicobeheersysteem. Met de risicobeheerfunctie wordt beoogd dat Provisum een totaalbeeld heeft van de verschillende risico's waaraan het pensioenfonds wordt blootgesteld. Dit

omvat ook de uitbestede werkzaamheden. Het betreft zowel financiële als niet-financiële risico's. Naast de hiervoor genoemde taken heeft de risicobeheerfunctie ook een initiërende en adviserende rol bij het vormgeven van het risicobeheer.

3e beheersingslijn

Door de derde lijn wordt een oordeel gevormd over de opzet, werking, en de effectiviteit van het risicomanagement en interne beheersing, inclusief de 1^e en 2^e lijns risicomanagement activiteiten. Voor de aansturing van deze lijn is de sleutelfunctiehouder interne audit verantwoordelijk. De sleutelfunctiehouder beoordeelt, monitort en rapporteert (over) de opzet, bestaan en werking in termen van adequaatheid en doeltreffendheid van de interne controlemechanismen en andere procedures en maatregelen ter waarborging van de beheerste en integere bedrijfsvoering van het fonds. Dit omvat ook de uitbestede werkzaamheden.

AANDACHTSGEBIEDEN RISICOMANAGEMENT

De verantwoordelijkheid van het bestuur strekt zich uit over alle aandachtsgebieden van risicomanagement: strategie, beleid en uitvoering.

Strategisch risicomanagement; richt zich op het identificeren, het meten en het beheersen van de strategische risico's samenhangend met het realiseren van de ambities en doelstellingen van het fonds. De nadruk ligt hierbij vooral op de risico's die op langere termijn spelen. Naast het monitoren van de risico's is het belangrijk om periodiek ook te verifiëren of het vigerende beleid nog past binnen de vastgestelde kaders en, zo niet, op welke punten het beleid moet worden aangepast.

Een meer specifiek onderdeel is het financiële strategische risicomanagement. Dit omvat een gestructureerd proces dat periodiek (doorgaans eenmaal in de drie jaar) wordt afgewikkeld, waarin alle aspecten van het strategische financiële beleid kritisch worden beoordeeld tegen de achtergrond van de gestelde doelen.

Operationeel risicomanagement; hiermee wordt beoogd om de risico's in de operationele sfeer te beheersen. Hierbij gaat het niet alleen om financiële risico's, maar ook om de niet-financiële risico's die het fonds loopt. Deze risico categorieën worden beschreven in de risico control matrix. Daarnaast is hierin vastgelegd wat per categorie de beheersingsmaatregelen zijn en hoe de score van het restrisico wordt beoordeeld. De risicomatrix is de basis voor eventuele aanvullende maatregelen om risico's verder te beheersen.

Het door het bestuur vastgestelde beleid wordt ingekaderd en vormgegeven middels beleidsdocumenten. Het dagelijks bestuur of de desbetreffende bestuurscommissie brengt advies uit over de inhoud van beleidsdocumenten. Het bestuur keurt de documenten goed en stelt deze vast. Alvorens een beleidsdocument ter goedkeuring wordt gepresenteerd aan het bestuur, wordt het stuk doorgaans voorgelegd aan de vervuller van de risicobeheerfunctie (Deloitte) en/of vervuller van de compliance functie (TriVu) en door hen vanuit hun vaktechnisch perspectief van op- en aanmerkingen voorzien waarbij een koppeling wordt gemaakt met de risico control matrix (zie hierna).

RISICOMANAGEMENTCYCLUS

De veelheid aan ontwikkelingen in de pensioensector en daar buiten brengt nieuwe risico's, veranderingen van bestaande risico's of wijzigingen in de verwachte impact van risico's met zich. Dit leidt op continue basis tot toetsing en herijking van risico's en bijbehorende beheersmaatregelen.

De totale riskmanagement cyclus kan als volgt worden samengevat:

- a) Een keer per drie jaar worden in de jaarlijkse off-site de strategie en de daaraan verbonden strategische risico's bediscussieerd en vastgesteld. De top 5 van de strategische risico's is onderdeel van de risico dashboard rapportage ('rugbybal') waarmee periodiek over de voortgang van de risico beperkende maatregelen wordt gerapporteerd aan het bestuur.
- b) De operationele en beleidsmatige risico's worden in principe een keer per drie jaar opnieuw gescoord c.q. geëvalueerd. Dit leidt tot een herijkte risico control matrix en een nieuw risico beheersingsplan. Deze evaluatie zorgt ervoor dat de focus daar komt te liggen waar processen materieel zijn veranderd en dus aanleiding geven tot een nieuwe score.
- c) De riskmanagement oplegger zorgt er daarnaast voor dat gedurende de lopende management cyclus bij beleidswijzigingen de risico control matrix zo nodig wordt aangepast en dus up to date blijft. Deloitte levert als vervuller van de sleutelfunctie risicobeheer waar nodig aanvullende input vanuit de tweede lijn bij de oplegger.
- d) Jaarlijks wordt door middel van publicaties uit externe bronnen (DNB en externe adviseurs) getoetst of er wellicht andere risico's zijn die aandacht behoeven. Dit is een goede methode om te bezien of geïdentificeerde risico's door derden al in beeld zijn bij het fonds.
- e) In het verslagjaar is ook de Eigen Risico Beoordeling (ERB), het allesomvattend document op het gebied van risicomanagement van het fonds, als onderdeel van de jaarlijkse cyclus geactualiseerd en vastgesteld door het bestuur.

VOLWASSENHEIDSMETING RISICOMANAGEMENT

Periodiek laat het fonds de volwassenheid meten van het risicomanagement. In 2021 is een dergelijk onderzoek uitgevoerd door een externe partij, Ortec Finance. De voorlaatste keer was in 2016. In het onderzoek zijn de aanbevelingen uit 2016 meegenomen en is bekeken in hoeverre deze zijn opgevolgd. De conclusie van het onderzoek is dat het risicomanagement een duidelijke groei vertoont ten opzichte van 2016. Het rapport vermeldt: 'Wat betreft de risicocultuur zien we een dusdanige betrokkenheid en "tone at the top" dat de hoogste score hier op zijn plaats is. Het invoeren van IORP II is voortvarend aangepakt inclusief het (onverplicht) benoemen van een sleutelfunctiehouder compliance. Wat betreft de weloverwogen besluitvorming worden geen zaken gemist maar is het gewenst deze meer gestructureerd en aantoonbaar te doen en ook gestructureerd te evalueren".

Ortec scoort de volwassenheid van het risicomanagement bij Provisum op een (ruime) 3 op een schaal van 4. Dit betekent dat het risicomanagement geformaliseerd en gestructureerd is. Ortec heeft enkele aanbevelingen gedaan die opgepakt zullen worden. Het bestuur heeft besloten niet te willen streven naar een volwassenheidsniveau 4 maar naar een 3 met 'continuous improvement'.

RISICOGEBIEDEN EN TOP RISICO'S

In de onderstaande tabel zijn de 18 risicogebieden opgenomen met een onderscheid naar financieel- en niet financiële risico's.

Risicogebieden	Financieel/ Niet Financieel	Acceptabel risico		Acceptabel risico/ attentie vereist		Niet acceptabel risico	
		1 t/m 6		07 t/m 12		13 t/m 25	
		Aantal risico's	Som risico getallen	Aantal risico's	Som risico getallen	Aantal risico's	Som risico getallen
1 Rente /matching risico	Fin.	4	24	1	12		
2 Marktrisico	Fin.	1	6	2	20		
3 Kredietrisico	Fin.	2	12				
4 ESG en Klimaatrisico's	Fin.	2	12	3	31		
5 Solvabiliteitsbeheer (VEV)	Fin.			2	24		
6 Verzekeringstechnisch risico	Fin.			1	9		
7 Omgevingsrisico	Niet Fin.			3	33		
8 Communicatierisico	Niet Fin.			1	8		
9 Operationeel risico	Niet Fin.	44	177	7	68		
10 IT risico	Niet Fin.	8	22	5	48		
11 Integriteits-/compliance risico	Niet Fin.	6	20	10	90	1	15
12 Organisatie pensioenfonds	Niet Fin.	2	10	3	28		
13 Juridisch risico	Niet Fin.	2	12	3	30		
14 Uitbestedingsrisico ABN AMRO PS	Niet Fin.	3	8	1	8		
15 Uitbestedingsrisico AFAM	Niet Fin.			3	30		
16 Uitbestedingsrisico overig (AxyLife)	Niet Fin.	1	4				
17 Management en bestuur	Niet Fin.	4	20	15	152		
18 Evaluatie en terugkoppeling	Niet Fin.			1	8	1	16
Totaal aantal risico's	142	79		61		2	
Som van alle risicogetallen			327		599		31
Gemiddeld risicogetal			4,1		9,8		15,5

Financiële risico's

In de jaarrekening wordt een uitgebreide toelichting gegeven op de financiële risico's.

Niet-financiële risico's

In de risico control matrix is vastgelegd wat per categorie de beheersingsmaatregelen zijn en hoe de score van het netto risico wordt beoordeeld. Het geheel leidt tot een risicomatrix. De weging van de risico's wordt uitgevoerd op basis van de mate van waarschijnlijkheid en de mate van impact. Beide elementen kennen vijf verschillende niveaus. De weging volgt uit de berekening van (waarschijnlijkheid x impact) + impact en leidt tot een classificering in de volgende drie categorieën:

- Hoog risico; actie/extra attentie vereist (risicogetal 13 t/m 25);
- Acceptabel risico; actie/attentie vereist (risicogetal 7 t/m 12);
- Laag risico (risicogetal 1 t/m 6).

Dit normatieve kader is van belang om vast te stellen of bij voorgenomen beleidswijzigingen het risicoprofiel van het fonds wijzigt opdat het bestuur dit in de besluitvorming mee kan laten wegen.

Bovenstaande tabel is een samenvatting van de gehele risico matrix waarin alle risico's en beheersmaatregelen zijn beschreven. De risicomatrix is de basis voor aanvullende maatregelen om risico's verder te beheersen, waarbij gebruik wordt gemaakt tussen 'key maatregelen' en 'ondersteunende of mitigerende maatregelen'. De risico's worden middels self assessments geanalyseerd op basis van waarschijnlijkheid en impact.

De impact van een risico wordt bepaald door het effect op missie, visie en of doelstelling van het fonds. Het is van belang dat de risico inschatting op consistente wijze gebeurt en dat de gehanteerde parameter relevant en eenvoudig toe te passen is. Zo wordt de impact van de financiële risico's afgemeten aan de mogelijke gevolgen op de hoogte van de dekkingsgraad. De niet-financiële risico's zijn niet altijd goed meetbaar en/of kwantificeerbaar. Om het proces niet verder te compliceren is ervoor gekozen om voor de meting van de impact van de niet-financiële risico's niet te diversifiëren naar onderdelen van de missie, visie en doelstellingen, maar om een 'universele noemer' te hanteren, t.w. de reputatie van het fonds. Er zijn in totaal 142 risico's geïdentificeerd, waarvan 61 risico's zich in de midden categorie bevinden (oranje) en acceptabel bevonden worden, maar waar wel attentie vereist is bij o.a. de periodieke herijking. Bij deze periodieke herijking dient bekeken te worden hoe het risico zich heeft ontwikkeld, of de beheersmaatregelen hebben gewerkt en of er eventuele aanvullende beheersmaatregelen zijn om het risico (verder) te beperken. Twee risico's worden als niet acceptabel (rood) geclassificeerd en worden hieronder nader toegelicht. Het gemiddelde risicogetal in de oranje categorie betreft 9,8 op een schaal van 7 t/m 12 en in de rode categorie is dat 15,5 op een schaal 13 t/m 25. Goed om te vermelden is dat in 2022 de risicogebieden 4 t/m 18 opnieuw worden herijkt.

Volgens de vastgestelde risicocycclus worden de operationele risico's iedere 3 jaar herijkt, dan wel op het moment van significante beleidswijzigingen. Onderstaand zijn de twee risicogebieden beschreven met het hoogste risicogetal.

- a. Risicogebied 11: Integriteits-/ compliance risico → Risico op fraude bij uitbestede processen, met een risicogetal van 15 (2020: 15).
- b. Risicogebied 18: evaluatie en terugkoppeling → Risico dat maatregelen niet goed worden uitgevoerd, met een risicogetal van 16 (2020: 16).

Ad a. Risico's (op fraude) bij uitbestede processen

Omschrijving risico

Het fonds heeft het vermogensbeheer en IT & Informatiebeveiliging uitbesteed. Aan uitbesteding zijn voordelen verbonden zoals schaalvoordelen, hogere kwaliteit en continuïteit, maar het brengt ook risico's met zich mee.

Risicobereidheid

De risicobereidheid van het bestuur op dit punt is zeer beperkt en het bestuur wil eigenlijk niet dat dit risico zich materialiseert.

Beheersmaatregelen

Het fonds heeft een uitbestedingsbeleid dat in het verslagjaar is uitgebreid met o.a. eisen ten aanzien van IT die aan de uitvoerders worden gesteld. De rol van het bestuur is om na te gaan of de uitvoerders zich aan de gemaakte afspraken houden en beschikken over robuuste en betrouwbare processen en systemen. Naast de eisen die gesteld zijn aan de certificering van processen (door middel van ISAE 3402 II- verklaringen) worden er periodiek interne audits uitgevoerd op de uitbestedingsprocessen, maar ook worden er 'risk-to-risk overleggen' gehouden met de uitvoerders. De laatste jaren is de aandacht voor compliance toegenomen wat tot uiting komt in de diverse gedragsregels en gedragscodes. In 2021 heeft er ook een update plaatsgevonden van de Systematische Integriteit Risico Analyse (SIRA).

Het risicogetal is onveranderd op 15 gebleven, maar zal in 2022 worden herijkt.

Ad b. Risico dat maatregelen niet goed worden uitgevoerd of niet effectief zijn

Omschrijving risico

Het bestuur neemt beslissingen en zal moeten toetsen of deze beslissingen juist en volledig worden uitgevoerd.

Risicobereidheid

Dit risico valt binnen de operationele risico's. Het bestuur is zich bewust van dit risico en hanteert een zeer beperkte risicobereidheid voor dit punt en wil eigenlijk niet dat dit risico zich materialiseert.

Beheersmaatregelen

Het pensioenbureau werkt continu aan een verdere professionalisering van de organisatie, waarbij automatisering van bestaande (handmatige) werkzaamheden een dominante rol speelt.

Naast de opzet van het risicobeheersingsplan is controle op de uitvoering en naleving van de beheersmaatregelen van belang. Dit vindt plaats door middel van een controle op de uitvoering van de AO/IC opzet met een maandelijks geautomatiseerde rapportage per proces, waarbij alle processen en bijbehorende controlemaatregelen gekoppeld zijn aan een individuele medewerker. Deze AO/IC is in het verslagjaar verder uitgebreid met IT gerelateerde onderwerpen zoals punt 10 uit bovenstaande tabel. IT speelt meer en meer een dominante rol in de gehele bedrijfsvoering van het fonds.

Het risicogetal is onveranderd op 16 gebleven, maar wordt in 2022 herijkt.

IT & Informatiebeveiliging (risicogebied 10)

Eerder in dit verslag is melding gemaakt van de nieuwe strategische aandachtspunten van het fonds, waarbij IT een prominente rol inneemt, zowel in het kader van het nieuwe pensioencontract en ook als strategisch onderwerp met het onderdeel cyber als bijzonder aandachtspunt. Cyber vormt een grote bedreiging voor de continuïteit van de bedrijfsvoering. In 2021 is een externe audit op het cyberrisico uitgevoerd bij onze externe IT-partner, COFRA IT, waarbij de resultaten 'beter dan de markt' waren. Ook is er een externe audit uitgevoerd op de IT-volwassenheid van Provisum en haar beide IT-partners (Axyware en COFRA IT), gebaseerd op de "Good Practice informatiebeveiliging" van DNB. Uit deze audit bleek dat er nog een aantal verbeterlagen te maken zijn waar inmiddels opvolging aan gegeven wordt. Inmiddels gebruiken beide organisaties, net als het pensioenfonds, het DNB-raamwerk als standaard. Ook hier heeft het bestuur besloten, net als bij het volwassenheidsniveau van het risicomanagement, niet te willen streven naar een volwassenheidsniveau 4, behoudens de controls die volgens DNB op niveau 4 moeten zijn, maar vindt 'continuous improvement' belangrijker dan het cijfer.

Een ander onderwerp dat veel aandacht krijgt is datakwaliteit. De reden hiervoor is de komst van het nieuwe pensioenstelsel. De eerste analyses tonen aan dat de datakwaliteit goed op orde is. Het fonds zal dit onderwerp nauwlettend blijven volgen.

In het verslagjaar is het IT-beleid verder aangescherpt. Gezien het belang van IT heeft het bestuur aanvullend IT-risico-specifiek beleid geformuleerd in het kader van het uitbestedingsbeleid. De volgende eisen worden gesteld met betrekking tot IT:

- De uitvoerder beschikt over een IT-(beveiligings) beleid dat minimaal voldoet aan het DNB Toetsingskader Informatiebeveiliging (en dat het toeziet op adequate beveiliging en continuïteit van IT).
- De uitvoerder beschikt over een recent ingevulde self assesment Informatiebeveiliging (Risiconiveau en Risicobeheersing) op basis van het Good Practice document van DNB en is bereid dit op door het fonds aangegeven momenten gezamenlijk te bespreken. Indien van toepassing overlegt de uitbestede partij een rapport van een externe onafhankelijke partij die de self assessments heeft getoetst.

- De uitvoerder beschikt over een aantoonbaar, werkbaar en effectief Business Continuity Plan en een Disaster Recovery Plan ter borging van een adequate beveiliging en continuïteit van IT.

Gezien het belang van IT is ook het 'Plan van aanpak geschiktheid' op het gebied van IT uitgebreid. Naast de verplichte geschiktheidsgebieden voor bestuurders heeft Provisum als extra aandachtsgebied IT & Informatiebeveiliging toegevoegd. Verder is afgesproken dat er twee keer per jaar in de bestuursvergadering uitgebreid aandacht aan het onderwerp IT zal worden geschonken om de kennis van het bestuur te verdiepen en het bestuur in staat te stellen om zich ook op dit terrein in control te kunnen voelen.

RISICOHOUING EN RISICOBEREIDHEID VAN HET FONDS

Het bestuur heeft in overleg met sociale partners en het Verantwoordingsorgaan de volgende risicohoudingen vastgesteld:

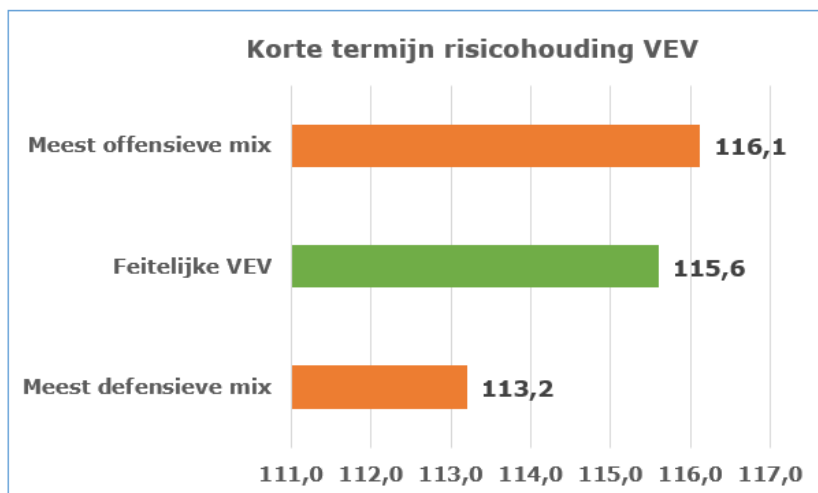
- a) op korte termijn, een bandbreedte voor het Vereist Eigen Vermogen (VEV);
- b) op (middel)lange termijn, op basis van een set van normen;
- c) op lange termijn, op basis van het verwachte pensioenresultaat.

a) Korte termijn risicohouding

Per 1 januari 2021 is de Tactische Asset Allocatie (TAA) afgeschaft. Er zijn bandbreedtes vastgesteld voor de beleggingscategorieën en de renteafdekking om de "ruis" van marktbevingen ten opzichte van de strategische allocatie op te vangen.

Het pensioenfonds stelt de korte termijn risicohouding vast door een bandbreedte voor het VEV vast te stellen op basis van de hoogte van het VEV onder de meest defensieve beleggingsmix respectievelijk de meest offensieve beleggingsmix binnen het beleggingsbeleid.

Eind 2021 zag de korte termijn risicohouding er als volgt uit:

b) Risiconormen voor (middel)lange termijn

Het bestuur heeft voor de (middel) lange termijn als volgt invulling gegeven aan de ambitie en risicobereidheid, gesplitst naar risiconormen voor solvabiliteit, koopkracht en premie:

1. Solvabiliteit

- 1a. Kans op dekkingstekort over de eerste 5 jaar < 10% in het centraal scenario;
- 1b. Daarbij is de gemiddelde diepte van het dekkingstekort over de eerste 5 jaar < 10% in het centraal scenario.

2. Koopkracht

- 2a. Koopkracht van > 90% na 5 en 15 jaar (mediaan) in het centraal scenario;
- 2b. Koopkracht van > 80% na 5 en 15 jaar voor het 5% percentiel in het centraal scenario;
- 2c. Na 15 jaar mediaan reële dekkingsgraad (op basis van de 'economische inflatie') > 90%.

3. Premie

De kans dat de netto premie over de eerste 5 jaar 36% van de premiegrondslag overschrijdt < 5% in het centraal scenario.

In de ALM studie, uitgevoerd in 2021, is gerekend met diverse scenario's (waaronder naast een centraal scenario een 'inflatiescenario', een 'deflatiescenario', een stagflatie en

een stress scenario). In het merendeel van de scenario's bleek dat er ruimschoots werd voldaan aan de gestelde risiconormen.

c) *Lange termijn risicohouding*

Het bestuur heeft de volgende ondergrenzen voor de lange termijn (60 jaar) vastgesteld met betrekking tot het pensioenresultaat (maatstaf voor koopkrachtbehoud):

- Vanuit de feitelijke dekkingsgraad dient de mediaan van het pensioenresultaat ten minste gelijk te zijn aan 90%.
- Vanuit de situatie waarbij de dekkingsgraad gelijk is aan het vereist eigen vermogen dient de mediaan van het pensioenresultaat ten minste gelijk te zijn aan 90%.
- Vanuit de feitelijke dekkingsgraad dient de maximale afwijking ten opzichte van de mediaan in het geval van een 'slecht weer scenario (lees: 5^e percentiel)' niet meer te bedragen dan 15%.

Hierbij wordt gebruik gemaakt van de door De Nederlandsche Bank voorgeschreven scenario set. Indien de ondergrenzen worden overschreden, vindt overleg plaats met sociale partners en Verantwoordingsorgaan.

De haalbaarheidstoets 2021 (op basis van de feitelijke dekkingsgraad per eind 2020 en de scenario set per einde 1^e kwartaal 2021) laat de volgende resultaten zien:

	Toets	Grens	Realisatie 2021
A.	Verwacht pensioenresultaat vanuit feitelijke dekkingsgraad	Min. 90%	99,9%
D.	Spreiding tussen verwacht pensioenresultaat en het pensioenresultaat in een slecht-weerscenario vanuit feitelijke dekkingsgraad	Max. 15%	4,0%

De uitkomsten van de haalbaarheidstoets voldoen derhalve aan de vastgestelde ondergrenzen.

VOORUITBLIK

Begin 2022 werd de wereld opgeschrikt door de Russische invasie in Oekraïne. Dit leidde tot miljoenen vluchtelingen en een humanitaire ramp. En daarnaast ook tot een combinatie van dalende aandelenkoersen, hogere inflatiecijfers en onduidelijkheid over de toekomstige renteontwikkeling. Europa zou zelfs op een economische crisis afstevenen. Welke gevolgen deze ontwikkelingen op de financiële positie van het fonds en op de dekkingsgraad in 2022 hebben, dient te worden afgewacht.

Na de Russische inval zijn sinds 21 februari 2022 verscherpte sancties afgekondigd door onder andere de Europese Unie tegen Rusland, Wit-Rusland, twee regio's en natuurlijke personen. Provisum toetst de deelnemersadministratie inmiddels maandelijks aan de nieuwe sanctielijsten. Ook worden dienstverlenings- en uitbestedingsovereenkomsten tegen de sanctieregels aangehouden. Daarnaast heeft Provisum de bestaande beleggingsposities in kaart gebracht en waar mogelijk afgebouwd. In de aandelenportefeuille zijn de Russische aandelen tot nul teruggebracht met een afwaardering van € 1,5 mln.. Voor de allocatie in Russische staatsobligaties ligt dit minder eenvoudig. Het pensioenfonds belegt in de beleggingscategorie emerging market debt (EMD) door middel van beleggingsfondsen. In deze beleggingsfondsen zaten ook Russische staatsobligaties die nog niet gesanctioneerd waren. Het ongerealiseerde verlies van deze obligaties wordt ingeschat op € 2,4 mln.. Vanaf 31 maart 2022 is Rusland uit de (EMD) benchmark verwijderd.

De aanloop naar het Nieuwe Pensioencontract (NPC) is ingezet. Op 30 maart 2022 werd de Wet toekomst pensioenen naar de Tweede Kamer gestuurd. Het is de bedoeling dat de wet in 2023 in werking treedt en uiterlijk in 2027 door pensioenfondsen is geïmplementeerd. Er zal de komende jaren veel werk door Provisum verzet moeten worden voordat de nieuwe pensioenregeling een feit is. Belangrijke aandachtspunten hierbij zijn het betrekken van de deelnemers bij dit proces en de datakwaliteit van het fonds.

In het verslagjaar is veel aandacht besteed aan trainingen en bewustwording op het gebied van cybercriminaliteit. Vanwege het toenemende aantal cyberaanvallen en de verstrekende gevolgen die een cyberaanval kan hebben, blijft cybercriminaliteit ook in 2022 de nodige aandacht krijgen.

Op 10 maart 2021 is de SFDR in werking getreden. Deze Europese Verordening verplicht financiële marktdeelnemers, waaronder pensioenfondsen, informatie te verschaffen over het duurzaamheidsbeleid en transparant te zijn over de uitvoering daarvan. Verdere uitwerking van de SFDR, in de vorm van nadere wet- en regelgeving is nog niet definitief. Het is de verwachting dat dit in de loop van 2022 wel het geval zal zijn. Het fonds heeft vooralsnog er voor gekozen om het pensioenproduct te positioneren als "overig product" en gekozen voor een opt out wat betreft het meenemen van ongunstige effecten. In 2022, als de nadere uitwerking van de SFDR officieel gepubliceerd is, zal het fonds deze keuzes heroverwegen.

De technische voorzieningen zijn vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur van De Nederlandsche Bank per 31 december 2021 en de factoren zoals genoemd in de grondslagen bij de jaarrekening. Per 1 januari 2020 is De Nederlandsche Bank gestart met het wijzigen van de rentetermijnstructuur in vier jaarlijkse stappen. Een wijziging die volgt uit het advies van de Commissie Parameters. Tezamen met het effect van de verwachte

daling van het tien jaar voortschrijdende gemiddelde van de rente zal een verhogend effect op de technische voorzieningen ontstaan wat een drukkend effect op de dekkingsgraad heeft. Indien we de dekkingsgraad per 31 december 2021 berekenen op basis van de gewijzigde rentetermijnstructuur per 1 januari 2022, komt deze uit op 146,3% in plaats van 146,9%.

Begin 2022 zijn de kleine pensioenen (in 2021: een aanspraak van minder dan EUR 503,24 bruto per jaar) van voor 2018 overgedragen. Dit als gevolg van de Wet waardeoverdracht klein pensioen. De doelstelling van deze wet is om kleine pensioenen zoveel als mogelijk samen te voegen tot één groter pensioen. Zo behouden werknemers met (meerdere) kleine pensioenen hun aanspraak voor een goede oudedagsvoorziening. Provisum heeft in totaal voor 1.233 deelnemers een overdracht uitgevoerd met een totale overdrachtswaarde van € 1,8 mln. De overdracht van deze kleine pensioenen resulteert in een verlaging van het aantal slapers bij het fonds.

Amsterdam, 16 juni 2022

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Provisum

VERKLARING COMPLIANCE OFFICER

Het pensioenfonds dient zorg te dragen voor een beheerste en integere bedrijfsvoering en heeft mij in dat kader benoemd tot externe compliance officer, tevens vervuller van de sleutelfunctie compliance. Het pensioenfonds heeft een eigen gedragscode die op de website is gepubliceerd. De gedragscode heeft tot doel om gewenst gedrag te stimuleren en ongewenst gedrag te voorkomen. Dit draagt bij aan het integer functioneren van het pensioenfonds en het waarborgen van de goede naam en reputatie.

Op grond van de gedragscode zijn 34 personen aangewezen als verbonden persoon, waarvan 29 verbonden personen onder de gedragscode van het pensioenfonds vallen. Over 2021 hebben deze verbonden personen een verklaring van naleving van de gedragscode ingevuld en ondertekend waarbij meldingen ten aanzien van de gedragsnormen zoals nevenfuncties, geschenken, uitnodigingen en privébelangen zijn vastgelegd. De 5 overige verbonden personen hebben een eigen gedragscode waarvan is getoetst dat deze gedragscode ten minste gelijkwaardig is aan de gedragscode van het pensioenfonds. Verder beschikt het pensioenfonds, naast de gedragscode, over compliance documenten zoals een incidentenregeling, een klokkenluidersregeling, een beloningsbeleid en een SIRA. De SIRA is in 2021 geactualiseerd naar aanleiding van de audit op cybercrime die heeft plaatsgevonden en de implementatie van nieuwe beheersmaatregelen. In 2021 heeft het pensioenfonds aandacht besteed aan awareness op het gebied van compliance en integriteit. In november 2021 heeft een awareness sessie plaatsgevonden voor alle verbonden personen.

In de jaarlijkse rapportage over 2021 zijn mijn bevindingen en aanbevelingen voor 2022 opgenomen. Ik heb in naar aanleiding van de door mij uitgevoerde toetsing de volgende bevindingen:

1. De meldingen die de verbonden personen in 2021 hebben gedaan, vallen binnen de normen van de gedragscode van het pensioenfonds.
2. Het pensioenfonds heeft focus op de naleving van de gedragsnormen en aanverwante compliance gerelateerde onderwerpen zoals beloningsbeleid, sanctiewetgeving en terrorismefinanciering bij haar kern uitbestedingspartijen en toetst dit jaarlijks.
3. Er zijn in 2021 geen meldingen geweest van incidenten, misstanden, onbehoorlijk handelen, fraude of klachten.
4. Het pensioenfonds beschikt over toereikende compliance documenten. De incidentenregeling, klokkenluidersregeling en het integriteitsbeleid zijn in 2021 geactualiseerd.
5. In 2022 wordt het proces van toetsing van de sanctielijsten beoordeeld.

Harmen Pullen
Compliance Officer

VERSLAG EN OORDEEL VERANTWOORDINGSORGAAN EN REACTIE BESTUUR

1. Algemeen

Ook in 2021 werd het aanzien van de wereld in hoge mate bepaald door corona, zij het dat er een grotere gewenning aan de maatregelen leek te bestaan.

Op Provisum leek het allemaal geen vat te hebben. De dekkingsgraad bleef onverminderd hoog: ultimo verslagjaar ca 140%. Ook dit jaar konden de pensioenen in opbouw en in uitkering worden geïndexeerd: 3,42%.

De economie van Nederland maar ook andere Europese landen toonde zich opvallend veerkrachtig hetgeen o.m. tot uitdrukking kwam in de all time high beurskoersen.

2. Samenstelling Verantwoordingsorgaan

In het verslagjaar werd afscheid genomen van Ron van der Tol omdat hij twee termijnen volledig had volgemaakt. Daarvoor was Ron 10 jaar lid geweest van het bestuur van Provisum. Het Verantwoordingsorgaan (VO) is hem zeer erkentelijk voor zijn weloverwogen bijdrage aan het VO.

In de vacature kon worden voorzien met de benoeming van Esther Pennings, controller bij Redevco, waardoor de gemiddelde leeftijd van het VO omlaag ging en de man-vrouw-verhouding nu gelijk is.

Het VO heeft in het verslagjaar een zelfevaluatie uitgevoerd over het eigen functioneren. Vastgesteld werd dat er sprake is van een grote mate van complementariteit: alle kennis en kunde die vereist zijn voor een adequaat functioneren zijn in het VO aanwezig. In sociaal opzicht kan gesteld worden dat de leden amicaal-professioneel met elkaar omgaan. De kwaliteit van de bijdrage van het VO blijkt vooral uit de adviezen die voldoen aan de normen die daaraan gesteld mogen worden.

3. Strategische aandachtspunten

Het VO kiest ervoor om wat betreft de aandachtspunten aan te sluiten bij die van het bestuur.

- Vermogensbeheerder AFAM: Slaagt AFAM erin voldoende nieuwe klanten te werven, bij voorkeur een pensioenfonds.
- Het Nieuwe Pensioenstelsel, waarover later meer.
- Duurzaamheid: zijn er mogelijkheden voor beleid rondom klimaat.
- IT & informatiebeveiliging, onder meer het grote risico van cybersecurity.
- Bestuursvorm: onderzoek naar alternatieven zoals aansluiten bij een APF.

4. Adviesaanvragen

In 2021 heeft het VO meerdere keren advies uitgebracht; het betrof de volgende onderwerpen:

- Het beloningsbeleid: Een technische aanpassing op grond van nieuwe regelgeving; geen materieel effect.
- Gespreide betaling pensioenpremie: C&A heeft het fonds verzocht om de jaarpremie gespreid over het jaar te betalen.
- Uitvoeringsovereenkomst: Jaarlijks wordt de uitvoeringsovereenkomst vastgesteld.

- Functieprofiel lid Raad van Toezicht: Het VO heeft het recht van een bindende voordracht van leden van de RvT; het ligt in de rede dat het VO ook adviseert over het functieprofiel.

In alle gevallen heeft het VO positief geadviseerd.

5. Het nieuwe pensioencontract

Na verwerking van de honderden reacties die in de internetconsultatie naar voren zijn gebracht werd het wetsvoorstel voor advies aan de Raad van State aangeboden. Einde verslagjaar is het advies nog niet uitgebracht.

Niettemin wordt met voortvarendheid doorgewerkt aan de voorbereiding van de implementatie van het nieuwe stelsel.

Het bestuur heeft een brede werkgroep met vertegenwoordigers van alle stakeholders, waaronder een lid van het VO, ingesteld; naar het oordeel van het VO getuigt dit van een uitstekende en vooral vertrouwenwekkende aanpak.

Verder heeft het VO een externe adviseur benaderd, die het VO inhoudelijk zal begeleiden. Aan de hand van stellingen is ook een middag besteed aan het nieuwe stelsel.

Begin dit jaar (2022) hebben de sociale partners hun voorlopige voorkeur uitgesproken voor het solidaire contract (voorheen: het nieuwe (pensioen)contract). Daarnaast zal er duidelijkheid moeten zijn over de grondslagen op basis waarvan de overstap naar het nieuwe stelsel zal en kan worden gemaakt.

6. Jaarverslag 2021

Ook dit jaar is uitvoerig gesproken met de certificerende actuaris en met de controlerende accountant over de door hen uitgebrachte rapporten.

Uiteraard heeft er ook een intensieve discussie met bestuur plaatsgevonden. Het bestuur is uitvoerig ingegaan op de opmerkingen en kanttekeningen van het VO.

7. Corona en het Pensioenbureau

In het vorige verslag is hierover al opgemerkt dat de medewerkers van het bureau met bewonderenswaardige flexibiliteit hebben ingespeeld op deze situatie. De observatie van toen is ook voor het verslagjaar van toepassing, knap!

8. Oordeel

2021 was een uitstekend jaar! De dekkingsgraad bereikte een ongekende hoogte waardoor er ook dit jaar weer volledig geïndexeerd kon worden. Ook de werkgevers profiteerden mee van de resultaten: hun kon een grote korting (ca € 7 mln.) worden toegekend.

Het VO was en blijft positief over de samenwerking met het bestuur in het algemeen en met het dagelijks bestuur in het bijzonder.

Het uitgangspunt voor bestuur en VO is de evenwichtige belangenafweging van de verschillende bij het fonds betrokken partijen: actieven, werkgevers, gepensioneerden en slapers.

Het VO spreekt als zijn oordeel uit dat het beleid dat het bestuur voert ook dit jaar volledig in lijn is met het evenwichtsbeginsel.

9. Vooruitblik 2022

In het begin van dit jaar werd de (Westerse) wereld overvallen door gebeurtenissen die vrijwel volledig uit het collectieve geheugen leken te zijn verdwenen: oorlog in Europa en inflatie.

De onrechtvaardige en brute inval van de Russische Federatie in Oekraïne schokte de wereld. De aanval op Oekraïne leidde tot een zelden vertoonde eendracht en eensgezindheid in de wereld door de veroordeling van de agressie en de toepassing van een snoeihard pakket aan sanctiemaatregelen, waarvan verwacht mag worden dat het een ontregelend effect zal hebben op Rusland maar ook een nadelig effect zal hebben op de eigen economie.

De precieze effecten van de oorlog en de sanctiepakketten zullen in de periode die voor ons ligt duidelijk worden. Voor optimisme is weinig aanleiding.

Ook het verschijnsel inflatie deed weer zijn intrede. Direct na de vaststelling van de indexatie van 3,42% spoot de inflatie in Europa als geheel en ook in ons land omhoog naar inmiddels meer dan 9%. In hoeverre de beleidsmakers (Europese commissie, ECB) in staat zullen zijn de inflatie terug te duwen naar de beleidsdoelstelling van 2% is onduidelijk. Ook hier lijkt te veel optimisme misplaatst.

De nieuwe pensioenwet is eind maart '22 aan de Tweede Kamer aangeboden. Hoewel niet geheel uitgesloten moet worden geacht dat tijdens de parlementaire behandeling nog veranderingen zullen kunnen plaatsvinden kunnen wat het VO betreft spijkers met koppen worden geslagen, omdat de tekst grotendeels als gegeven kan worden beschouwd.

Het VO heeft het vertrouwen dat het implementatieproces tot een voor alle partijen bevredigende wijze tot een goed eind wordt gebracht.

Namens het verantwoordingsorgaan,
Dick van der Windt
(voorzitter)
16 juni 2022

Reactie van het bestuur:

Met belangstelling heeft het bestuur kennisgenomen van het verslag en het oordeel van het VO. Het bestuur is verheugd over het positieve oordeel van het VO waar goed uit af te lezen is dat het bestuur evenwichtige besluiten heeft genomen en het beleid in lijn is met het evenwichtsbeginsel. Het bestuur en het VO hebben hetzelfde doel: het beste resultaat bereiken voor alle belanghebbenden. Daarover is in 2021 meerdere keren (digitaal) overleg gevoerd met het VO op een open en constructieve manier.

Het jaar 2022 zal een jaar van grote uitdagingen worden, zeker ook vanwege de ontwikkelingen rondom de Wet toekomst pensioenen en toenemende inflatie. Het bestuur bedankt het VO voor de uitstekende samenwerking. De onderlinge samenwerking en verbondenheid is een belangrijke factor in het met succes aangaan van de uitdagingen van de komende tijd.

Amsterdam, 16 juni 2022
Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Provisum

SAMENVATTING RAPPORTAGE RAAD VAN TOEZICHT EN REACTIE BESTUUR

1. Inleiding.

Het intern toezicht bij Pensioenfonds Provisum ("Fonds") is sinds 2018 ingevuld met een Raad van toezicht ("Raad"). De taak van de Raad wordt bepaald door het wettelijke kader en de statuten en de reglementen van het Fonds. De Raad hanteert bij de uitvoering van zijn taak de Code pensioenfonds en VITP-code. Het intern toezicht beoogt bij te dragen aan het effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds. De Raad werkt vanuit de visie dat "goed besturen" het kernonderwerp van het toezicht vormt.

In dit rapport doet de Raad verslag van zijn werkzaamheden en van zijn bevindingen over het verslagjaar 2021. De Raad heeft in zijn werkplan aangegeven aan welke toezichtonderwerpen in 2021 bijzondere aandacht te geven.

De Raad heeft daarbij verantwoording over zijn werkzaamheden afgelegd aan het VO.

De Raad heeft in een overlegvergadering met het Bestuur het jaarverslag 2021 (bestuursverslag en jaarrekening) goedgekeurd en daarbij het definitieve rapport van de Raad ter beschikking gesteld. De Raad dankt het Bestuur en het VO voor de constructieve wijze waarop het overleg heeft plaatsgevonden.

2. Hoofdlijn van de bevindingen en aanbevelingen.

Ook over 2021 heeft de Raad kunnen constateren dat er sprake is van een onverminderd ambitieus en goed functionerend Bestuur. Het Fonds heeft een ruim voldoende dekking voor de verplichtingen, een gedegen bedrijfsvoering en een goed werkende structuur met Sleutelfunctiehouders.

De Raad heeft nog enkele aanbevelingen, die kwalificeren als aansporingen om nog verder te verbeteren. Op het gebied van IT, Duurzaamheid en het Nieuwe Pensioen Contract heeft het Bestuur voldoende uitdagingen voor 2022.

3. Werkwijze van de Raad van toezicht en activiteiten.

De Raad heeft in afstemming met het DB een werkplan opgesteld met het doel te werken vanuit een gezamenlijke visie en prioritering. Het concept werkplan is nader toegelicht aan het VO.

De Raad heeft in 2021 gesproken met alle gremia binnen het Fonds, waaronder het Bestuur, het VO en de Sleutelfunctiehouders.

In 2021 heeft de Raad zichzelf geëvalueerd waarbij ditmaal gebruik is gemaakt van een externe partij. Ook is input gevraagd van het DB en het VO voor deze zelfevaluatie.

Het werkplan van de Raad voor 2021 is getoetst aan de nieuwste Code Pensioenfonds (2018) en het daarin opgenomen normenkader. De Raad beoogt alle relevante normen over een periode van vier jaar te volgen. Het Bestuur heeft over de toepassing van de code in het bestuursverslag verantwoording afgelegd.

4. Formele besluiten van de Raad in 2021

Met betrekking tot 2021 zijn aan de Raad de volgende Bestuursbesluiten ter goedkeuring dan wel ter toetsing op het bestaan van mogelijke belemmeringen, voorgelegd:

- Jaarverslag (bestuursverslag en jaarrekening) 2021;
- Functieprofiel bestuurder;
- Wijziging beloningsbeleid; en
- Benoeming Leon Dijkstra als aankomend bestuurslid.

De Raad heeft deze goedgekeurd dan wel getoetst en geen belemmeringen gezien.

5. Bevingen toezichtthema's 2021

De Raad doet verslag, conform het werkplan voor 2021, over de volgende onderwerpen:

- a. Opvolging van de aanbevelingen over 2020;
- b. Uitbesteding;
- c. Continuïteit AxyWare en AxyLife;
- d. Beheersing IT risico's/cybercrime/informatiebeveiliging;
- e. Het Nieuwe Pensioen Contract ("NPC");
- f. Duurzaamheid;
- g. Werking van de governance;
- h. Strategie van het fonds en strategische risico's; en
- i. Verzamel punten die voortvloeien uit de confrontatie met de Code pensioenfondsen.

De Raad heeft per onderwerp uit het werkplan zijn bevindingen gerapporteerd en dit heeft geleid tot de volgende aanbevelingen.

6. Aanbevelingen

- De Raad adviseert om eventuele bevindingen, voor mogelijke verbeteringen, uit de "risk-to-risk" overleggen te vertalen naar concrete actiepunten die leiden tot afspraken met de betreffende partij.
- De Raad adviseert om een procedure in te richten voor de actuele contracten en de onderuitbesteding, waarbij wordt vastgesteld in hoeverre de uitbestedingspartners, waaronder ook vermogensbeheerders, daadwerkelijk voldoen aan de minimale eisen voor uitbesteding.
- De Raad adviseert dat structurele communicatie met de deelnemers over het NPC zal worden ingepland.
- De Raad adviseert in de loop van 2022 een inventarisatie te maken in hoeverre al kan worden voldaan aan de eisen voor verantwoordingsrapportages, in het kader van SFDR-level 2, en wat in dat verband nog eventueel aanvullend ontwikkeld moet worden.
- De Raad adviseert een (vooruitkijkend) opleidingsplan voor alle bestuursleden op te stellen.

7. Tot slot

Op basis van de planning van het Bestuur en de aanbevelingen van de Raad wordt voor 2022 een nieuw werkplan voor het toezicht opgesteld. Dit zal in overleg met het DB en met het VO worden afgestemd.

De Raad dankt het Bestuur het VO en alle andere betrokkenen van het Fonds voor de prettige samenwerking in het afgelopen jaar.

De Raad van Toezicht

Cor van der Sluis (voorzitter)
Roland de Greef
Marjolein Sol

16 juni 2022

Reactie bestuur:

Het bestuur bedankt de Raad van Toezicht voor de uitgebreide rapportage en de aanbevelingen. Hieruit blijkt dat de Raad van Toezicht zijn taken op deskundige wijze uitvoert en zich kritisch en constructief opstelt. Het bestuur beschouwt de Raad van Toezicht als een waardevolle gesprekspartner die van grote toegevoegde waarde is voor de governance van het fonds. Tot slot wil het bestuur de Raad van Toezicht bedanken voor de prettige samenwerking.

Amsterdam, 16 juni 2022
Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Provisum

BALANS PER 31 DECEMBER 2021 NA RESULTAATBESTEMMING
(bedragen x € 1.000)

Activa	2021	2020
Beleggingen voor risico pensioenfonds [1]	1.646.614	1.583.146
Beleggingen voor risico deelnemers [2]	21.059	17.500
Vorderingen en (overlopende) activa [3]	13.861	9.013
Liquide middelen [4]	39.217	76.346
Totaal activa	1.720.751	1.686.005

Passiva	2021	2020
Stichtingskapitaal en Reserves [5]:		
* Stichtingskapitaal	1	1
* Reserves	547.961	420.725
Voorziening pensioenverplichting voor pensioenfonds [6]	1.146.350	1.233.632
Voorziening pensioenverplichting voor deelnemers [7]	21.059	17.500
Overige schulden en overlopende passiva [8]	5.380	14.147
Totaal passiva	1.720.751	1.686.005

STAAT VAN BATEN LASTEN 2021
(bedragen x € 1.000)

Baten	2021	2020
Premies voor risico pensioenfonds [9]	10.359	8.323
Premies voor risico deelnemers [10]	1.128	955
Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds [11]	73.025	129.192
Beleggingsresultaten voor risico deelnemers [12]	2.887	467
Mutatie voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds [13]	87.282	0
Saldo overdrachten [14]	1.494	1.603
Overige baten [15]	26	81
Totaal baten	176.201	140.621

Lasten	2021	2020
Pensioenuitkeringen [16]	42.474	42.153
Pensioenuitvoeringskosten [17]	1.952	2.038
Mutatie voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds [13]	0	58.445
Mutatie voorziening voor risico deelnemers [18]	3.559	478
Premies herverzekering minus uitkeringen [19]	620	236
Overige lasten [20]	360	363
Totaal lasten	48.965	103.713

Saldo van baten en lasten	127.236	36.908
----------------------------------	----------------	--------

Resultaatbestemming	2021	2020
Algemene reserve	127.236	36.908

KASSTROOMOVERZICHT (bedragen x € 1.000)

Kasstroom uit pensioenactiviteiten	2021	2020
Ontvangen premies	9.560	8.576
Ontvangen waardeoverdrachten	1.558	3.420
Betaalde pensioenuitkeringen	-42.481	-42.154
Betaalde waardeoverdrachten	-667	-724
Betaalde premies herverzekering	-337	-182
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-1.820	-1.984
Saldo overige ontvangsten(+) / uitgaven(-)	36	95
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	-34.151	-32.953

Kasstroom uit beleggingsactiviteiten	2021	2020
Verkopen en aflossingen van beleggingen	388.052	465.862
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	21.666	26.136
Aankopen en verstrekkingen van beleggingen	-432.316	-423.661
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-5.480	-4.224
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	-28.078	64.113

Koers- en omrekeningsverschillen op liquide middelen	1.176	-108
---	--------------	------

Mutatie Collateral	-11.700	0
---------------------------	----------------	---

Mutatie liquide middelen	-72.754	31.052
---------------------------------	----------------	--------

Stand per 1 januari	76.346	45.294
Transitie liquiditeit mandaat State Street*	35.624	0
Stand per 1 januari ná transitie	111.970	45.294

Stand per 31 december	39.217	76.346
------------------------------	---------------	--------

*Per 1 januari 2021 zijn de beleggingen van het mandaat State Street verdisconteerd in de diverse beleggingscategorieën. Tot en met 2020 werd het belegde vermogen van het mandaat volledig verantwoord onder aandelenbeleggingen. Zie ook de toelichting op de staat van baten en lasten onder [1] Beleggingen voor risico pensioenfonds.

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING EN RESULTAATBEPALING

Grondslagen voor de waardering

[Inleiding](#)

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2BW met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ), uitgegeven door de Raad van de Jaarverslaggeving.

[Schattingen en veronderstellingen](#)

De opstelling van de jaarrekening vereist dat het bestuur zich een oordeel vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen en van baten en lasten. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

[Schattingswijziging](#)

In het verslagjaar zijn de grondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen niet gewijzigd. Wel heeft er een aanpassing plaats gevonden in wijze van vaststelling van de rentetermijnstructuur. De Nederlandsche Bank heeft aangegeven dat de nieuwe UFR-parameters, mede bepalend voor de manier waarop pensioenfondsen hun verplichtingen waarderen, vanaf 1 januari 2021 in vier gelijke stappen moeten worden ingevoerd. Met de stapsgewijze invoering zullen de nieuwe UFR (Ultimate Forward Rate) parameters begin 2024 volledig zijn ingevoerd. DNB zal de rentetermijnstructuur in de periode tot 1 januari 2024 baseren op een gewogen gemiddelde van de rentetermijnstructuur op basis van de huidige en de nieuwe UFR-parameters, waarbij de gewichten jaarlijks op 1 januari met gelijke stappen aangepast worden. Deze stapsgewijze invoering zorgt ervoor dat het effect van de nieuwe UFR-methode op de dekkingsgraden van pensioenfondsen zich geleidelijk in de tijd materialiseert. Het effect hiervan op de voorziening pensioenverplichtingen bedraagt € 9,0 miljoen. De invoering van deze eerste stap leidt bij Provisum tot een verlaging van de dekkingsgraad met 0,9%punt.

Algemene grondslagen

[Algemeen](#)

De beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij anders vermeld. Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. Cijfers ter vergelijking zijn, waar nodig, voor vergelijkingsdoeleinden aangepast.

[Opname van een actief of een verplichting](#)

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is, dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is, dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag betrouwbaar kan worden vastgesteld.

[Verantwoording van baten en lasten](#)

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering

van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerde opgenomen financiële activa en financiële verplichting samenhangende rentebate en rentelast worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsresultaten in de staat van baten lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Transacties die in vreemde valuta gedurende het boekjaar zijn afgesloten, zijn omgerekend tegen de werkelijk verrekende valutakoersen. Activa en passiva zijn omgerekend tegen de valutakoersen per balansdatum. De belangrijkste wisselkoersen zijn:

Wisselkoersen ten opzichte van de euro:		
	per 31-12-2021	per 31-12-2020
GBP	0,83960	0,89510
JPY	130,95425	126,32545
USD	1,13720	1,22355

Specifieke grondslagen

Beleggingen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen de actuele waarde. Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Participaties in beleggingsinstellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort belegging worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen.

Beleggingen voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Onroerend goed

De beleggingen onroerende goederen zijn gewaardeerd tegen reële waarde, zijnde het geschatte bedrag waarvoor een object op balansdatum kan worden overgedragen door een bereidwillige verkoper aan een bereidwillige koper in een marktconforme transactie uitgaande van normale marktomstandigheden. Nog te maken verkoopkosten worden

hierop in mindering gebracht. De reële waarde van het directe onroerend goed wordt eenmaal per jaar, met als peildatum 31 december, vastgesteld door een externe taxateur op basis van de huurwaardekapitalisatiemethode, de zgn. BAR/NAR (bruto en netto aanvangsrendement) methode. De voor de berekening gebruikte BAR/NAR is vastgesteld op basis van markttransacties. Er is rekening gehouden met correctiefactoren voor leegstand, verschil tussen markthuurlen en contracthuurlen, afkoop erfpacht, verhuurkosten en kapitaalinvesteringen.

De niet ter beurze genoteerde vastgoedfondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende vastgoedbeleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde op basis van onafhankelijke taxatie.

Obligaties

Obligaties worden gewaardeerd tegen de marktwaarde plus de lopende rente per balansdatum. De lopende rente is verantwoord in de post vorderingen en overlopende activa.

Aandelen, participaties in beleggingsmaatschappijen en overige beleggingen

Ter beurze genoteerde aandelen worden gewaardeerd tegen de beurskoers per balansdatum; niet ter beurze genoteerde beleggingen worden gewaardeerd tegen benaderde marktwaarde. Deze worden veelal ontleend aan opgaven van externe managers.

Derivaten

Financiële instrumenten worden gebruikt ter afdekking van beleggingsrisico's en het realiseren van het vastgelegde beleggingsbeleid. De positieve derivatenposities zijn opgenomen als een afzonderlijke categorie van beleggingen en de negatieve posities zijn opgenomen onder de schulden. De posities zijn gewaardeerd tegen benaderde marktwaarde.

De op de balans weergegeven derivaten betreffen enkel valutatermijncontracten. Valutatermijncontracten worden gewaardeerd op basis van valutakoersen en referentierentes per balansdatum. Zowel de gerealiseerde als de niet-gerealiseerde waardeverminderingen en -vermeerderingen inclusief transactiekosten bij aan- en verkoop, worden ten gunste dan wel ten laste van de staat van baten en lasten gebracht.

Liquide middelen

Liquide middelen, kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd hebben van korter dan twaalf maanden.

Voorziening voor pensioenverplichting

In regelgeving wordt onderscheid gemaakt tussen pensioenregelingen 'risico fonds' en 'risico deelnemers'. Het fonds houdt voor de 'pensioenregelingen risico fonds' zo mogelijk buffers aan om tegenvallers op te vangen. Indien die niet toereikend zijn, wordt in eerste instantie de indexatie verlaagd en kan uiteindelijk ook verlaging van opgebouwde aanspraken worden doorgevoerd. Het fonds houdt voor regelingen 'risico deelnemers' geen buffers aan om tegenvallers op te vangen. Waardemutaties komen daardoor direct ten gunste of ten laste van de voor betreffende deelnemers aanwezige middelen. Hierdoor is de 'voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers' steeds gelijk aan de 'beleggingen voor risico deelnemers'. Met betrekking tot de pensioenregelingen 'risico fonds' geldt het onderstaande.

De voorziening is gewaardeerd op actuele waarde en is gelijk aan de contante waarde van de opgebouwde pensioenaanspraken. De voorziening pensioenverplichtingen is berekend met de volgende grondslagen en veronderstellingen.

De verplichtingen zijn contant gemaakt op basis van de door De Nederlandse Bank vastgestelde rentetermijnstructuur op de balansdatum (zie hiervoor ook onder schattingswijziging).

Voor de bepaling van de voorziening pensioenverplichting ultimo 2021 is rekening gehouden met de sterftekansen die zijn ontleend aan de door het Actuarieel Genootschap (AG) gepubliceerde prognosetafels AG2020.

Provisum corrigeert de prognosetafels op basis van sterftekansen van haar specifieke bestand. Dit leidt tot een hogere voorziening. Deze correctie is bepaald door een onderzoek van een extern adviesbureau en vastgesteld door het bestuur in de vergadering van 15 december 2017. In beginsel zullen de correctiefactoren iedere drie jaar worden getoetst.

De leeftijden per de balansdatum zijn in jaren en maanden nauwkeurig vastgesteld. Daarbij wordt een overblijvend gedeelte van een maand gezien als een hele maand.

Voor de berekening van het nabestaandenpensioen is uitgegaan van een leeftijdsverschil tussen mannen en vrouwen van drie jaar en van de volgende, in 2017 aangepaste gehuwdheidsfrequenties (uitgedrukt in procenten), waarbij X is de leeftijd van een man en Y de leeftijd van een vrouw:

Leeftijd begin	Leeftijd eind	Mannen	Vrouwen
18	24	$5*(X-18)$	$5*(Y-18)$
25	29	$5*(X-18)$	$5*(Y-18)$
30	34	$60+2*(X-30)$	$60+2*(Y-30)$
35	39	$60+2*(X-30)$	$60+2*(Y-30)$
40	44	80	80
45	49	80	80
50	54	85	85
55	59	90	90
60	64	$90+2*(X-60)$	$90+2*(Y-60)$
65	65+	100	100

Bij de vaststelling van de voorziening arbeidsongeschikte deelnemers zijn, voor zover de arbeidsongeschiktheid is aangevangen na 31-12-2000, de te bereiken pensioenaanspraken in de voorziening opgenomen. Eveneens zijn voor volledig arbeidsongeschikte deelnemers, waarbij de volledige arbeidsongeschiktheid is aangevangen vóór 1 januari 2001 maar ná 1 januari 1993, de te bereiken aanspraken opgenomen in de voorziening.

Voor arbeidsongeschikte deelnemers die al voor 1993 arbeidsongeschikt zijn geworden en waarvoor destijds geen premievrijstelling is toegekend, maar die wel recht hebben op voortzetting van de pensioenopbouw, is onder overige technische voorziening een schadevoorziening opgenomen voor toekomstige premies.

Op pensioenaanspraken en -rechten opgebouwd tot en met het jaar 2000 rust een indexatiegarantie tot maximaal 3% na ingang van het pensioen. Bij de bepaling van de voorziening wordt ervan uitgegaan dat de pensioenen waarop de indexatiegarantie rust, jaarlijks met 1,9% worden verhoogd. Op pensioenaanspraken en -rechten opgebouwd vanaf het jaar 2000 rust een voorwaardelijke indexatie waarbij de ambitie is om de pensioenaanspraken en -rechten jaarlijks aan te passen aan de prijsindex. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre deze aanpassing kan plaatsvinden. Voor deze voorwaardelijke indexatie is geen reserve gevormd. De voorwaardelijke indexatie wordt gefinancierd uit behaalde overrendementen.

Bij de vaststelling van de voorzieningen is rekening gehouden met toekomstige uitvoeringskosten van 3,3%.

Resultaatbepaling

Algemeen

De resultaten op transacties worden verantwoord in het jaar waarin zij zijn gerealiseerd; verliezen reeds zodra zij voorzienbaar zijn.

Beleggingsopbrengsten

Onder directe beleggingsopbrengsten worden begrepen de aan het verslagjaar toe te rekenen inkomsten uit beleggingen zoals dividenden, coupons, interest, (netto-)huur en dergelijke.

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen. Beide waardewijzigingen worden ten gunste dan wel ten laste van de staat van baten en lasten gebracht. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen. Onder de kosten van vermogensbeheer (beleggingskosten) worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. De kosten van het vermogensbeheer, zoals transactiekosten, provisies en custodians en externe vermogensbeheerders zijn verrekend met de desbetreffende directe en indirecte beleggingsopbrengsten.

Vergoedingen voor het uitlenen van effecten worden ten gunste van de betreffende aandelen- en obligatieportefeuille gebracht.

Premiebijdragen

Onder premiebijdragen wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op basis van actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

Dit betreft de aan het verslagjaar toe te rekenen kosten van het pensioenbeheer (voor zover niet in mindering gebracht op de beleggingsopbrengsten) en overige kosten welke verband houden met het besturen van het pensioenfonds.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld op basis van de directe methode.

RISICOBEBEERSING

Vereist Eigen Vermogen

De volgende risico categorieën leiden op basis van de standaard methodiek van de beleggingsmix in de strategische evenwichtssituatie; een situatie waarin 'juist voldoende' solvabiliteit aanwezig is.

Risico-categorieën (in mln. €)	2021	2020
Renterisico	9	1
Zakelijke waarden risico	135	146
Valutarisico	35	34
Grondstoffenrisico	0	0
Kredietrisico	48	57
Verzekeringstechnisch risico	29	31
Liquiditeitsrisico	0	0
Concentratierisico	0	0
Operationeel risico	0	0
Actief beheerrisico	17	18
Diversificatie-effect	-98	-99
Vereist eigen vermogen	175	188
Vereiste dekkingsgraad (in %)	115,0%	115,0%
Beleidsdekkingsgraad (in %)	142,8%	125,3%
Aanwezig eigen vermogen	548	421
Surplus eigen vermogen actueel (in mln.)	373	233

De vereiste dekkingsgraad bedroeg eind 2021 115,0%. Zowel de maanddekkingsgraad (146,9%) als de beleidsdekkingsgraad (142,8%) van eind december lagen boven het vereiste niveau. Er was dus geen sprake van een tekort.

In onderstaande hoofdstuk wordt uitgebreid ingegaan op de kwantitatieve en kwalitatieve aspecten van de risico's per balansdatum.

Renterisico

Het renterisico is het risico dat het fonds loopt ten aanzien van de solvabiliteit als de rente verandert. Zowel de verplichtingen als de vastrentende beleggingen (obligaties) veranderen in waarde als de rente verandert. Bij een rentedaling is de toename van de waarde van de verplichtingen groter dan die van de beleggingen omdat de rentegevoeligheid (duratie) van de verplichtingen hoger is en bovendien niet het hele vermogen in vastrentende waarden (obligaties) is belegd. Overige beleggingen (zakelijke waarden) worden geacht niet rentegevoelig te zijn. Het fonds dekt de rentegevoeligheid op strategisch niveau af voor 60%. Het renterisico wordt daartoe bepaald op basis van de rente zoals DNB die voorschrijft voor de bepaling van de verplichtingen (inclusief UFR).

Het bestuur heeft een bandbreedte bepaald van 55%-65% waarbinnen het renteafdekkingspercentage moet blijven. Er vindt bewaking plaats of het renteafdekkingspercentage binnen deze grenzen blijft.

Ook wordt gemeten hoeveel het afdekkingspercentage zou zijn als de afdekking niet plaats zou vinden op de verplichtingen die zijn berekend met behulp van de door DNB vastgestelde rekenrente (inclusief UFR), maar met een rekenrente op basis van

marktwaarde zonder de door DNB toegepaste UFR correctie.

Om het afdekkingspercentage te kunnen bereiken heeft het fonds een zogenaamde obligaties matchingportefeuille. Deze bestaat uit Duitse en Nederlandse langlopende (staats)obligaties. De vermogensbeheerder kan hierbij ook gebruik maken van Franse staatobligaties. Alle beleggingen in vastrentende waarden dragen bij tot het bereiken van een afdekkingspercentage. Het fonds hanteert voor de afdekking van het renterisico geen derivaten, zoals renteswaps, mede omdat deze instrumenten weer andere risico's met zich meebrengen zoals leverage, liquiditeitsrisico en operationeel risico.

De rentegevoeligheid van het fonds, en de bijdrage daaraan door de verschillende obligatie portefeuilles, kan worden weergegeven in een 'rentegevoeligheidsbalans'.

Rentegevoeligheidsbalans op 31-12-2021			
Beleggingen (mln. €)	<u>1.694</u>	Verplichtingen (VPV) op basis UFR (mln. €)	1.145
Duratie ¹	13,09	Duratie	15,92
Waardemutatie in € mln. bij een rentemutatie van 1 basispunt (0.01 procentpunt)			
Obligaties matching	1,09		
Obligaties return	0,00		
Obligaties investment grade	0,00		
Obligaties high income	<u>0,00</u>		
Totaal obligaties	1,09	VPV	1,82

De rentegevoeligheid van de VPV op basis van de rekenrente met UFR correctie bedraagt 1,82. Het daarbij behorende renteafdekkingspercentage op 31-12-2021 bedraagt 60% (1,09/1,82) waarvan voor 100% wordt bijgedragen door de obligaties matching portefeuille.

De rentegevoeligheid van de VPV op basis van de rekenrente zonder UFR correctie bedraagt 1,89. Het daarbij behorende renteafdekkingspercentage op 31-12-2021 bedraagt 57% (1,09/1,89), waarvan voor 100% wordt bijgedragen door de obligaties matching portefeuille.

De keuze om het renterisico af te dekken met obligaties - en niet met rentederivaten - impliceert wel dat het risico van de verplichtingen niet exact voor alle looptijden gematched kan worden. Voor de zeer lange looptijden bijvoorbeeld, die in de verplichtingen voorkomen, zijn immers geen matchende obligaties in de markt verkrijgbaar. Om dit mismatch risico inzichtelijk te maken worden de looptijden in verschillende segmenten verdeeld en wordt gedurende het jaar bijgehouden hoe het afdekkingspercentage binnen ieder segment is.

Zakelijke waarden risico

Het koersrisico op zakelijke waarden wordt beheerst door middel van diversificatie en bandbreedtes om de strategische positie van de zakelijke waarde portefeuilles.

Diversificatie wordt afgedwongen door het hanteren van 'brede' benchmarks en daarbij een beperking op te leggen van de mogelijkheid van die benchmarks af te wijken, door het vaststellen van een 'tracking error'. Permanent wordt bewaakt of de grenzen van de vastgestelde tracking error worden overschreden. De werkelijke tracking error (ex-post, gemeten over een periode van 36 maanden, op jaarbasis) is 1,2% voor de gehele

¹ Een duratie van 13,09/15,92 betekent dat een rentedaling van 1% ongeveer een stijging van de beleggingen en de verplichtingen van 13,09% respectievelijk 15,92% veroorzaakt.

aandelen portefeuille (2,4% voor het actief beheerde deel).

Categorie Zakelijke waarden (S2)	Benchmark	Tracking error
Aandelen	MSCI All Countries World ex. selected Securities Index (total Return met netto dividenden in Euro)	Maximaal 4% (ex-ante)

Voor **aandelen** is hieronder de spreiding weergegeven naar regio, sector en valuta:

Aandelen beleggingen naar regio	31-12-2021		31-12-2020*	
	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %
USA	319,4	63,2	309,7	56,3
Eurozone	52,8	10,4	49,5	9,0
Japan	29,6	5,8	38,5	7,0
UK	20,9	4,2	19,8	3,6
Opkomende markten	30,8	6,1	72,1	13,1
Overig	51,8	10,3	12,7	2,3
Totaal	505,4	100,0	550,1	100

*In de tabel voor het jaar 2020 worden de beleggingen van het afgegeven mandaat aan State Street niet op look through basis getoond.

Aandelen beleggingen naar sector	31-12-2021		31-12-2020*	
	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %
Informatietechnologie	129,3	25,6	131,2	23,8
Financiële instellingen	52,2	10,3	91,8	16,7
Gezondheidszorg	71,1	14,1	71,8	13,1
Basis consumptiegoederen	23,8	4,7	27,1	4,9
Luxe consumptiegoederen	46,3	9,2	61,7	11,2
Industrieel	55,6	11	56,3	10,3
Telecommunicatie diensten	41,8	8,3	43,0	7,8
Energie	10,5	2,1	9,6	1,8
Materiaal	37,2	7,4	22,7	4,1
Nutsbedrijven	11,1	2,2	13,9	2,5
Onroerend goed	6,1	1,2	13,7	2,5
Overig	20,4	3,9	7,3	1,3
Totaal	505,4	100	550,1	100

*In de tabel voor het jaar 2020 worden de beleggingen van het afgegeven mandaat aan State Street niet op look through basis getoond.

Aandelen beleggingen naar valuta	31-12-2021		31-12-2020*	
	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %
USD	336,3	66,6	332,9	60,5
EUR	46,1	9,1	48,4	8,8

GBP	20,0	4,0	21,4	3,9
JPY	29,6	5,9	39,6	7,2
Overig	73,3	14,5	107,8	19,6
Totaal	505,4	100,0	550,1	100,0

*In de tabel voor het jaar 2020 worden de beleggingen van het afgegeven mandaat aan State Street niet op look through basis getoond.

Voor **onroerend goed** is hieronder de verdeling aangegeven naar direct/indirect en naar categorie:

Onroerend Goed	31-12-2021		31-12-2020*	
	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %
Direct onroerend goed	55,0	39,7	59,9	52,6
Indirect onroerend goed	76,8	55,5	54,0	47,4
Aandelen in beursgenoteerde onroerend goed bedrijven	6,7	4,8	0,0	0,0
Totaal	138,5	100,0	113,9	100,0

*In de tabel voor het jaar 2020 worden de beleggingen van het afgegeven mandaat aan State Street niet op look through basis getoond.

Direct Onroerend Goed categorieën	31-12-2021		31-12-2020	
	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %
Winkels	55,0	100,0	59,9	100,0
Bedrijfsruimten	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal	55,0	100,0	59,9	100,0

Alle onroerend goed beleggingen zijn gedenomineerd in Euro's.

Het indirect onroerend goed betreft vier niet beursgenoteerde participaties.

De gewenste verhouding tussen indirect en direct onroerend goed was in 2021 50%/50%. Vanwege de transitie van direct naar indirect onroerend goed heeft het bestuur in 2021 toegestaan dat het totaal aandeel van onroerend goed in de Provisum portefeuille zich onder de bandbreedte (minimaal 7,5% van de totale portefeuille) bevindt.

De leegstand per 31-12-2021 met betrekking tot het direct onroerend kan per categorie in verhouding tot de theoretische huurinkomsten op jaarbasis als volgt worden samengevat:

Plaats	Adres	Actuele financiële leegstand op jaarbasis			TOTAAL
		Winkels (€)	Kantoren (€)	Bedrijfsruimte + overig	
Apeldoorn	Hoofdstraat 93-95	110.692			110.692
Den Bosch	Pensmarkt 1-3	39.614			39.614
Zwolle	Diezerstraat 35	66.104			66.104
		216.410	0%	0%	216.410
		100%	0	0	5,88%

Theoretische huurinkomsten	3.679.368
-----------------------------------	------------------

Gevoeligheid risico zakelijke waarden gecombineerd met renterisico

Het volgende overzicht geeft de gevoeligheid weer van de gecombineerde zakelijke waarden en het renterisico bij een rentafdekking van 60%.

Zakelijke waarden schok (%)

40	145	151	157	164	173	183	194	208	226
30	140	146	152	158	166	176	187	200	216
20	135	140	146	152	160	169	179	191	207
10	131	135	140	146	153	161	171	183	197
0	126	130	135	140	146,9	154	163	174	188
-10	121	125	129	134	140	147	156	166	178
-20	116	119,5	123,6	128	134	140	148	157	169
-30	111	114	118	122	127	133	140	149	159
-40	106	109	112	116	121	126	133	140	150
	-2,0	-1,5	-1,0	-0,5	0,0	0,5	1,0	1,5	2,0

Renteschok (%)

Een daling van bijvoorbeeld 10% van de zakelijke waarden heeft vanuit de positie ultimo 2021 van 146,9% een effect van bijna 7%-punt op de dekkingsgraad (naar 140%). Vindt daarbij tevens een rentedaling plaats van 0,5%-punt dan daalt de dekkingsgraad bij 60% renteafdekking verder met 6% punten naar 134%. Het fonds maakt deze overzichten ook periodiek bij 50% en 70% afdekking. In het 'oranje gebied' stuit het bestuur van het fonds op beperkingen ten aanzien van de indexatie van pensioenaanspraken en-rechten volgens het eigen indexatiebeleid.

Valutarisico

Het risico dat wordt veroorzaakt als de waarde van beleggingen in een andere valuta zijn vastgesteld dan de verplichtingen die volledig in euro luiden. Het valutarisico ten aanzien van beleggingen in Britse ponden, US dollars of Japanse yen wordt strategisch voor 75% afgedekt met valutatermijncontracten. Er bestaat een bandbreedte van +/- 10%. De Japanse Yen kan tijdelijk voor 100% worden afgedekt. Een overzicht van de valuta termijn contracten per ultimo 2021 is te vinden onder de toelichting op de balans, onder [1] beleggingen voor risico pensioenfondsen. Valuta van emerging markets worden niet afgedekt.

In de onderstaande tabel zijn de valutaposities vóór en na afdekking per 31 december 2021 en 31 december 2020 weergegeven:

Valuta vóór en na afdekking (in %)	31-12-2021		31-12-2020	
	% vóór	% na	% vóór	% na
USD(ollar)	22,2	6,4	22,9	7,7
GBP(ound)	1,9	0,6	1,5	0,6
JPY(en)	1,8	0,5	2,4	0,9
EUR	64,0	82,4	62,7	80,3
Overig	10,1	10,1	10,5	10,5
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

Grondstoffenrisico

Er zijn geen beleggingen in grondstoffen.

Kredietrisico

Dit betreft het risico dat een debiteur van het pensioenfonds zijn verplichtingen niet nakomt (tegenpartijrisico). Ten aanzien van beleggingen in vastrentende waarden zijn hier per obligatieportefeuille nadere voorwaarden gesteld.

Ultimo 2021 was de creditrating van de verschillende obligaties als volgt verdeeld over de totale vastrentende portefeuille (exclusief liquiditeit in de obligatieportefeuille):

Creditrating	Waarde in mln. € per 31-12-2021	% obligatieportefeuille	Waarde in mln. € per 31-12-2020	% obligatieportefeuille
AAA	424,9	42,7	403,6	44,0
AA	404,3	40,5	326,6	35,7
A	29,5	3,0	21,6	2,4
BBB	51,5	5,2	104,6	11,4
< BBB (BB of B)	85,8	8,6	59,5	6,5
Totaal	996,0	100,0	915,9	100,0

Het pensioenfonds heeft geen beleggingen in de bij het fonds aangesloten werkgevers.

Verzekeringstechnische (actuariële) risico's

Dit betreft de actuariële risico's van lang leven, kort leven en arbeidsongeschiktheid. Het bestuur heeft gekozen voor het hanteren van de Prognosetafel AG 2020 met een op het eigen bestand van verzekerden afgestemde correctie op basis van postcodegegevens van de deelnemers. Het pensioenfonds houdt zodoende rekening met een in de toekomst stijgende levensverwachting. Eind 2017 is deze correctie voor de ervaringssterfte aangepast, zie ook de toelichting onder Specifieke grondslagen, voorziening voor pensioenverplichtingen. Bij het kwantificeren van het verzekeringstechnisch risico wordt rekening gehouden met het foutief inschatten van de sterftetrend en met een afwijking van sterfteverwachting vanwege een beperkte bestandsomvang. Het pensioenfonds kent een herverzekering voor kort leven en arbeidsongeschiktheidsrisico. Er geldt een herverzekering zonder eigen risico.

Liquiditeitsrisico

Het risico dat het fonds de beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kan omzetten in liquide middelen. Daardoor zou het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kunnen voldoen. Het bestuur houdt bij de keuze van de beleggingsmix rekening met het beleid ten aanzien van de minimale liquiditeit. De buffer in de standaardmethode bedraagt € 0,-

Concentratierisico's

Pensioenfondsen lopen concentratierisico als een adequate spreiding van beleggingen ontbreekt. Provisum heeft zijn beleggingen afdoende gespreid belegd over en binnen de verschillende beleggingscategorieën. De standaard methode gaat bij afdoende spreiding uit van een benodigde toevoeging van € 0,- voor het vereist eigen vermogen.

De beleggingen die groter zijn dan 5% van de totale beleggingen binnen de categorie waartoe de belegging behoort zijn: de staatsobligaties in Frankrijk (€ 402,2 mln), Nederland (€ 119,6 mln), Duitsland (€ 306,0 mln) en de investering in de passief belegde

aandelen (€ 267,3 mln) portefeuille.

Bij onroerend goed zijn de volgende investeringen meer dan 5% van de onroerend goed portefeuille:

Plaats	Locatie	Waarde in mln. € per 31-12-2021
Bouwinvest Residential Fund	Indirect vastgoed	30,864 > 10%
CBRE Pan European Core Fund	Indirect vastgoed	30,001 > 10%
Goodman European Logistics Fund	Indirect vastgoed	15,380 > 10%
Den Bosch	Pensmarkt 1-3	9,910 5-10%
Breda	Ginnekenstraat 2/6	7,330 5-10%
Zwolle	Diezerstraat 42/44	6,040 5-10%

Operationeel risico

Operationeel risico betreft het risico dat ontstaat als gevolg van het falen of tekortschieten van interne processen, menselijke en technische tekortkomingen, en onverwachte externe gebeurtenissen.

Binnen de standaard methodiek is daar een benodigde toevoeging van € 0,- voor het vereist eigen vermogen aan verbonden.

Wettelijk risico

Het wettelijk risico omvat het compliance risico, dat wil zeggen het niet voldoen aan bestaande wet- en regelgeving, en het risico dat wetgeving wijzigt met gevolgen voor het fonds. Het voldoen aan wet- en regelgeving alsmede aanpassingen door wijzigingen daarin kunnen onder meer resulteren in (al dan niet structureel) hogere kosten inclusief eventuele boetes en sancties. Ook kan nieuwe wetgeving van invloed zijn op waarderingen en/of het financiële beleidskader.

Het fonds beoogt het eerste te beheersen door onder meer het kennis nemen van ontwikkelingen (inclusief permanente educatie) en het inrichten van bestuurlijke processen/beheerskaders.

Actief beheerrisico

Dit betreft het risico dat samenhangt met het actief beheer van de beleggingen om een beter rendement te behalen dan de benchmark. Dit is gekwantificeerd op basis van de actieve aandelenportefeuille en de daarbij behorende tracking error van 4%.

TOELICHTING OP DE BALANS (bedragen x € 1.000)

[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds

(boekjaar 2021)	01-01-2021	aankopen	verkopen	waarde- wijzigingen	31-12-2021
Onroerend goed	120.139	14.709	-2.232	5.863	138.479
Aandelen	505.815	51.053	-176.469	124.991	505.390
Obligaties	908.710	366.329	-218.819	-54.287	1.001.933
Hedgefondsen	215	245	-436	27	51
Participaties in beleggingsmaatschappijen	457	0	-457	0	0
Derivaten	12.062	0	10.601	-21.902	761
Totaal beleggingen risico pensioenfonds	1.547.398	432.336	-387.812	54.692	1.646.614
Schuldenpositie derivaten	-286	218	0	-200	-268
Totaal beleggingen risico pensioenfonds incl. schuldenpositie derivaten	1.547.112	432.554	-387.812	54.492	1.646.346

De post obligaties omvat voor € 819.519 obligaties en voor € 182.413 participaties in obligatiefondsen.

De post beleggingen in aandelen betreffen voor € 230.454 beleggingen in een gescheiden mandaat beheerd door State Street en voor € 274.936 participaties in aandelenfondsen.

Het rendement over 2021 na aftrek van alle kosten van de totale portefeuille van Provisum is uitgekomen op 4,4%. Met de totale portefeuille werd over 2021 een netto outperformance in vergelijking tot het rendement van de benchmark gerealiseerd van 0,1%.

Provisum heeft een mandaat afgegeven aan State Street voor het uitvoeren van 50% van de aandelenportefeuille. De waarde van dit mandaat bedraagt per 31 december 2020 € 267.577 en is in zijn geheel verantwoord onder aandelen. Gezien de transitie van de mid- en backoffice van AFAM naar Caceis per 1 maart 2021 is het nu mogelijk om deze portefeuille op look through basis te tonen.

Uitsplitsing State Street mandaat 01-01-2021:	
Onroerend goed	6.294
Aandelen	224.353
Derivaten	1.182
Liquiditeit	35.624
Overige activa (vorderingen)	2.280
Overige passiva (schulden)	-2.156
Totaal	267.577

Als we rekening houden met de portefeuille van State Street op look through basis ziet de balans er per 1 januari 2021 er als volgt uit:

Balanstransitie mandaat State Street	31-12-2020	Transitie	01-01-2021
Onroerend goed	113.845	6.294	120.139

Aandelen	549.039	-43.224	505.815
Obligaties	908.710	0	908.710
Hedgefondsen	215	0	215
Participaties in beleggingsmaatschappijen	457	0	457
Derivaten	10.880	1.182	12.062
Beleggingen risico deelnemers	17.500	0	17.500
Overige activa (vorderingen)	9.013	2.280	11.293
Liquiditeit	76.346	35.624	111.970
Totaal Activa	1.686.005	2.156	1.688.161
Stichtingskapitaal en reserves	420.726	0	420.726
Voorziening voor risico pensioenfonds	1.233.632	0	1.233.632
Voorziening voor risico deelnemers	17.500	0	17.500
Overige passiva (schulden, incl derivaten)	14.147	2.156	16.303
Totaal Passiva	1.686.005	2.156	1.688.161

In het jaarverslag van 2020 was onderstaande tabel opgenomen. Deze is zonder de transitie vanwege de look through.

(boekjaar 2020)*	01-01-2020	aankopen	verkopen	waarde-wijzigingen	31-12-2020
Onroerend goed	100.325	21.872	-4.121	-4.231	113.845
Aandelen	503.402	105.230	-115.101	55.508	549.039
Obligaties	901.651	290.834	-328.974	45.199	908.710
Hedgefondsen	915	22	-729	7	215
Participaties in beleggingsmaatschappijen	543	0	0	-86	457
Derivaten	5.519	4.511	-15.688	16.538	10.880
Totaal beleggingen risico Pensioenfonds	1.512.355	422.469	-464.613	112.935	1.583.146
Schuldenpositie derivaten	-1.035	1.192	-1.247	804	-286
Totaal beleggingen risico pensioenfonds incl. schuldenpositie derivaten	1.511.320	423.661	-465.860	113.739	1.582.860

*In de tabel voor het jaar 2020 worden de beleggingen van het afgegeven mandaat aan State Street niet op look through basis getoond.

Bij de beleggingen kan onderscheid worden gemaakt in de 'hardheid' van de waardering en de inzichtelijkheid van de beleggingen. De beleggingen kunnen op basis van de Richtlijn voor de Jaarverslaggeving als volgt worden ingedeeld waarbij de beleggingen in (gemengde) beleggingsfondsen zijn opgenomen in de categorie waarin hoofdzakelijk belegd wordt (toepassing van doorkijkprincipe, hetgeen betekent dat de beleggingen gecategoriseerd zijn op basis van de kenmerken van de onderliggende beleggingen in de beleggingsfondsen):

31-12-2021 (bedragen x € 1.000)	<i>genoteerde marktprijzen</i>	<i>onafhankelijke taxaties</i>	<i>netto contante waarde</i>	<i>andere methode</i>	<i>Totaal</i>
Onroerend Goed	6.667	55.020		76.792	138.479
Aandelen	474.895			30.495	505.390
Obligaties	991.784			10.149	1.001.933
Derivaten			761		761
Hedgefondsen				51	51
Totaal	1.473.346	55.020	761	117.487	1.646.614
Schuldenpositie derivaten			-268		-268
Totaal inclusief schuldenpositie derivaten	1.473.346	55.020	493	117.487	1.646.346

Classificatie	Totaal
1. Financiële activa die deel uitmaken van een handelsportefeuille	1.590.833
2a. Derivaten (zonder hedge accounting)	0
2b. Derivaten (met hedge accounting)	493
3. Gekochte leningen en obligaties	0
4. Verstrekte leningen en overige vorderingen	0
5. Investerings in eigen-vermogensinstrumenten	0
Sub-totaal	1.591.326
Direct vastgoed	55.020
Totaal	1.646.346

31-12-2020* (bedragen x € 1.000)	<i>genoteerde marktprijzen</i>	<i>onafhankelijke taxaties</i>	<i>netto contante waarde</i>	<i>andere methode</i>	<i>Totaal</i>
Onroerend Goed		59.860		53.985	113.845
Aandelen	525.580			23.459	549.039
Obligaties	908.710				908.710
Derivaten			10.880		10880
Hedgefondsen				215	215
Overige beleggingen				457	457
Totaal	1.434.290	59.860	10.880	78.116	1.583.146
Schuldenpositie derivaten			-286		-286
Totaal inclusief schuldenpositie derivaten	1.434.290	59.860	10.594	78.116	1.582.860

*In de tabel voor het jaar 2020 worden de beleggingen van het afgegeven mandaat aan State Street niet op look through basis getoond.

De beleggingen van het fonds zijn gewaardeerd tegen actuele waarde. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen:

- Beleggingen met een direct waarneembare marktnotering, zijnde beleggingen met genoteerde marktprijzen die verhandeld worden op een actieve markt.

- Beleggingen met een afgeleide marktnotering, zijnde gebaseerd op waardering-modellen waarbij gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.
- Beleggingen gewaardeerd op basis van onafhankelijke taxaties, zijnde (directe) beleggingen in onroerend goed. Voor de belangrijkste uitgangspunten bij de waardering van het onroerend goed wordt verwezen naar de grondslagen van waardering en resultaatbepaling en de toelichting ten aanzien van onroerend goed in de paragraaf risicobeheersing.
- Beleggingen gewaardeerd op een andere methode, zijnde waardering op basis van modellen waar niet of slechts gedeeltelijk gebruik gemaakt is van waarneembare marktdata. Dit betreft onder meer de beleggingen die worden gewaardeerd op basis van de intrinsieke waarde ontleend aan opgaven van externe managers.

Opgemerkt wordt dat schattingen naar hun aard subjectief zijn en dat geschatte actuele waarden inherent onderhevig zijn aan onzekerheden en waardeoordelen ten aanzien van de volatiliteit, rentestand en kasstromen.

Derivaten

Derivaten worden ingezet ten behoeve van risicobeheer of efficiënt portefeuillebeheer. De volgende tabel geeft inzicht in de derivatenpositie.

Per 31 december 2021:

Type contract: (bedragen x € 1.000)	<i>expiratedatum</i>	<i>contract- omvang (notional)</i>	<i>actuele waarde activa</i>	<i>actuele waarde passiva</i>
Valutatermijncontracten (USD)	1 maart 2022	269.320	290	0
Valutatermijncontracten (USD)	1 maart 2022	15.061	0	18
Valutatermijncontracten (GBP)	1 maart 2022	1.230	19	0
Valutatermijncontracten (GBP)	1 maart 2022	18.540	0	250
Valutatermijncontracten (JPY)	1 maart 2022	22.338	452	0
		326.309	761	268

Per 31 december 2020:

Type contract: (bedragen x € 1.000)	<i>expiratedatum</i>	<i>contract- omvang (notional)</i>	<i>actuele waarde activa</i>	<i>actuele waarde passiva</i>
Valutatermijncontracten (USD)	11 januari 2021	247.271	10.157	0
Valutatermijncontracten (USD)	11 januari 2021	5.189	223	0
Valutatermijncontracten (GBP)	11 januari 2021	15.730	0	286
Valutatermijncontracten (GBP)	11 januari 2021	-502	9	0
Valutatermijncontracten (JPY)	12 januari 2021	25.658	491	0
		293.345	10.880	286

[2] Beleggingen voor risico deelnemers

Provisum kent twee zuivere beschikbare premieregelingen: de 'B- excedent'- regeling en de 'vrijwillige, aanvullende, regeling'. De premies van deze regelingen worden belegd bij Robeco op naam van het fonds. De premies worden op risico van de deelnemer belegd binnen beleggingsmixen op basis van het Life-cycle beginsel. De deelnemer kan van deze adviesmixen afwijken. Het fonds heeft geen rendements- of andere garanties afgegeven ten aanzien van deze beleggingen.

boekjaar 2021 (bedragen x € 1.000)	01-01-2021	aankopen	verkopen	waarde- wijzigingen	31-12-2021
Aandelen	9.577	991	-221	3.277	13.624
Obligaties	7.527	360	-467	-118	7.302
Grondstoffen	9	5	-4	7	17
Liquiditeiten	370	10	-3	-276	101
Onroerend Goed	17	1	0	-3	15
Totaal beleggingen risico deelnemers	17.500	1.367	-695	2.887	21.059

boekjaar 2020 (bedragen x € 1.000)	01-01-2020	aankopen	verkopen	waarde- wijzigingen	31-12-2020
Aandelen	8.687	1.581	-862	171	9.577
Obligaties	7.970	433	-1.172	296	7.527
Grondstoffen	10	9	-9	-1	9
Liquiditeiten	355	23	-13	5	370
Onroerend Goed	0	21	0	-4	17
Totaal beleggingen risico deelnemers	17.022	2.067	-2.056	467	17.500

[3] Vorderingen en overlopende activa

(bedragen x € 1.000)	2021	2020
Vorderingen in verband met effectentransacties	0	0
Lopende interest, huren, etc.	8.482	7.911
Vorderingen op werkgevers	854	217
Vorderingen uit hoofde van waardeoverdrachten	1.306	19
Vorderingen op herverzekeraar	286	568
Terug te vorderen belasting	152	197
Overige, waaronder vooruitbetaling hedgefondsen	2.781	101
Totaal vorderingen en overlopende activa	13.861	9.013

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan een jaar.

[4] Liquide middelen

(bedragen x € 1.000)	2021	2020
Liquide middelen ter beschikking beleggingen*	38.815	75.793
Liquide middelen ter vrije beschikking	402	553
Totaal liquide middelen	39.217	76.346

* De liquide middelen ter beschikking van de beleggingen zijn inclusief het collateral van € 680 (2020: € 11.020) welke niet ter vrije beschikking staan.

Onder de liquide middelen worden opgenomen de kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn.

[5] Reserve

	2021	2020
Stichtingskapitaal	1	1
Algemene reserve	547.961	420.725
Totaal reserve	547.962	420.726

Verloop algemene reserve	2021	2020
Stand einde vorig boekjaar	420.725	383.817
Toevoeging/onttrekking (-) van het saldo Staat van baten- en lasten	127.236	36.908
Stand einde boekjaar	547.961	420.725

Het minimum vereist vermogen ultimo 2021 bedroeg € 46,4 miljoen (2020: € 49,8 miljoen) en het vereist eigen vermogen conform de Pensioenwet bedroeg ultimo 2021 € 175,4 miljoen (2020: € 188,2 miljoen). De bijbehorende dekkingsgraden zijn respectievelijk 104,0% en 115,0%. (2020: 104,0% resp. 115,0%).

Onder het FTK dient, om niet in reserve tekort te verkeren, de beleidsdekkingsgraad, de gemiddelde dekkingsgraad over alle maanden in het jaar 2021, hoger te zijn dan de bovengenoemde 115,0%. De beleidsdekkingsgraad bedraagt ultimo 2021: 142,8% (2020: 125,3%). Er is ultimo 2021 geen sprake van een reservetekort. De actuele dekkingsgraad per eind 2021 bedraagt 146,9% (2020: 133,6%).

[6] Voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds

(bedragen x € 1.000)	2021	2020
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	1.144.151	1.231.532
Overige technische voorzieningen voor risico pensioenfonds	2.199	2.100
Totaal voorzieningen pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	1.146.350	1.233.632

Ultimo boekjaar bedraagt de gemiddeld gewogen discontovoet 0,52% (2020: 0,09%).

De ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds wordt in de toelichting in de staat van baten en lasten uitgesplitst. In de vergadering van 10 december 2021 heeft het bestuur besloten om de ingegane en opgebouwde pensioenen te indexereren met 3,42% per 1 januari 2022. De indexatie aanpassing is in de voorziening ultimo 2021 verwerkt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van de op balansdatum geldende pensioenreglementen die wettelijk kwalificeren als uitkeringsregelingen:

- de eindloonregeling A2001
- de eindloonregeling A2006
- de middelloonregeling B

en van de over verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken en rechten.

Op pensioenaanspraken en -rechten opgebouwd tot en met het jaar 2000 rust een indexatiegarantie tot maximaal 3% van het pensioen. Bij de bepaling van de voorziening wordt ervan uitgegaan dat de pensioenen waarop de indexatiegarantie rust, jaarlijks met 1,9% worden verhoogd. Op pensioenaanspraken en -rechten opgebouwd vanaf het jaar 2001 rust een voorwaardelijke indexatie waarbij de ambitie is om de pensioenaanspraken en -rechten jaarlijks aan te passen aan de prijsindex. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre deze aanpassing kan plaatsvinden en baseert zich op de financiële positie van het fonds waarbij de beleidsdekkingsgraad leidend is. Voor deze voorwaardelijke indexatie is geen reserve gevormd.

De voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen kan als volgt worden gesplitst:

(x bedragen € 1.000)	2021	2020
Actieve deelnemers	242.808	278.997
Gewezen deelnemers	239.339	259.041
Pensioengerechtigden	662.004	693.494
Totaal	1.144.151	1.231.532

Voor de opslag voor toekomstige uitvoeringskosten is 3,3% opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen.

De overige technische voorzieningen zijn als volgt samengesteld:

(bedragen x € 1.000)	2021	2020
Aanvullende voorziening opgenomen voor latente arbeidsongeschiktheid	774	620
Voorziening voor latent wezenpensioen	734	818
Voorziening voor latente Anw hiaat-uitkering	115	155
Voorziening premies arbeidsongeschikten	56	83
Garantievoorziening voor pensioenvervroeging	2	2
Voorziening voor niet opgevraagde pensioenen	518	422
Totaal overige technische voorzieningen	2.199	2.100

[7] Voorziening pensioenverplichting voor risico deelnemers

Provisum kent twee zuivere beschikbare premiereregelingen: de 'B- excedent'- regeling en de 'vrijwillige, aanvullende, regeling'.

(bedragen x € 1.000)	2021	2020
Vrijwillige aanvullende regeling	3.536	3.560
Excedentregeling	17.523	13.940
Totaal voorzieningen pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	21.059	17.500

Pensioenregeling B excedent

De B excedent regeling is een beschikbare premiereregeling die geldt voor deelnemers in de B regeling met een hoger pensioengevend jaarsalaris dan het maximum loon voor de sociale verzekeringen, € 58.311,- in 2021. In deze pensioenregeling is het pensioengevend salaris in 2021 wettelijk gemaximeerd op € 112.189,-. Het percentage van de grondslag is afhankelijk van de leeftijd van de deelnemer.

Vrijwillig aanvullend pensioen

Provisum berekent per deelnemer de maximaal vrijwillige premiebijdrage (verschil tussen de fiscaal toegestane pensioenopbouw en de pensioenopbouw onder de regeling van het pensioenfonds). Deelname is op vrijwillige basis.

[8] Schulden en overlopende passiva

(bedragen x € 1.000)	2021	2020
Schuldenpositie derivaten	268	286
Schulden aan werkgevers	328	479
Schulden aan deelnemers	34	40
Schulden betreffende overdracht	247	17
Schulden uit hoofde van beleggingen (o.a. commissionairs)	3.002	11.970
Overige schulden en overlopende passiva	1.501	1.355
Totaal schulden en overlopende passiva	5.380	14.147

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan een jaar.

NIET IN DE BALANS OPGENOMEN REGELINGEN EN VERPLICHTINGEN

Ontvangen of verstrekte zekerheden en garanties

Er zijn ten aanzien van de huurverplichtingen van direct onroerend goed door de huurders bankgaranties verstrekt ten behoeve van Provisum, voor een bedrag van € 675 (2020: € 726).

Voorwaardelijke verplichtingen

Per jaareinde lopen er geen juridische procedures tegen het pensioenfonds en heeft het pensioenfonds geen juridische procedures aangespannen tegenover derden.

VERBONDEN PARTIJEN

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het fonds, de aangesloten ondernemingen, de bestuurders en leden van het Verantwoordingsorgaan van het fonds.

Transacties met bestuurders

Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders. Voor zover bestuurders deelnemen aan de pensioenregeling, gebeurt dit onder reguliere condities. Voor informatie over de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de betreffende passage in de jaarrekening over de pensioenuitvoeringskosten.

Overige transacties met verbonden partijen

Het pensioenfonds houdt geen beleggingen in de bijdragende ondernemingen zoals genoemd in de uitvoeringsovereenkomst. In het kader van de uitvoeringsovereenkomst en aanvullende regelingen vinden er transacties plaats met de aangesloten werkgevers. De bestuurders, medewerkers van het pensioenbureau, medewerkers van de vermogensbeheerder AFAM en leden van het Verantwoordingsorgaan nemen deel aan de pensioenregeling van het pensioenfonds onder reguliere condities.

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN (bedragen x € 1.000)

[9] Premies voor risico pensioenfonds

Het pensioenfonds stelt een gedempte kostendekkende premie op basis van het rendement vast. Hierbij wordt rekening gehouden met een reële rendementscurve gebaseerd op een verwacht rendement dat wordt verminderd met een percentage ten behoeve van de indexatie. Vanaf 2021 gaat een nieuwe vijfjaarsperiode in. Dit betekent dat de rendementscurve in de jaren 2021-2025 wordt gebaseerd op de rentetermijnstructuur van DNB per 30 september 2020. Daarnaast geldt een aangepaste strategische beleggingsmix. Door deze wijzigingen is het verwachte rendement fors lager dan in voorafgaande jaren.

<i>In rekening gebracht aan vennootschappen (kostendekkende premie)</i> (bedragen x € 1.000)	2021	2020
Periodieke stortingskoopsommen A2006-regeling coming service	883	665
Periodieke stortingskoopsommen A2006-regeling backservice	561	248
Periodieke stortingskoopsommen B-regeling coming service	7.912	5.191
Risicopremies B excedent	267	181
Uitvoeringskosten	736	2.038
Totaal in rekening gebracht aan vennootschappen (kostendekkende premie)	10.359	8.323
Af: Verleende premiekorting	0	0
Totaal in rekening gebracht aan vennootschappen	10.359	8.323

De uitvoeringskosten (€ 736) behoren tot de kostendekkende premie en worden doorbelast aan de vennootschappen. In 2021 is de vrijval van de voorziening toekomstige uitvoeringskosten vanwege verrichtte uitkeringen in mindering gebracht op de door te belasten kosten.

Voor de premie voor risico pensioenfonds geldt:

De gedempte kostendekkende premie op basis van verwacht rendement bedraagt € 10.359 (2020: € 8.323). De in rekening gebrachte premie bedraagt € 10.359 (2020: € 8.323).

De premie op basis van de rentetermijnstructuur zou € 15.045 hebben bedragen (2020: € 13.434).

De actuariel benodigde premie voor inkoop van aanspraken en risicopremies op basis van de rentetermijnstructuur van DNB bedraagt € 12.410.

De premiedekkingsgraad kan dan als volgt worden vastgesteld:

$$\frac{\text{premie beschikbaar voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen risico fonds}}{\text{actuariel benodigde premie voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen risico fonds}} = \frac{€ 9.623}{€ 12.410} \times 100\% = 78\%.$$

[10] Premies voor risico deelnemers

(bedragen x € 1.000)	2021	2020
Beschikbare premie B excedent	1.060	869
Beschikbare premie vrijwillig aanvullende regeling	68	86
Totaal premies voor risico deelnemers	1.128	955

Het pensioenfonds kent een vrijwillige beschikbare premieregeling. De deelnemer kan hierin pensioen opbouwen voor eigen risico. Daarnaast kent het pensioenfonds sinds 2011 een excedentregeling op het B-reglement in de vorm van een beschikbare premieregeling (ook in de vorm van 'Flexioen').

Totale premie

Voor de totale premie (voor risico pensioenfonds én voor risico deelnemers) geldt:

De gedempte kostendeekkende premie op basis van verwacht rendement bedraagt € 11.487 (2020: € 9.278).

De in rekening gebrachte premie bedraagt € 11.487 (2020: € 9.278).

De premie op basis van de rentetermijnstructuur zou € 16.173 hebben bedragen (2020: € 14.389).

De totale kostendeekkende premie en de premie op basis van de RTS is samengesteld uit de volgende onderdelen.

Bestanddelen premie (in € 1.000)	2021 op basis van RTS	2021 op basis van gedempte premie	2020 op basis van RTS	2020 op basis van gedempte premie
a. koopsommen en risicopremies	12.410	5.999	9.875	4.112
b. solvabiliteitsopslag	1.899	918	1.521	633
c. actuarieel benodigde premie voor voorwaardelijke onderdelen		2.706		1.540
d. uitvoeringskosten	736	736	2.038	2.038
Totaal kostendeekkende premie voor risico pensioenfonds	15.045	10.359	13.434	8.323
e. beschikbare premie (voor risico deelnemer)	1.128	1.128	955	955
Totaal kostendeekkende premie	16.173	11.487	14.389	9.278

In artikel 6 lid b van de uitvoeringsovereenkomst is bepaald dat de verschuldigde premie voor risico van het pensioenfonds nooit lager zal zijn dan de som van:

- 8% van de premiegrondslag Pensioenreglement B
- de uitvoeringskosten van het fonds

Minimale premie:

8% van de premiegrondslag Pensioenreglement B	2.171
Uitvoeringskosten (exclusief vrijval voorziening)	1.952
Premies voor risico deelnemers	1.128
Risicopremies B Excedent	267
Minimaal te ontvangen premie	5.518

De ontvangen premie ad € 11.487 is hoger dan de minimale premie.

[11] Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds

<i>Directe beleggingsopbrengsten</i> (bedragen x € 1.000)	2021	2020
Inkomsten uit onroerend goedbeleggingen	5.143	5.115
Ontvangen dividenden op aandelen	3.885	1.798
Ontvangen interest op obligaties	12.324	12.601
Overige interest	0	0
Totaal directe beleggingsopbrengsten	21.352	19.514

<i>Indirecte beleggingsopbrengsten</i>		
Waardeveranderingen onroerend goed	5.863	-4.231
Waardeveranderingen participaties	0	-85
Waardeveranderingen aandelen	124.991	55.508
Waardeveranderingen obligaties	-54.287	45.199
Waardeveranderingen hedgefondsen	27	6
Waardeveranderingen derivaten	-22.103	17.343
Waardeveranderingen valuta	1.176	-108
Totaal indirecte beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds	55.667	113.632

<i>Af: beleggingskosten</i>		
Exploitatiekosten onroerend goedbeleggingen	516	565
Beheerkosten onroerend goedbeleggingen	108	60
Beheerkosten effecten	3.370	3.329
Totaal beleggingskosten voor risico pensioenfonds	3.994	3.954

Beleggingsopbrengsten minus beleggingskosten voor risico Pensioenfonds	73.025	129.192
---	---------------	---------

Bij de bepaling van de transactiekosten van obligaties (matching en return) is gebruik gemaakt van aannames. De transactiekosten zijn daarom niet afzonderlijk toegelicht.

[12] Beleggingsresultaten voor risico deelnemers

<i>Indirecte beleggingsopbrengsten</i> (bedragen x € 1.000)	2021	2020
Waardeverandering beleggingsfondsen (beleggingskosten zijn verwerkt in de koersen van de beleggingsfondsen)	2.887	467
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers	2.887	467

[13] Mutaties voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds

(bedragen x € 1.000)	2021	2020
Actuariel benodigd voor nieuwe aanspraken en risicopremies	13.203	12.411
Toevoeging in verband met kosten	379	305
Benodigde intresttoevoeging (1-jaarsrente)	-6.498	-3.770
Overgenomen pensioenverplichtingen	2.001	1.149
Uitkeringen	-42.648	-42.229
Vrijval toekomstige uitvoeringskosten	-1.407	-1.394
Overgedragen pensioenverplichtingen	-641	-390
Overig	46	-88
Wijziging van pensioenregeling en/of pensioenniveau:		
• Toeslagverlening gepensioneerden	12.792	-1.956
• Toeslagverlening premievrijen	6.945	1.018
• Toeslagverlening actieven	5.952	804
Wijziging rentetermijnstructuur:		
• Wijziging rentetermijnstructuur ultimo jaar	-82.429	121.878
• Overgang naar nieuwe UFR per 01-01-2021	9.034	0
Wijziging actuariële grondslagen en/of methoden	315	-27.448
Resultaat op kanssystemen:		
• Resultaat op sterfte	-3.404	210
• Resultaat op arbeidsongeschiktheid	-122	-117
• Resultaat op mutaties	-800	-1938
Totaal mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-87.282	58.445

De analyse heeft plaats gevonden op basis van de rentetermijnstructuur van 31 december 2020.

De post intresttoevoeging (1-jaarsrente) betreft de rentetoevoeging aan de voorziening primo jaar. Hiervoor wordt de 1-jaarsrente uit de rente termijnstructuur ultimo vorig boekjaar gehanteerd. Voor 2021 bedroeg deze rente -0,533% (2020: -0,324%). Aangezien de 1-jaarsrente negatief is, is hier in feite geen sprake van een toevoeging maar van een onttrekking.

In de post wijziging rentetermijnstructuur is het effect op de voorziening opgenomen van de wijziging van de rentetermijnstructuur ultimo 2021. Deze post toont de impact van de wijzigingen in de rentetermijnstructuur van DNB gedurende het boekjaar 2021. De rentetermijnstructuur ultimo 2021 kwam voor de verplichtingen van het pensioenfonds overeen met een gemiddelde rente van 0,52%. Ultimo 2020 bedroeg de gemiddelde rente uit de rentetermijnstructuur voor de verplichtingen van het pensioenfonds 0,09%.

De Nederlandsche Bank heeft aangegeven dat de nieuwe UFR-parameters, mede bepalend voor de manier waarop pensioenfondsen hun verplichtingen waarderen, vanaf 1 januari 2021 in vier gelijke stappen moeten worden ingevoerd. Het effect van deze eerste stap op de voorziening pensioenverplichtingen bedraagt € 9,0 miljoen. De invoering van deze nieuwe UFR leidt bij Provisum tot een verlaging van de dekkinggraad met 0,9%punt. Zie ook de toelichting in de paragraaf 'Grondslagen voor de waardering en resultaatbepaling' in de jaarrekening.

<i>Actuarieel benodigd voor nieuwe aanspraken en risicopremies</i>	2021	2020
Koopsommen en risicopremies	12.410	9.875
Koopsommen onttrokken aan beleggingen risico deelnemers	793	2.536
Totaal actuarieel benodigd voor nieuwe aanspraken en risicopremies	13.203	12.411

Begin 2021 zijn er geen bijzondere wijzigingen doorgevoerd op de actuariële grondslagen. In de paragraaf 'Grondslagen voor de waardering en resultaatbepaling' in de jaarrekening, wordt een toelichting gegeven op de stapsgewijze invoering van de nieuwe UFR (Ultimate Forward Rate).

Wijziging actuariële grondslagen en/of methoden	2021	2020
Schattingswijziging nieuwe prognosetafel AG2020	0	28.003
Wijziging leeftijd AOW-uitkering	0	-21
Overig	315	-534
Totaal wijziging actuariële grondslagen en/of methoden	315	27.448

[14] Saldo overdrachten

(bedragen x € 1.000)	2021	2020
<i>T.a.v. voorziening voor risico pensioenfondsen</i>		
Overgedragen aan derden	-701	-505
Ontvangen van derden	2.651	3.057
<i>T.a.v. voorziening voor risico deelnemers</i>		
Overgedragen aan derden of aan pensioenregelingen A2006 of B	-610	-1.174
Ontvangen van derden	154	226
Totaal saldo overdrachten	1.494	1.603

Voor actieve deelnemers met een premievrije aanspraak op pensioen alsmede voor gewezen deelnemers met nog niet ingegane premievrije aanspraken bestaat de mogelijkheid om de waarde van het opgebouwde pensioen over te dragen naar een andere pensioenuitvoerder. Tot en met 2020 werd het samenvoegen van premievrije polissen zowel opgenomen onder de post Overgedragen aan derden als onder de post Ontvangen van derden. Voor 2020 ging dit om een bedrag van € 24. Omdat hierbij geen feitelijke bedragen verrekend worden met andere uitvoerders wordt het samenvoegen van (premiervrije) polissen vanaf 2021 niet meer opgenomen onder Saldo overdrachten. In 2021 gaat dit om een bedrag van € 3.897.

[15] Overige baten

(bedragen x € 1.000)	2021	2020
Opslag toekomstige uitvoeringskosten (inkoop premieregelingen)	26	81
Overige baten	0	0
Totaal overige baten	26	81

[16] Pensioenuitkeringen

(bedragen x € 1.000)	2021	2020
Pensioenen	42.474	42.152
Uitgekeerde niet-reglementaire aanspraken	0	1
Totaal pensioenuitkeringen	42.474	42.153

[17] Pensioenuitvoeringskosten

(bedragen x € 1.000)	2021	2020
Bestuur, Verantwoordingsorgaan en Raad van Toezicht	164	185
DNB/ AFM	64	70
Honoraria Accountant	71	67
Controle en toezicht overig	126	112
Advieskosten	287	248
Personeelskosten	870	935
Kosten IT	218	277
Huur & facility	122	111
Overige kosten	30	33
Totaal pensioenuitvoeringskosten	1.952	2.038
Vrijval voorziening toekomstige uitvoeringskosten	-1.216	0
Door te belasten pensioenuitvoeringskosten	736	2.038

In de uitvoeringsovereenkomst van 2021 is opgenomen dat de vrijval uit de voorziening toekomstige uitvoeringskosten vanwege verrichte uitkeringen in 2021, in mindering wordt gebracht op de uitvoeringskosten. De totale vrijval voorziening toekomstige uitvoeringskosten wordt eerst verminderd met de te verrekenen opslag op de premie voor uitvoeringskosten, het restant wordt in mindering gebracht op de uitvoeringskosten over 2021.

De kosten van bestuur en Verantwoordingsorgaan betreffen de kosten welke direct voor rekening van het fonds komen. Voor bestuursleden in actieve dienst worden de kosten gedragen door de betreffende werkgever(s).

De honoraria van de accountant hebben betrekking op de controle van de jaarrekening en DNB-jaarstaten van het betreffende boekjaar.

Het gemiddelde aantal fte's dat in 2021 in dienst was van het pensioenfonds bedroeg 6,5. De personeelskosten in 2021 bedragen aan salarissen en pensioenpremies € 738 (2020: € 766), aan sociale lasten € 66 (2020: € 74) en aan overige personeelskosten € 66 (2020: € 95).

[18] Mutaties voorziening voor risico deelnemers

(bedragen x € 1.000)	2021	2020
Premies in rekening gebracht	1.128	955
Premies uit hoofde van verleende premievrijstelling	4	4
Overige premies	-4	0
Saldo waardeoverdrachten en onttrekkingen	-456	-948
Waardeveranderingen	2.887	467
Totaal mutaties voorziening voor risico deelnemers	3.559	478

[19] Premies herverzekering minus uitkeringen

(bedragen x € 1.000)	2021	2020
Premies herverzekering	912	638
Ontvangen uitkeringen	292	402
Totaal premies herverzekering minus uitkeringen	620	236

De herverzekering betreft een risicoherverzekeringscontract voor overlijden en arbeidsongeschiktheid afgesloten bij SCOR Global Life.

[20] Overige lasten

(bedragen x € 1.000)	2021	2020
Rente	333	266
Overige lasten	27	97
Totaal overige lasten	360	363

Vanwege de negatieve rente was in het verslagjaar over de aangehouden liquide middelen creditrente verschuldigd.

Onder de overige voorzieningen voor risico pensioenfonds [6] is in 2018 een voorziening opgevoerd voor toekomstige premies van arbeidsongeschikte deelnemers. Deze premies worden niet onttrokken aan de bestaande schadevoorziening. In 2021 is deze voorziening met € 27 afgenomen. Dit bedrag is onder de overige lasten opgenomen.

BESTEMMING VAN HET RESULTAAT

Overeenkomstig de statutaire bepalingen² is het saldo van baten en lasten over het boekjaar 2021 (€ 127.236) toegevoegd aan de algemene reserve.

GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM

Invoering nieuwe Ultimate Forward Rate

De Nederlandsche Bank heeft aangegeven dat de nieuwe UFR-parameters, mede bepalend voor de manier waarop pensioenfondsen hun verplichtingen waarderen, vanaf 1 januari 2021 in vier gelijke stappen moeten worden ingevoerd. Met de stapsgewijze invoering zullen de nieuwe UFR (Ultimate Forward Rate) parameters begin 2024 volledig zijn ingevoerd. DNB zal de rentetermijnstructuur in de periode tot 1 januari 2024 baseren op een gewogen gemiddelde van de rentetermijnstructuur op basis van de huidige en de nieuwe UFR-parameters, waarbij de gewichten jaarlijks op 1 januari met gelijke stappen aangepast worden. Deze stapsgewijze invoering zorgt ervoor dat het effect van de nieuwe UFR-methode op de dekkingsgraden van pensioenfondsen zich geleidelijk in de tijd materialiseert. Per 1 januari 2022 is de tweede stap doorgevoerd. Het effect hiervan op de voorziening pensioenverplichtingen is € 5,5 mln, wat leidt tot een verlaging van de dekkingsgraad met 0,6%punt.

Overdracht kleine pensioenen ontstaan vóór 1 januari 2018

Per 1 maart 2018 is de Wet waardeoverdracht klein pensioen van kracht geworden. Deze wet regelt onder andere de automatische waardeoverdracht van kleine pensioenen (in 2021: een aanspraak van minder dan EUR 503,24 bruto per jaar). Doelstelling van de wet is om kleine pensioenen zoveel als mogelijk samen te voegen tot één groter pensioen. Zo behouden werknemers met (meerdere) kleine pensioenen hun aanspraak voor een goede oudedagsvoorziening.

Voor alle kleine pensioenen die zijn ontstaan vóór 1 januari 2018 was tot heden nog geen automatische waardeoverdracht mogelijk. Vanwege de omvangrijke hoeveelheid kleine pensioenen (landelijk ca. 5 miljoen) is ervoor gekozen om de overdrachten van deze 'oude' kleine pensioenen vanaf 2021 planmatig en gecontroleerd uit te voeren. Het pensioenfonds heeft deze kleine pensioenen in januari 2022 overgedragen. In totaal is er voor 1.233 deelnemers een overdracht uitgevoerd. De hierbij behorende overdrachtswaarde bedraagt € 1,8 mln.

Premiekorting 2022

In december 2021 heeft het bestuur besloten een premiekorting over 2022 toe te kennen onder de voorwaarde dat de beleidsdekkingsgraad boven de daarvoor bepaalde normen blijft. Voor het toekennen van deze korting dient de beleidsdekkingsgraad tenminste 135,1% te bedragen. Per 31 december 2021 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 142,8%. De verwachte premiekorting in 2022 bedraagt ongeveer € 7,0 mln.

Oekraïne

Na de inval van de Russische Federatie in Oekraïne zijn sinds 21 februari 2022 verscherpte sancties afgekondigd door onder andere de Europese Unie tegen Rusland, Wit-Rusland, twee regio's en natuurlijke personen.

² Artikel 20: Het resultaat dat blijkt uit de tot de in artikel 19 genoemde jaarrekening behorende winst- en verliesrekening wordt toegevoegd aan of ten laste gebracht van de reserves. De wijze waarop dit zal geschieden wordt vastgelegd in de met de werkgevers af te sluiten pensioenuitvoeringsovereenkomst.

Op 24 februari jl. is het sanctieregime gewijzigd betreffende beperkende maatregelen met betrekking tot acties die de territoriale integriteit, soevereiniteit en onafhankelijkheid van Oekraïne ondermijnen of bedreigen.

Belangrijk is dat organisaties geen verboden zaken mogen doen met personen en organisaties die op de EU-sanctielijst staan. Samenvattend zijn de EU sancties gericht op

1. Bevriezing tegoeden invloedrijke personen
2. Financiële beperkingen tegen een aantal Russische banken, waaronder de afsluiting van SWIFT, de Russische overheid en grote Russische staatsbedrijven
3. Exportverboden o.a. in energiesector, transportsector, wapens, technologieën, technische bijstand
4. Importverbod wapens
5. Visa en reizen

De sancties zijn (hoofdzakelijk) een gevolg van Europese verordeningen met veelal een directe inwerkingtreding, dus zonder overgangperiode.

Voor pensioenfondsen is het belangrijk om zowel de onderdelen pensioen- als vermogensbeheer goed in beeld te houden. De sanctieregelgeving is op het pensioenfonds van toepassing.

Provisum toetst inmiddels maandelijks de nieuwe sanctielijsten op de deelnemersadministratie. Ook worden dienstverlenings- en uitbestedingsovereenkomsten tegen de sanctieregels aangehouden. Indien nodig wordt hiervan melding gemaakt aan de toezichthouder. Daarnaast heeft Provisum de bestaande beleggingsposities in kaart gebracht en waar mogelijk afgebouwd. In de aandelenportefeuille zijn de Russische aandelen tot nul teruggebracht.

Voor Russische staatsobligaties in de emerging markets debt (EMD) portefeuille ligt het minder eenvoudig. Het pensioenfonds belegt in deze beleggingscategorie door middel van beleggingsfondsen. In deze beleggingsfondsen zitten ook Russische staatsobligaties. De bestaande Russische staatsobligaties (in de secundaire markt vóór 1 maart 2022) zijn nog niet gesanctioneerd en zijn daarmee nog steeds een belangrijk deel (ongeveer 7%) van de benchmark. In de EMD sector waren de benchmark providers (zoals Bloomberg / JP Morgan) nog niet met een besluit gekomen voor het al dan niet verwijderen van Rusland. Inmiddels is dit besluit genomen. Per 31 maart zal Rusland uit de EMD benchmarks worden verwijderd. Onze vermogensbeheerder Anthos Fund & Asset Management blijft in gesprek met de externe EMD fondsmanagers over hun Rusland posities.

De exposure naar Russische aandelen is in het eerste kwartaal 2022 teruggebracht naar nul. Op Provisum totaal niveau betekent dit een te nemen verlies van ongeveer 9 basispunten (€ 1,5 mln). Voor de staatsobligaties is het nog niet mogelijk om de exposure nu al terug te brengen. Het ongerealiseerd verlies wordt ingeschat op 15 basispunten (€ 2,4 mln).

De indirecte gevolgen van de inval in de Oekraïne door Rusland zijn echter aanzienlijk groter dan de directe. De wereldwijde koersverliezen op aandelen hebben hun effect op de portefeuille. Ook twijfels over de aan het begin van het jaar verwachte economische groei (recessie, stagnatie, inflatie) hebben invloed op de financiële markten (rentes) en dus de portefeuille van Provisum. Het is nu nog te vroeg om daar iets zinnigs over te zeggen. De dekkingsgraad eind maart was 148,4%. De portefeuille is nog net zo robuust als ten tijde van de start van de Covid pandemie. Blijft het bij een regionaal conflict dan zal de schade te overzien zijn.

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het bestuur en de raad van toezicht van Stichting Pensioenfonds Provisum

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2021

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening voor het boekjaar geëindigd op 31 december 2021 van Stichting Pensioenfonds Provisum te Amsterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Provisum per 31 december 2021 en van het resultaat over 2021 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2021;
- de staat van baten lasten over 2021;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie *Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening*.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Provisum (hierna ook wel het pensioenfonds) zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Ons inzicht in het pensioenfonds

Wij beginnen met het bepalen van de materialiteit en het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten, om in reactie op deze risico's de controlewerkzaamheden te bepalen ter verkrijging van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

Materialiteit

Materialiteit	€ 17,1 miljoen (2020: € 16,7 miljoen)
---------------	---------------------------------------

Toegepaste benchmark	1% van het pensioenvermogen per 31 december 2021, zijnde het totaal van de voorziening pensioenverplichting voor pensioenfonds, de voorziening pensioenverplichting voor deelnemers en het stichtingskapitaal en de reserves.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van het pensioenfonds en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Gelet op het reserveoverschot hebben wij de materialiteit gesteld op 1,0% van het pensioenvermogen. De wijze waarop wij de materialiteit hebben bepaald, is niet gewijzigd ten opzichte van voorgaand boekjaar.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de raad van toezicht en het bestuur overeengekomen dat wij aan de raad van toezicht en het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 0,8 miljoen rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Stichting Pensioenfonds Provisum kent een aantal activiteiten, welke zijn uitbesteed aan externe serviceorganisaties. De financiële informatie van het geheel van deze activiteiten is opgenomen in de jaarrekening van Stichting Pensioenfonds Provisum.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de controle van de jaarrekening als geheel. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de verschillende activiteiten van het pensioenfonds. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de activiteiten geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was en deze vastgelegd in instructies. Daarnaast hebben wij een kwaliteitsreview uitgevoerd met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden en de uitkomsten daarvan.

De controle heeft zich met name gericht op de significante activiteiten:

- vermogensbeheer;
- pensioenbeheer;
- actuarieel;
- financiële administratie;
- bestuur en toezicht.

Door bovengenoemde werkzaamheden bij de significante activiteiten, gecombineerd met zelfstandig verrichte werkzaamheden op het totaalniveau, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de financiële informatie van het geheel verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening.

Oprachtteam en gebruikmaken van het werk van specialisten

Wij hebben zorggedragen dat het opdrachtteam over de juiste kennis en vaardigheden beschikt die nodig zijn voor de controle van een ondernemingspensioenfonds. Wij hebben in het opdrachtteam specialisten opgenomen op het gebied van IT audit. Daarnaast hebben wij eigen deskundigen ingeschakeld voor de controle van de waardering van vastgoed, derivaten, voorziening pensioenverplichtingen.

Onze focus op fraude en het niet-naleven van wet- en regelgeving

Onze verantwoordelijkheid

Hoewel wij niet verantwoordelijk zijn voor het voorkomen van fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving en van ons niet verwacht kan worden dat wij het niet-naleven van iedere wet- en regelgeving ontdekken, is het onze verantwoordelijkheid om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude.

Onze controle-aanpak met betrekking tot frauderisico's

Wij identificeren en schatten risico's in op een afwijking van materieel belang op de jaarrekening die het gevolg is van fraude. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in het pensioenfonds en diens omgeving, de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort en de wijze waarop de raad van toezicht het toezicht uitoefent, alsmede de uitkomsten daarvan.

Wij verwijzen naar hoofdstuk 'Risicogebieden en top 2 risico's' van het jaarverslag, waarin het bestuur zijn (fraude)risicoanalyse heeft opgenomen en waar op deze (fraude)risicoanalyse wordt gereflecteerd.

Wij hebben de opzet en de relevante aspecten van het interne beheersingssysteem en in het bijzonder de frauderisicoanalyse geëvalueerd alsook bijvoorbeeld de gedragscode, klokkenluidersregeling en de incidentenregeling. Wij hebben de opzet en het bestaan geëvalueerd, en voor zover wij noodzakelijk achten, de werking getoetst van interne beheersmaatregelen gericht op het mitigeren van frauderisico's.

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van frauderisico's, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude.

In onze controle bouwen wij een element in van onvoorspelbaarheid. Ook hebben wij de uitkomst van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die aanwijzing geven voor fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving.

Zoals in al onze controles houden wij rekening met het risico dat het bestuur interne beheersmaatregelen kan doorbreken. Vanwege dit risico hebben wij onder meer data analyse gebruikt om journaalposten met een verhoogd risico te signaleren en te toetsen. Verder hebben wij schattingen beoordeeld op tendenties die mogelijk een risico vormen op een afwijking van materieel belang, met name gericht op belangrijke gebieden die oordeelsvorming vereisen en significante schattingsposten, waaronder de subjectieve elementen in de waardering van de technische voorzieningen, zoals toegelicht in [6] Voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds in de jaarrekening.

Wij hebben kennis genomen van de beschikbare informatie en om inlichtingen gevraagd bij leden van het bestuur, sleutelfunctionarissen en de raad van toezicht.

Uit onze evaluatie van het risico op mogelijke doorbreking van interne beheersmaatregelen of andere ongeoorloofde vormen van beïnvloeding van het proces van financiële verslaggeving, ontvangen inlichtingen en andere beschikbare informatie volgen geen specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude met een mogelijk materieel belang voor het beeld van de jaarrekening.

Onze controle-aanpak met betrekking tot het risico van niet voldoen aan wet- en regelgeving

Wij hebben de omstandigheden ingeschat met betrekking tot het risico van niet-naleven van wet- en regelgeving waarvan redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze van materiële invloed kunnen zijn op de jaarrekening. In lijn met NBA-handreiking 1144 *Specifieke verplichtingen vanuit de toezichtwet- en regelgeving voor de interne auditor en de externe accountant bij pensioenfondsen*, is onze inschatting gebaseerd op onze

ervaring in de sector, afstemming met het bestuur, het lezen van notulen, het kennismaken van rapporten van de compliance afdeling en het uitvoeren van gegevensgerichte werkzaamheden gericht op transactiestromen, jaarrekeningposten en toelichtingen.

We hebben verder kennis genomen van correspondentie met toezichthouders en zijn alert gebleven op indicaties voor een (mogelijke) niet-naleving gedurende de controle. Ten slotte hebben we schriftelijk de bevestiging ontvangen dat alle bekende gebeurtenissen van niet-naleving van wet- en regelgeving met ons zijn gedeeld.

Onze controle-aanpak met betrekking tot de continuïteitsveronderstelling

Het bestuur heeft een specifieke beoordeling gemaakt van de mogelijkheid van het pensioenfonds om zijn continuïteit te handhaven en de activiteiten voort te zetten voor tenminste de komende 12 maanden. Wij hebben de specifieke beoordeling met het bestuur besproken en professioneel-kritisch geëvalueerd. Wij hebben overwogen of de specifieke beoordeling van het bestuur op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, alle gebeurtenissen en omstandigheden bevat waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten en in hoeverre het pensioenfonds voldoet aan de prudentiële vereisten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen.

Op basis van onze werkzaamheden hebben wij geen serieuze bedreiging van de continuïteit geïdentificeerd voor de komende 12 maanden. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een pensioenfonds zijn continuïteit niet langer kan handhaven.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met de raad van toezicht en het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

In vergelijking met voorgaand jaar, hebben wij geen wijzigingen aangebracht in de kernpunten van onze controle.

Ontwikkeling en toelichting van de (beleids)dekkingsgraad

Risico

De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.

Het pensioenfonds is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of het pensioenfonds voldoende buffers heeft.

De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn toegelicht in toelichting op de balans onder [5] 'Reserve'.

	Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.
Onze controleaanpak	<p>Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2021 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van het pensioenfonds beoordeeld op basis van het actuariële rapport van de certificerend actuaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven.</p> <p>Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maands-dekkingsgraden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. • Daarnaast heeft de certificerend actuaris een plausibiliteitstoets uitgevoerd op de ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen zoals gehanteerd in de bepaling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaris. <p>Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de (beleids)dekkingsgraad geëvalueerd.</p>
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd in de vaststelling van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2021 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

Waardering en toelichting van beleggingen voor risico pensioenfonds zonder genoteerde marktprijzen

Risico	<p>De beleggingen voor risico pensioenfonds zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen voor risico pensioenfonds die worden gewaardeerd op basis van onafhankelijke taxaties, netto contante waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen.</p> <p>De waarderingonzekerheid neemt inherent toe bij (onafhankelijke) taxaties en netto contante waardeberekeningen en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij het pensioenfonds betreffen dit de posities</p>
--------	---

	<p>in onroerend goed respectievelijk derivaten. De posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen, met name indirect onroerend goed, kennen eveneens inherent relatief veel waarderingsonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum.</p> <p>Het pensioenfonds heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen beschreven in paragraaf 'Grondslagen voor de waardering en resultaatbepaling' en een nadere toelichting opgenomen in de toelichting op de balans onder [1] 'Beleggingen voor risico pensioenfonds'. Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2021 € 55 miljoen is belegd in direct vastgoed, € 40,7 miljoen in niet-(beurs)genoteerde fondsen waaronder aandelenfondsen en obligatiefondsen, € 76,8 miljoen in niet-(beurs)genoteerde participaties en dat per saldo € 0,5 miljoen is belegd in derivaten.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de beleggingen voor risico pensioenfonds zonder genoteerde marktprijzen niet juist gewaardeerd zijn en dat de toelichting niet voldoet aan relevante verslaggevingsvereisten.</p>
<p>Onze controleaanpak</p>	<p>Bij de controle van de beleggingen voor risico pensioenfonds hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van andere accountants. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel, hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de beleggingen, rekening houdend met omvang en risicoprofiel van de beleggingen, en deze vastgelegd in instructies. Daarnaast hebben wij een kwaliteitsreview uitgevoerd met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden en de uitkomsten daarvan. Door deze werkzaamheden, gecombineerd met de hierna beschreven werkzaamheden, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen voor risico pensioenfonds verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening.</p> <p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen, uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2021.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor de posities in direct vastgoed hebben wij de interne beheersingsmaatregelen van het taxatieproces onderzocht en met gebruikmaking van eigen vastgoedspecialisten voor een selectie van objecten de onafhankelijke taxaties en daarbij gehanteerde uitgangspunten getoetst op basis van marktgegevens (bandbreedtes). • De waardering van niet-(beurs)beursgenoteerde beleggingsfondsen waarvoor wij hebben vastgesteld dat er een actieve markt bestaat, hebben wij zelfstandig afgestemd met de prijsbron. Voor beleggingsfondsen is er sprake van een actieve markt als de intrinsieke waarde dagelijks wordt gepubliceerd en deze intrinsieke waarde de basis is voor dagelijkse toe- en uittreding door beleggers. • Voor de posities in niet-(beurs)genoteerde beleggingsfondsen waarvoor wij niet zelfstandig kunnen vaststellen dat er sprake is van een actieve markt, hebben wij de aansluiting vastgesteld met de gecontroleerde jaarrekeningen 2021 van deze beleggingsfondsen. Voor zover geen gecontroleerde jaarcijfers per 31 december 2021 beschikbaar zijn, hebben wij vastgesteld dat de aansluiting is gemaakt met de

	<p>meest recente rapportages van de fondsmanagers, alsmede de back-testing (met gecontroleerde jaarrekeningen) en de monitoring procedures van de uitvoeringsorganisatie onderzocht. Verder hebben wij vastgesteld of de gekozen waarderingsgrondslagen en de belangrijkste uitgangspunten daarbij aansluiten op de grondslagen van het pensioenfonds.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor de waardering van de derivaten hebben wij een controle uitgevoerd op het gehanteerde waarderingsmodel en op de gehanteerde input waaronder de uit de markt afgeleide gegevens zoals valuta(termijn)koersen. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij eigen waarderingspecialisten betrokken. <p>Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen voor risico pensioenfonds geëvalueerd.</p>
Belangrijke observaties	<p>Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van de beleggingen voor risico pensioenfonds zonder genoteerde marktprijzen per 31 december 2021 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.</p>

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen

Risico	<p>De technische voorzieningen waaronder de voorziening pensioenverplichtingen betreffen een significante post in de balans van het pensioenfonds. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij het pensioenfonds, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle. Wij hebben aan het subjectieve element ervaringssterfte van de bepaling van de technische voorziening een frauderisico gekoppeld en de waardering en de toelichting daarop als kernpunt van onze controle aangemerkt.</p> <p>Het pensioenfonds heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen beschreven in paragraaf 'Grondslagen voor de waardering en resultaatbepaling' en nadere toelichtingen opgenomen in toelichting [6] 'Voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds' en in toelichting [13] 'Mutaties voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds'. Uit deze toelichting blijkt dat (schattings)wijzigingen hebben plaatsgevonden door de overgang naar nieuwe UFR per 1 januari 2021. Volgens deze toelichting is de voorziening pensioenverplichtingen hierdoor € 9 miljoen hoger uitgekomen.</p> <p>De fondsspecifieke ervaringssterfte is in 2021 niet gewijzigd. Het pensioenfonds corrigeert de prognosetafels op basis van sterftetekansen van haar specifieke bestand</p>
--------	--

	<p>(ervaringssterfte) op basis van postcodegegevens van de deelnemers. Deze correctie is laatst vastgesteld door het bestuur eind 2017.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd en toegelicht zijn.</p>
<p>Onze controleaanpak</p>	<p>Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaris van het pensioenfonds. De certificerend actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaris heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaris onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2021. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.</p> <p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2021:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen, alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaris. • Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaris gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn. • Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen mede met behulp van data analyse, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse. <p>Tevens hebben wij de toelichtingen ten aanzien van de technische voorzieningen geëvalueerd.</p>
<p>Belangrijke observaties</p>	<p>Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2021 of de toelichting van de technische voorzieningen.</p>

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat andere informatie naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie: met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat; alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde vereisten

Geen verboden diensten

Wij hebben geen verboden diensten geleverd als bedoeld in artikel 5, lid 1 van de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om zijn werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het besluit van het bestuur tot vaststelling van de jaarrekening is onderworpen aan de goedkeuring van de raad van toezicht.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. De sectie 'Informatie ter ondersteuning van ons oordeel' hierboven, bevat een informatieve samenvatting van onze verantwoordelijkheden en de uitgevoerde werkzaamheden als basis voor ons oordeel.

Onze controle bestond verder onder andere uit:

Het in reactie op de ingeschatte risico's uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds.

Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.

Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.

Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Communicatie

Wij communiceren met de raad van toezicht en het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met [de raad van toezicht en] het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Den Haag, 16 juni 2022

Ernst & Young Accountants LLP

S.B. Spiessens RA

ACTUARIËLE VERKLARING

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Provisum te Amsterdam is aan Aon Nederland cv de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2021.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Provisum, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Omdat Aon Nederland cv beschikt over een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode, is het toegestaan dat andere actuarissen en deskundigen aangesloten bij Aon Nederland cv wel andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op EUR 17.100.000, dit is 1% van de aanwezige reserves en de pensioenvoorziening (pensioenvermogen). Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven 5% van de planningsmaterialiteit, zijnde EUR 857.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Provisum is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening goed. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen toereikend zijn.

In het kader van dit oordeel wijs ik op de ontwikkelingen na balansdatum als gevolg van de Oekraïne crisis, zoals die door het pensioenfonds in het jaarverslag zijn toegelicht.

Eindhoven, 16 juni 2022

Drs. J.A.M. (Joris) Dankers AAG
verbonden aan Aon Nederland cv

BIJLAGE 1: RELEVANTE NEVENFUNCTIES

Bestuur

De bestuursleden bekleden de volgende nevenfuncties:

Lidy Beute

- Sr specialist Compensation and Benefits C&A Nederland C.V.

Jan Bezemer

- RvC lid Duitse textielgroothandel
- Wisselende advies/ interimfuncties
- Lid Raad van Toezicht Zwolse theaters
- Voorzitter Raad van Toezicht Stichting 4 Oost

Marnix Braber

- Investment Manager Anthos Private Wealth Management B.V. te Amsterdam

Linda ten Broeke

- Head of Tax COFRA Amsterdam CV en aanverwante functies uit hoofde van deze functie

Makkie Konijn

- Manager Governance Risk & Compliance Redevco B.V., Amsterdam

Gert Jan Pieters

- Voorzitter bestuur Stichting Forza
- Voorzitter bestuur Bartufo B.V.

Ric van de Woude

- Algemeen Directeur "Van der Woude Finance B.V.", diverse interim en adviesopdrachten vanuit deze functie

Raad van Toezicht

De leden van de Raad van Toezicht bekleden de volgende nevenfuncties:

Roland de Greef

- Advocaat Houthoff Advocaten
- Bestuurslid Vereniging Interne Toezichthouders in de Pensioensector (VITP)

Cor van de Sluis

- Bestuurslid Bedrijfstakpensioenfonds Koopvaardij
- Niet uitvoerend bestuurder Pensioenfonds KPN
- Extern lid risicocommissie Pensioenfonds AKZONOBEL
- Adviseur Verantwoordingsorgaan Pensioenfonds Openbare apothekers

Marjolein Sol

- Bestuursadviseur beleggingen Bedrijfstakpensioenfonds Vervoer

Verantwoordingsorgaan

De leden van het Verantwoordingsorgaan bekleden de volgende nevenfuncties:

Madelon Flint

- Directeur HR, Finance, Operations & IT bij Porticus
- Eigenaar Flint BV

Remco Gerlof

- Head of Finance C&A

Esther Pennings

- Controller Redevco B.V. Amsterdam

Ricardo Scholman

- Directeur RIC (Ricardo Investment Consulting)
- Adviseur Egeria
- Adviseur van New Wave Asset Management
- Adviseur Trustmoore

Francoise Schoordijk

- Notarial Lawyer bij COFRA Amsterdam CV en aanverwante functie als procuratiehouder bij Surrey Beheermaatschappij B.V.

Dick van der Windt

- Secretaris bij de Koepel Gepensioneerden

BIJLAGE 2: INVENTARISATE CODE PENSIOENFONDSEN

Vertrouwen waarmaken			
Nr.	Norm	Na-geleefd?	Nadere toelichting en motivering
1.	Het bestuur voert de regeling naar beste vermogen uit, in een evenwichtige afweging van belangen, en heeft hiervoor de eindverantwoordelijkheid.	ja	Bij besluiten worden de belangen evenwichtig afgewogen en in de notulen opgenomen.
2.	Het bestuur is verantwoordelijk en zorgt voor de uitvoering van de pensioenregeling. Het heeft een visie op die uitvoering, stelt eisen waaraan deze moet voldoen en bepaalt welk kostenniveau aanvaardbaar is.	ja	Bestuur is betrokken bij uitvoering en keurt budget vooraf goed. Daarnaast worden kosten periodiek gebenchmarkt.
3.	Het bestuur stelt een missie, visie en strategie op. Ook zorgt het voor een heldere en gedocumenteerde beleids- en verantwoordingscyclus. Daarnaast toetst het bestuur periodiek de effectiviteit van zijn beleid en stuurt zo nodig bij.	ja	Missie, visie en strategie worden periodiek herijkt. Strategie wordt jaarlijks gemonitord. Effectiviteit wordt gemeten o.a. aan de hand van ALM-studie.
4.	Bij alle besluiten legt het bestuur duidelijk vast op grond van welke overwegingen het besluit is genomen.	ja	Wordt in notulen vastgelegd.
5.	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	ja	Wordt in notulen vastgelegd en in het jaarverslag. Dmv een ALM-studie één keer in de drie jaar en een jaarlijkse HBT wordt het ambitieniveau getoetst.
6.	Het bestuur houdt rekening met de verplichtingen die het fonds is aangegaan en draagt daarbij zorg voor optimaal rendement binnen een aanvaardbaar risico.	ja	Word meegenomen in ALM-studie en HBT.

7.	Het bestuur zorgt ervoor dat er onder belanghebbenden draagvlak bestaat voor de keuzes over verantwoord beleggen.	ja	Wijzigingen in beleid worden besproken met VO. In sept. 2021 is ook een uitvraag onder deelnemers geweest. Deelnemers die hadden aangegeven mee te willen praten over ontwikkeling van het verdere beleid worden in 2022 betrokken bij het CO2 beleid. Het MVB beleid wordt gepubliceerd op de website, komt regelmatig aan bod in Pensioenbericht en er is in november 2021 een (eerste) digitale bijeenkomst geweest over MVB waar deelnemers zich voor konden aanmelden.
8.	Het bestuur bevordert en borgt een cultuur waarin risicobewustzijn vanzelfsprekend is. Ook zorgt het ervoor dat het integrale risicomanagement adequaat georganiseerd is.	ja	Belegd bij sleutelfunctie risicobeheer en compliance. Is regelmatig topic op bestuursagenda (ERB jaarlijkse integriteitsbewustzijnssessie en kwartaal rapportages van SFH risicobeheer en compliance).
9.	Het bestuur zorgt voor een noodprocedure om in spoedeisende situaties te kunnen handelen.	ja	Vastgelegd in statuten en crisiscommunicatieplan.
Verantwoordelijkheid nemen			
Nr.	Norm	Na-geleefd?	Nadere toelichting en motivering
10.	Het bestuur zorgt voor een heldere en expliciete taak- en rolverdeling tussen bestuur en uitvoering. Hierbij horen passende sturings- en controlemechanismen.	ja	Dit is vastgelegd in meerdere documenten (Abtn, instructie directeur en in periodieke rapportages)
11.	Bij uitbesteding van taken neemt het bestuur in de overeenkomst met de dienstverlener adequate maatregelen op voor als de dienstverlener of een door hem ingeschakelde derde onvoldoende presteert, de overeenkomst niet naleeft, schade veroorzaakt door handelen of nalaten.	ja	Onderdeel van uitbestedingsbeleid.
12.	Het bestuur zorgt dat het zicht heeft op de keten van uitbesteding.	ja	Onderdeel van uitbestedingsbeleid en contracten.
13.	Het bestuur zorgt ervoor dat het beloningsbeleid van partijen aan wie taken worden uitbesteed, niet aanmoedigt om meer risico's te nemen dan voor het fonds aanvaardbaar is. Om dit te bereiken maakt het bestuur dit onderdeel van de contractafspraken bij het sluiten of verlengen van de uitbestedingsovereenkomst of - indien van toepassing - via zijn aandeelhouderspositie.	ja	Vastgelegd in beloningsbeleid en wordt jaarlijks gecheckt door sleutelfunctievervuller compliance.

14.	Het bestuur evalueert jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering en de gemaakte kosten kritisch en spreekt een dienstverlener aan als deze de afspraken niet of onvoldoende nakomt.	ja	Periodieke herijking van dienstverleners.
Integer handelen			
Nr.	Norm	Na-geleefd?	Nadere toelichting en motivering
15.	Het bestuur legt de gewenste cultuur vast en stelt een interne gedragscode op.	ja	Gewenste cultuur is vastgelegd in integriteitsbeleid en er is een gedragscode.
16.	De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers ondertekenen de interne gedragscode van het fonds en een jaarlijkse nalevingsverklaring, en zij gedragen zich daarnaar.	ja	Zie norm 15.
17.	Alle nevenfuncties worden gemeld aan de compliance officer.	ja	Vastgelegd in gedragscode en worden jaarlijks uitgevraagd. In jaarverslag over 2021 worden relevante nevenfuncties gepubliceerd.
18.	Tegenstrijdige belangen of reputatierisico's worden gemeld. De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers vermijden elke vorm en elke schijn van persoonlijke bevoordeling of belangenverstrengeling. Zij laten zich op hun functioneren toetsen.	ja	Vastgelegd in gedragscode. Tijdens elke bestuursvergadering worden eventuele tegenstrijdige belangen met de agendastukken geïnventariseerd.
19.	Het lidmaatschap van een orgaan is niet verenigbaar met dat van een ander orgaan binnen het fonds of van de visitatiecommissie.	ja	Vastgelegd in statuten.
20.	Het bestuur zorgt dat onregelmatigheden kunnen worden gemeld en dat betrokkenen weten hoe en bij wie.	ja	Er is een klokkenluidersregeling, incidentenregeling en een klachten-en geschillenregeling. Deze laatste staat op de website.
21.	De organisatie kent een klokkenluidersregeling en bevordert dat ook externe dienstverleners een klokkenluidersregeling hebben. De organisatie zorgt ervoor dat men weet hoe en bij wie kan worden gemeld.	ja	De klokkenluidersregeling van Provisum staat op de Teamsite. In uitbestedingsbeleid is opgenomen dat de uitvoerder beschikt over een klokkenluidersregeling dan wel dat de uitvoerder bevordert dat een dergelijke regeling wordt ingevoerd. Jaarlijks wordt dit gecheckt door de sleutelfunctievervuller compliance.

22.	Het bestuur kent de relevante wet- en regelgeving en interne regels, weet hoe het fonds daar invulling aan geeft en bewaakt de naleving (compliance).	ja	Sleutelfunctie compliance houdt hier toezicht op.
Kwaliteit nastreven			
Nr.	Norm	Na-geleefd?	Nadere toelichting en motivering
23.	Het bestuur is collectief verantwoordelijk voor zijn functioneren. De voorzitter is eerste aanspreekpunt; hij/zij is als eerste verantwoordelijk voor zorgvuldige besluitvorming en procedures.	ja	Jaarlijks wordt er een zelfevaluatie uitgevoerd. Periodiek wordt de aanwezige kennis getoetst.
24.	Het bestuur waarborgt dat de leden onafhankelijk en kritisch kunnen opereren.	ja	Vastgelegd in integriteitsbeleid.
25.	Ieder bestuurslid heeft stemrecht.	ja	Geregeld in statuten.
26.	Het bestuur zorgt voor permanente educatie van zijn leden.	ja	Ja, de wijze waarop is geregeld in het plan van aanpak geschiktheid
27.	Het bestuur staat open voor kritiek en leert van fouten.	ja	Jaarlijkse zelfevaluatie.
28.	Het eigen functioneren is voor het bestuur en voor het intern toezicht een continu aandachtspunt. Het bestuur en het intern toezicht evalueren in elk geval jaarlijks het eigen functioneren van het orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betrekken het bestuur en het intern toezicht één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij.	ja	Het bestuur houdt jaarlijks een zelfevaluatie waarbij één keer in de drie jaar een externe partij wordt ingeschakeld. Hetzelfde geldt voor de RvT. Individuele evaluatie vindt plaats d.m.v. einde jaargesprekken die worden gehouden tussen voorzitter en de bestuursleden.
29.	Het eigen functioneren is voor het BO een continu aandachtspunt. Het BO evalueert in elk geval jaarlijks het functioneren van het eigen orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betreft het BO één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij.	nvt	
30.	Het eigen functioneren is voor het VO een continu aandachtspunt. Het VO evalueert met enige regelmaat het functioneren van het eigen orgaan.	ja	Deze norm is onder de aandacht gebracht bij het VO. Op 14 mei 2019 heeft een zelfevaluatie plaatsgevonden.

Zorgvuldig benoemen			
Nr.	Norm	Na-geleefd?	Nadere toelichting en motivering
31.	De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	ja	O.a. vastgelegd in het diversiteitsbeleid en plan van aanpak geschiktheid. jaarlijkse toetsing dmv zelfevaluatie.
32.	Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Daarbij houdt het rekening met opleiding, achtergrond, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd. Het bestuur toetst de geschiktheid van bestuursleden bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap.	ja	Voor elke vacature in het bestuur wordt een profielschets opgesteld waaraan een kandidaat (grotendeels) moet voldoen. De geschiktheid wordt vooraf getoetst door het bestuur. Elk jaar vindt er een einde jaar gesprek met de voorzitter plaats en voor het aflopen van een eerste bestuurstermijn evalueert het bestuur het functioneren van het desbetreffende bestuurslid.
33.	In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	VO: nee Bestuur: ja	Er is veel actie ondernomen om deelnemers jonger dan 40 jaar te enthousiasmeren voor een functie in het bestuur of het VO. Dit heeft ertoe geleid dat het bestuur eind 2021 voldoet aan de diversiteitseis. Voor het VO heeft dit er begin 2021 toe geleid dat er iemand benoemd is die net nog jonger was dan 40 jaar. Eind 2021 is deze persoon 40 jaar waardoor niet meer wordt voldaan aan de diversiteitseis.
34.	De zittingsduur van een lid van het bestuur, het VO, het BO en raad van toezicht is maximaal vier jaar. Een bestuurslid en een lid van het BO kunnen maximaal twee keer worden herbenoemd, een lid van de raad van toezicht maximaal één keer. Leden van een visitatiecommissie zijn maximaal acht jaar betrokken bij hetzelfde fonds.	ja	De maximale termijnen worden niet overschreden. Een en ander is vastgelegd in de statuten.
35.	Het bestuur, het BO en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid. Het VO houdt hier rekening mee bij het opstellen van de competentievisie.	ja	Voordragende partijen wordt expliciet gevraagd rekening te houden met het diversiteitsbeleid van het fonds.
36.	Het bestuur, het VO of het BO en de raad van toezicht leggen bij de vacature de eisen voor de vacante functie vast. Hierbij wordt rekening gehouden met de in de normen 31, 32 en 33 opgenomen eisen.	ja	Eisen voor functies worden vastgelegd in functieprofielen.

37.	Bij de vervulling van een vacature wordt actief gezocht (en/of actief opgeroepen om te zoeken) naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of de verkiezing van kandidaten.	ja	In 2019 is hier veel actie op ondernomen, samen met HR-afdelingen van aangesloten werkgevers. Dit heeft ertoe geleid dat het bestuur eind 2021 voldoet aan de diversiteitseis. Eind 2021 voldeed het VO niet aan de diversiteitseis.
38.	Het bestuur en het BO toetsen voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen. Het VO bevordert dat in de procedure de competentievisie wordt meegenomen, inclusief de diversiteitsdoelstellingen.	ja	Zoals bij norm 37 vermeld is hier veel actie op ondernomen. Benoemde partijen worden hierop gewezen en bij toetsing door bestuur worden diversiteitsdoelstellingen meegenomen.
39	Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de raad van toezicht over de procedure. Een lid van de raad van toezicht of visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan en wordt ontslagen door het bestuur na bindend advies van het verantwoordingsorgaan. Een lid van het verantwoordingsorgaan wordt benoemd door het bestuur en ontslagen door het verantwoordingsorgaan zelf. In uitzonderlijke situaties kan het bestuur in overleg met het intern toezicht een lid ontslaan.	ja	Vastgelegd in statuten en reglementen. VO leden worden bij Provisum niet benoemd door het bestuur maar door OR en gepensioneerdvereniging, VVGP (conform PW artikel 115 lid 6). De toelichting op de website van de Pensioenfederatie meldt dat er geen afwijking op artikel 39 gemeld hoeft te worden als artikel 115 lid 6 van de PW wordt toegepast.
40.	Het bestuur zorgt dat de statuten een schorsingsprocedure kennen.	ja	vastgelegd in de statuten.
Gepast belonen			
Nr.	Norm	Na-geleefd?	Nadere toelichting en motivering
41	Het pensioenfonds voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid. Dit beleid is in overeenstemming met de doelstellingen van het pensioenfonds. Ook is het beleid passend gelet op de bedrijfstak, onderneming of beroepsgroep waarvoor het fonds de pensioenregeling uitvoert.	ja	Vastgelegd in beloningsbeleid.
42.	De beloningen staan in redelijke verhouding tot verantwoordelijkheid, functie-eisen en tijdsbeslag.	ja	Zie norm 41.

43.	Het bestuur is terughoudend als het gaat om prestatiegerelateerde beloningen. Prestatiegerelateerde beloningen zijn niet hoger dan 20 procent van de vaste beloning. Ze zijn niet gerelateerd aan de financiële resultaten van het fonds.	ja	Zie norm 41.
44.	Het bestuur voorkomt dat door een te hoge beloning van de leden van het intern toezicht, een financieel belang een kritische opstelling in de weg staat.	ja	Marktconforme afspraken.
45.	Bij tussentijds ontslag van een bestuurslid zonder arbeidsovereenkomst of van een lid van het intern toezicht verstrekt het bestuur geen transitie- of ontslagvergoeding. Bij ontslag van een (andere) medebeleidsbepaler moet een eventuele transitie- of ontslagvergoeding passend zijn gelet op de functie en de ontslagreden.	ja	Zie beloningsbeleid.
Toezicht houden en inspraak waarborgen			
Nr.	Norm	Na-geleefd?	Nadere toelichting en motivering
46.	Intern toezicht draagt bij aan effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds en aan beheerste en integere bedrijfsvoering.	ja	
47.	Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	ja	
48.	Leden van het intern toezicht zijn betrokken bij het pensioenfonds en moeten zich zodanig onafhankelijk opstellen dat belangentegenstellingen worden voorkomen. Ze hebben daarbij het vermogen en de durf om zich kritisch op te stellen richting het bestuur.	ja	Dit is ook opgenomen in profielschets en daar zijn de leden op geselecteerd.
49.	De raad van toezicht stelt zich op als gesprekspartner van het bestuur.	ja	
50.	Het bestuur weegt de aanbevelingen van raad van toezicht of visitatiecommissie zorgvuldig en motiveert afwijkingen.	ja	Aanbevelingen worden jaarlijks opgepakt en opvolging wordt periodiek besproken met Raad van Toezicht.
51.	Het BO voert zijn taak uit als 'goed huisvader' (m/v) voor alle belanghebbenden.	nvt	

52.	Het BO zorgt dat de leden onafhankelijk en kritisch kunnen functioneren.	nvt	
53.	Het BO bewaakt of het bestuur de uitvoeringsovereenkomst of het uitvoeringsreglement en het pensioenreglement juist uitvoert. Ook bewaakt het BO of het bestuur de belangen van de verschillende groepen belanghebbenden evenwichtig afweegt.	nvt	
54.	Het BO onderneemt actie als het van oordeel is dat het bestuur niet naar behoren functioneert.	nvt	
55.	Het bestuur gaat een dialoog aan met het VO dan wel het BO bij het afleggen van verantwoording.	ja	Wijzigingen in beleid worden besproken in gezamenlijke vergaderingen. Jaarverslag wordt vooraf besproken met VO en VO zit bij de vergadering waarin het jaarverslag wordt vastgesteld. Daarnaast heeft VO adviesrecht op sommige onderdelen.
56.	Het bestuur draagt de accountant of actuaris die controle uitvoert in beginsel geen andere werkzaamheden op dan controle. Geeft het bestuur wel een andere opdracht, dan vraagt dit zorgvuldige afweging en een afzonderlijke opdrachtformulering.	ja	Actuaris vervult ook de sleutelfunctie actuarieel beheer. Dit ligt in het verlengde van zijn controlerende werkzaamheden.
57.	Het bestuur beoordeelt vierjaarlijks het functioneren van de accountant en de actuaris en stelt het intern toezicht en VO of BO van de uitkomst op de hoogte.	ja	Na elke jaarwerkcyclus wordt het functioneren van accountant en actuaris beoordeeld. Dit wordt gedeeld met RvT en VO.
Transparantie bevorderen			
Nr.	Norm	Na-geleefd?	Nadere toelichting en motivering
58.	Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	ja	Zie jaarverslag en website.
59.	Het bestuur geeft inzicht in het beleid, de besluitvormingsprocedures, de besluiten en de realisatie van het beleid.	ja	Dit gebeurt middels Pensioenberichten, de website en het jaarverslag.
60.	Het bestuur vervult zijn taak op een transparante (open en toegankelijke) manier. Dat zorgt ervoor dat belanghebbenden inzicht kunnen krijgen in de informatie, overwegingen en argumenten die ten grondslag liggen aan besluiten en handelingen.	ja	Dit gebeurt middels Pensioenberichten, de website en het jaarverslag.

61.	Het bestuur legt gemotiveerd vast voor welke wijze van uitvoering is gekozen. Deze informatie is beschikbaar voor de belanghebbenden.	ja	In fondsdocumenten en op website.
62.	Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	ja	Zie website waar ook MVB-Beleid en jaarlijkse rapportages worden gepubliceerd.
63.	Het bestuur stelt beleid vast rond transparantie en communicatie. Het bestuur evalueert dit beleid periodiek en in ieder geval eens per drie jaar.	ja	Er is een communicatiebeleidsplan. Deze wordt eens in de drie jaar geëvalueerd.
64.	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	ja	
65.	Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	ja	Klachten-en geschillenregeling staat op website en in het jaarverslag wordt gerapporteerd over de binnengekomen klachten en geschillen.

Bijlage 3 VERKLARING GEHANTEERDE BEGRIPPEN

AFM

De Autoriteit Financiële Markten, door de wet aangewezen voor gedragstoezicht op pensioenfondsen. De AFM houdt ook toezicht op de communicatie door pensioenfondsen naar de deelnemers en gepensioneerden.

ALM

Asset Liability Management (ALM) is een onderzoekstechniek om bij verschillende scenario's en uitgangspunten op het gebied van de beleggingen en de verplichtingen het effect op de financiële positie van het pensioenfonds te kunnen voorspellen. De uitgangspunten hebben betrekking op het beleggings-, indexatie- en premiebeleid in samenhang met de economische omstandigheden en de risicohouding van het pensioenfonds.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is een maat voor de financiële positie van pensioenfondsen.

Benchmark

Een objectieve maatstaf waaraan de performance van het belegde vermogen kan worden getoetst. De benchmark wordt gebaseerd op een in beginsel vaste samenstelling van beleggingen; fluctuaties in de waarde van de benchmark worden veroorzaakt door de koersfluctuaties van de in de benchmark opgenomen beleggingen.

DNB

De Nederlandsche Bank N.V., door de wet aangewezen als toezichthouder op de solvabiliteitspositie van pensioenfondsen.

Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB)- convenant

Met ondertekening van het IMVB-convenant onderschrijft Provisum de OESO-richtlijnen en de United Nations Guiding Principles (UNGP). In het IMVB-convenant zijn afspraken gemaakt over de inbedding van de OESO-richtlijnen en UNGP's in het beleid van pensioenfondsen, de uitbesteding aan externe dienstverleners en de monitoring en rapportage daarover.

Renterisico

Het renterisico is het risico dat verband houdt met een verandering van de rente. Zowel de beleggingen als de verplichtingen en in mindere mate de overige activa en passiva zijn gevoelig voor fluctuaties in de rente.

Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)

Een Europese Verordening die financiële marktdeelnemers, waaronder pensioenfondsen, verplicht informatie te verschaffen over het duurzaamheidsbeleid en transparant te zijn over de uitvoering daarvan.

Strategische beleggingsmix

De door het Bestuur van het pensioenfonds op basis van ALM-studie en adviezen van de beleggingscommissie en eventueel overige adviseurs vastgestelde beleggingsmix voor de langere termijn.

Technische voorziening

Een voorziening die nodig is om aan de reeds bestaande pensioenverplichtingen jegens de verzekerden te voldoen.

Uitvoeringsovereenkomst

Een overeenkomst tussen de werkgever en het pensioenfonds met betrekking tot onder meer de financiering van de pensioenverplichtingen.

Vereist eigen vermogen

Het vereiste vermogen op basis van de systematiek van het financieel toetsingskader (FTK) die het pensioenfonds moet aanhouden in verband met de vereiste zekerheid dat de onvoorwaardelijke pensioenen ook daadwerkelijk worden uitgekeerd.

STICHTING PENSIOENFONDS PROVISUM
POSTBUS 7873
1008 AB AMSTERDAM
Jachthavenweg 111
1081 KM Amsterdam
T: 020 – 621 3891
E: info@provisum.nl
W: www.provisum.nl